

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 31
44 – 45/2016
29. október 2016

Cena 1,- €

Ludo Štúr

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

ŠTRUKTÚRY MIMOVĽADOK
BAŠUJÚ UŽ AJ V BRUSELI
Strana 5.

UKRAJNSKÉ TORNÁDO –
ÚNOSY, NÁSILIE, TEROR
Strana 6.

ÚRODA SLOVENSKEJ PŠENICE
V RAKÚSKYCH SPALOVNIACH
Strana 8.

ARCHITEKT HARMINC BY ZAPLAKAL
– BÚRANIE NA BEZRUCOVEJ
Strana 11.

SPOMIENKA NA ČESKO-SLOVENSKO
AKO NA NEVYDARENÉ MANŽELSTVO
Strana 12.

SLOVO O SLOVENSKU

V časoch, keď som ešte športoval, tak pred štyridsiatimi rokmi – ani sa veriť nechce – zaviali ma celkom milé povinnosti za mojimi priateľmi päťbojarmi na pražský Strahov. V druhej cháske tu v stredisku vrcholového športu spolunážívali nádejní strelci, bežci, plavci, „koňáci“ i šermiari z celej republiky – od Prešova až po Aš... Na to stretnutie som sa patrične vystrojil, aby som medzi nich zapadol, ak sa náhodou vyparíme kamsi na Malú Stranu na pivko Ku kocúrovi alebo k Dvom slnciam. Nevyrazilí sme. Tréner bol prísny a režim v športovom internáte tiež. Navyše mali pred kvalifikačnými pretekmi.

Vracal som sa po večer dolu Nerudovkou sám. V modrej bunde s tromi bielymi pruhmi na rukávoch, so športovou taškou s výrazným označením vari najznámejšieho svetového výrobcu športových propriet a v patrične doladených teniskách. Tak vari päť-šesť metrov za mnou kráčal podobne ležérnym tempom párik zaľúbencov. Zdalo sa mi, že takto dojdeme až ku Karlovmu mostu. Pri obchodíku s koreninami, o ktorom spieva levanduľová Žilinka Hana Hegerová, ma dvojica dostihla a pristavila otázku: „Pane, vy jste sportovec?“ Iba som mlčky prikývol. „A copak děláte, kouli nebo disk?“ opačovali smelšie mladí Pražania, hodnotiac moju viac než urastenú postavu, zreteľne korešpondujúcu najskôr s ťažkou atletikou. Už sa nedalo cúvnuť: „Gu'lu!“ odvetil som rodnou rečou, očakávajúc ďalšie otázky o mojej disciplíne – o tom, ako dlho sa venujem vrhom, aký je môj osobný rekord, kde všade som pretekal... Na moje prekvapenie, nič také – len po vari ďalších piatich krokoch ma tí milenci v Mosteckej doslova premenili na ďalšiu z okolitých barokových sôch absolútne nečakanou zmenou témy: „A jakpak se dělí národní důchod mezi Čechy a Slováký?“ Uznajte... Akoby vám zrazu ktosi nalial do vřhačského kruhu oleja, podšypal hrachu pod nohy...

Vždy si na to spomeniem, ak začne ktosi o bratskom českom národe a Česko-Slovensku. Epizódku z Malej Strany vari najvýrečnejšie charakterizuje celé panoptikum podobných príhod a príbehov, na začiatku ktorých je narodenie môjho brata v Litvinove a na konci... Ozaj, čo bude na konci? Veď takých, čo by chceli deliť „národný důchod mezi Čechy a Slováký“, je stále dost!

Emil SEMANCO

www.neografia.sk

Oplakávači bývalého štátu stále roní krokodílie slzy za spolužitím s Čechmi Reinkarnácia Československa?

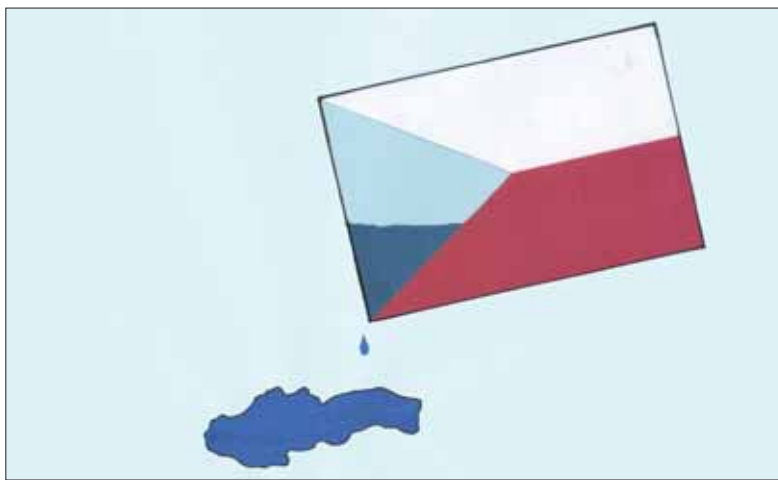
Maroš SMOLEC – Ilustrácia Andrej MIŠANEK

Existujú viaceré politické, spoločenské združenia, organizácie tretieho sektora i menšie občianske hnutia, ktoré sa ani po štyrtstoročí nevyrovnali so zásadným historickým míľnikom v dejinách slovenského národa – so vznikom demokratickej Slovenskej republiky 1. januára 1993. Preto sa usilujú spolupracovať s mnohými podobnými spolkami v Českej republike. Ich činnosť ústi do aktivít na obnovenie Česko-Slovenska. Po analýze Slovenských národných novín môžeme pokojne konštatovať, tieto iniciatívy totálne prepadli. Našťastie!

V lete 2014 priniesol bulvárny denník Nový čas ohromujúci titulok: Spasí legendárne označenie našich podnikateľov? Značka Made in CzechoSlovakia je späť! Za touto aktivitou stála dokonca štátna EXIM banka, zriadená na Slovensku zo zákona, a Česká exportná banka. Mala to byť pomoc obom bývalým bratským krajinám pri vývoze produktov do zahraničia, kde ich partnerom aj obyvateľstvu samostatné štáty Slovensko a Česko nič nehovorí. Označenie Made in CzechoSlovakia sa možno aj objavilo pri výrobkoch spojených s energetikou či potravinárskym priemyslom. Nový čas si vtedy neodpustil komentár: U strednej a staršej generácie vyvoľáva značka Made in CzechoSlovakia príjemné spomienky a nostalgiu. Dnes je evidentné, že tento médiami výrazne propagovaný marketingový tah sa neujal. Priznala to samotná banka, ktorá uviedla informácie na pravú mieru: „Vzhľadom na nesprávnu, resp. neúplnú interpretáciu uvedenej informácie vo vtedajších médiách sme odvtedy pri viacerých príležitostiach vysvetľovali, že výrok Značka Made in CzechoSlovakia oživa iba symbolicky, vyjadruje spoluprácu českých a slovenských exportérov,“ uviedla pre SNN Danica Sodomová z EXIM banky.

■ PETIČNÁ INICIATÍVA

Za obnovenie Česko-Slovenska vznikla v Čechách a na Slovensku vo februári 2015 petícia Za zjednotenie Československa vo forme federácie

alebo konfederácie. Svoj podpis môžu pod petíciu online umiestniť Česi a Slováci na samostatných webových adresách.

„Jej cieľom je dosiahnutie referenda, v ktorom by sa občania oboch krajín mohli slobodne rozhodnúť, či si prajú obnovenie spoločného Česko-slovenského štátu (...). Hlavnou motiváciou je napravenie chyby z roku 1992, keď bola účelovo a z politických dôvodov rozbitá dobre fungujúca republika, a niežeby bolo toto rozhodnutie potvrdené v referende,“ píše sa na webovej stránke, za ktorou stojí iniciatíva Československo 2018. Iniciatívi vychádzali z anket Českej televízie, podľa ktorej si až sedemdesiat percent Čechov a štyridsať percent Slovákov želá spoločný štát. Podľa prieskumu veľká časť obyvateľov oboch krajín

stále považuje rozdelenie za chybu a nesúhlasili by s ním, ak by sa uskutočnilo hlasovanie. Aj slovenská agentúra MVK v roku 2015 vykonala prieskum, kde sa údajne za Česko-Slovensko vyjadrilo až 41,7 opýtaných (24,3 rozhodne ÁNO, 17,4 skôr ÁNO). Po dvoch rokoch zbierania podpisov za obnovu spoločného štátu Čechov a Slovákov ju na Slovensku podpísalo len 131 osôb.

■ PODPRAHOVÉ AKTIVITY

K myšlienke reinkarnácie spoločného štátu Čechov a Slovákov aktívne prispievajú protislovenskí novinári i politici, ktorí, žiaľ, dostávajú v médiách hlavného prúdu vrátane verejnoprávnej RTVS priestor, akoby boli jediní múdri na celom Slovensku. Za všetkých stačí spomenúť moderátora relácie Večera s Havranom na RTVS M. Havrana alebo

bývalú predsedníčku vlády I. Radičovou. Okrajovo vplyvných, ako sú Š. Hrib či niektorí mienkotvorní redaktori denníka SME a N, spomínať ani nebudeme.

Zaujímavá v tejto súvislosti je aj iniciatíva Slovenského národného múzea pod názvom 100 rokov od vzniku Československa. Podľa tlačovej správy na webovom sídle múzea ide o aktivitu „predstaviteľov popredných kultúrnych inštitúcií Českej a Slovenskej republiky, ktorí sa dnes pri príležitosti spoločného zasadnutia vlád Slovenskej a Českej republiky stretli v Bratislave na pôde Slovenského národného múzea, aby podpísali Memorandum o spolupráci pri príprave akcií pripomínajúcich 100. výročie založenia spoločného štátu Čechov a Slovákov“. Do osláv sa zapoja Slovenské národné múzeum, Slovenská národná galéria, Národní muzeum, Moravské zemské muzeum, Slezské zemské muzeum a Vojenský historický ústav Praha.

Slovenský rozhlas sa prostredníctvom svojho moderátora relácie K veci nedávno tiež pridal k podprahovej propagácii česko-slovenskej myšlienky. Pri diskusii, koľko stojí slovenskú ekonomiku deň voľna – štátny sviatok, privítal návrh na zrušenie štátnych sviatkov Dňa Ústavy Slovenskej republiky a Sedembolestnej Panny Márie. Neodpustil si poznámku, že možno niektoré dni voľna pribudnú, napríklad oslavy Česko-Slovenska...

Historickú analýzu o spoločnom Česko-Slovensku si prečítate aj na strane 13.

3 OTÁZKY PRE:

docenta Ivana MRVU, riaditeľa Slovenského historického ústavu MS

Česko-Slovensko je už nenávratná minulosť!

• Od roku 2015 sa objavili na Slovensku i v Čechách viaceré aktivity za obnovenie česko-slovenského štátu. Na internete koluje petícia za znovuzjednotenie Čechov a Slovákov, obnovili obchodnú značku Made in CzechoSlovakia a niektorí politici by najradšej žili v spoločnom Česko-Slovensku. Čo si o tom myslíte?

Sú to zbytočné iniciatívy, Česko-Slovensko je minulosť. Vrátiť sa späť do spoločného štátu, ktorý, ako vieme, pokrýval na jednu nohu – a práve tú slovenskú, by bola chyba, ba zločin. Našťastie pre ľudí mladších ako tridsaťpäť rokov nemá samostatná Slovenská republika alternatívu. A to je rozhodujúce.

• Existujú takéto hlasy za spoločný štát aj medzi slovenskými historikmi?

Do istej miery medzi príslušníkmi staršej generácie je aj nostalgia za česko-slovenskou mladosťou, nik však verejne nepropaguje obnovenie Česko-Slovenska. Pri vzniku samostatného Slovenska početná a vplyvná skupina historikov si nepriala samostatnosť, predpovedala Slovensku hospodársky a politický krach, no tieto vízie sa nenaplnili. Po nástupe M. Dzurindu na čelo vlády na jeseň v roku 1998 počas návštevy Václava Havla v Bratislave niektorí ešte koketovali s revitalizáciou Česko-Slovenska, ale V. Havel ich sklamal – už nepotreboval kulisy spoločného štátu a plnil iný scenár.

• Ako vnímate aktivitu Slovenského národného múzea a Slovenskej národnej galérie pri príprave projektu 100 rokov od vzniku Česko-Slovenska?

Iste je dobré pripomenúť storočnicu štátu, kde sme prežili dvadsať plus štyridsaťsedem rokov. Obávam sa, že výstava, ktorá sa bude pripravovať v spolupráci s českými partnermi, vyznie pateticky, oslavne a jednostranne. Dúfam, že Slovenské národné múzeum aj SNG nám niečo ponúknu k 25. výročiu vzniku Slovenskej republiky a v roku 2019 nás potešia výstavou k 80. výročiu vzniku Slovenského štátu, veď sú to v prvom rade slovenské národné, a nie česko-slovenské inštitúcie.

Zhovárал sa Maroš SMOLEC, Foto: archív SNN

V SNN 46/2016
SI PREČÍTAŠ

■ NAJBĽIŽŠIE ČÍSLO SNN 46 VYJDE S DÁTUMOM 12. NOVEMBER 2016
■ Na slovičko s Petrom HEGEDUŠOM, predsedom Asociácie hydroenergetikov Slovenska
■ Adolf Dobriansky je dejateľ, ktorého zvyknú označovať aj ako rusínskeho Štúra

Kiska i Demeš na Kováčovom pohrebe rozpúťali politické manévry Propagandisti v Dóme sv. Martina

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: agentúrny servis TASR – zdroj: teraz.sk

Veľkolepá rozlúčka s emeritným prezidentom Michalom Kováčom sa v bratislavskej Katedrále sv. Martina zmenila na politickú propagandistickú frašku. A cirkevné autority nenašli silu, aby z domu modlitby vyhnali tých, čo z neho urobili lotrovský pelech. Tak nazval predavačov a kupujúcich Ježiš v jeruzalemskom chráme, keď ich z neho vyhnal. Táto servilnosť pred mocou vyvolala veľké znechutenie veriacich, ktorí si zrejme viac ctia evanjelium než tí, ktorí ho hlásajú.

Je signifikantné, že na zneuctenie katedrály sa podujali osoby, ktoré možno považovať za predĺženú ruku Washingtonu. O súčasnom prezidentovi Andrejovi Kiskovi je to verejne známe. Pavol Demeš, bývalý minister medzinárodných vzťahov a poradca prezidenta Michala Kováča, sa v ostatnom čase vracia na scénu ako občiansky aktivista. Dôležitým aspektom jeho osobnostného profilu je skutočnosť, že v rokoch 2000 až 2010 bol riaditeľom americkej mimovládnej organizácie German Marshall Fund pre strednú a východnú Európu. I v súčasnosti spolupracuje s domácim i so zahraničným mimovládny sektorom.

■ HRYZOVISKO AMNESTIÍ

Kiska aj Demeš v katedrále vyzvali politikov, aby zrušili amnestie udelené zastupujúcim prezidentom

Prejav A. KISKU nebol rozlúčkou so zosnulým, ale propagandistickým vystúpením.

Vladimírom Mečiarom. Išlo o skutky spojené so zavraždením Michala Kováča ml. do cudziny. Požiadavky opozičných poslancov Jána Budaja (OĽaNO) a Ondreja Dostála (SaS) v diskusnej relácii O päť minút dvanásť pokračovali v nastolenom trende, no prítvrčili

a žiadali zrušenie len tých častí amnestií, ktoré sa prednostne týkajú zavraždenia (nie únosu, pán Budaj) Michala Kováča ml. Po pripomenke prvého podpredsedu SNS Jaroslava Pašku, že SNS podporí zrušenie amnestií, ak sa to bude týkať aj amnestie

prezidenta Michala Kováča v kauze Technopol. Dostál poznamenal, že to by bola veľmi zlá cesta. Prečo? Lebo podľa neho sa nedá porovnávať štátny terorizmus (?) s aktom amnestie pre jedného občana. Aj keď si odmyslíme všetky nepresnosti či účelnosť vo výrokoch opozičných poslancov, v otvorení diskusie okolo amnestií ide o oveľa viac než len o akúsi spravodlivosť pre exprezidenta. Ide o pokus rozvrátiť právny systém štátu. Niekoľkokrát to zopakoval aj poslanec Miroslav Číž (Smer-SD).

■ ÚČELOVÉ VÝKLADY

Demeš sa dokonca od oltára obrátil s výzvou na predstaviteľov štátu, aby sa postarali o zrušenie Mečiarových amnestií. Ústavný právnik Ján Cuper pre SNN v tejto súvislosti povedal, že pokiaľ ide o právnu rovinu, ide čisto o právny nezmysel. Lebo amnestie „sú v prvom rade inštitúty morálne. Je spojený s odpustením. Tento aspekt prešiel z kresťanstva do svetskej morálky. Je to právo upustiť od potrestania, ktoré je okamžite vykonateľné a nikým nikdy nezrušiteľné“. Kedysi monarchovia, dnes hlavy štátov majú právo udeľovať milosť. Udelil ju aj Michal Kováč svojmu synovi a jeho spoločníkom za podvod na Technopole. Dokonca v milosti sa uvádza aj to, ako si lup rozdelili...

Budaj išiel dokonca tak ďaleko,

že síce uznal, že Ústavný súd SR v prípade návrhu na zrušenie Mečiarových amnestií zastupujúcim prezidentom Mikulášom Dzurindom vyniesol výrok, že amnestiu udelenú prezidentom republiky nemôže nasledujúci prezident zrušiť, ale nepovedal, že tak môže urobiť parlament. A Dostál ešte poznamenal, že zrušenie amnestií nebude nezmyselné, ak sa nebude týkať ostatných osôb vystupujúcich v kauze zavraždenia. K tomu už právnik Číž iba poznamenal, že jeho vzťah k právnemu poriadku je bizarný, nebezpečný.

■ O PRÁVO NEJDE...

Michal Kováč sa ako prvý prezident spojil s politickým spektrom oddaným plniť cudzie záujmy v regióne. Súčasného prezidenta Andreja Kisku možno pokojne označiť za jeho pokračovateľa. Preto neprekvapuje, že i takú pietnu udalosť, akou pohreb prezidenta nesporne je, využil na politické manévry. Presne také, aké sledoval Kováč a opozícia pred vyše dvadsiatimi rokmi. Ovládnuť štát a ponúknuť ho svetovému hráčovi za veľkou mláku. Nie je náhodné, že sa práve v tomto čase objavil na verejnosti Mikuláš Dzurinda. Bol to on, kto v rokoch 1998 až 2006 urobil zo Slovenska poddaného a, ako sa zdá, mieni v tom pokračovať ďalej.

Jednokolové voľby županov môžu priniesť úsporu, ale aj prekvapenia Dočkáme sa slovenského juhu proti severu?

JAN ČERNÝ – Foto: archív

Podpredsa NR SR Martin Glváč (Smer-SD) chce presadiť legislatívnu zmenu, v ktorej by z dvojkolových volieb do samosprávnych krajov urobil jednokolové. Ako sa dalo očakávať, priam nadšene s týmto návrhom súhlasí Béla Bugár (Most-Híd). Slovenská národná strana, našťastie, váha.

Elektorát maďarských občanov je už tradične disciplinovaný, k akýmkoľvek voľbám chodí v približne až 11-percentnom zastúpení. Ak by sa konali jednokolové voľby na územiach, kde žije takáto voliácká základňa, podporená ešte asi štyrmi percentami prívržencov nacionalistickej SMK, bol by to jasný výsledok – voľby do vyšších územných celkov by vyhral maďarský kandidát. Okľukou, ale predsa by sa tak viacerí maďarskí politici, ktorí sú na našej politickej scéne

prakticky už od revolúcie, dostali k naplneniu svojho politického sna – k „vlastnej“ samospráve.

■ CHCÚ SPORIŤ...

Následok, hoci už len v oblasti školstva, by bol takmer okamžitý. Ďalší kontext získava tento návrh po vyhlásení Martina Glváča: „Právnicki skúmajú ústavný zákon, aby sme v tomto volebnom období, keď budeme voliť budúci rok a dohodneme sa na jednom kole, predžili novým županom

volebné obdobie na päť rokov. Tým by sa v budúcnosti mohli komunálne a župné voľby konať v jednom termíne.“ Glváč to povedal s tým, že by sa podľa neho zabezpečila vo voľbách väčšia účasť a zároveň by sa ušetrili finančné prostriedky.

Navrhovaný nový volebný systém sa tiež predstavuje ako možnosť poraziť v župných voľbách M. Kotlebu. Dokonca údajne ako jediná možnosť. Touto kamuflážou ľahko získa podporu verejnosti

a časti opozície. Nateraz iba Sloboda a Solidarita verejne vyhlásila, že ak by podobný návrh prešiel, obráti sa na Ústavný súd SR.

■ NA JUHU SA SPÁJAJÚ

Na územiach, ktoré dnes obývajú aj občania maďarskej národnosti, sa čoraz viac uskutočňuje spájanie ešte donedávna rozde-

lených voličov dvoch maďarských politických strán, z ktorých minimálne jedna (SNN na tento fakt upozorňuje už dlhodobo) pôsobí na Slovensku v rozpore s našim platným volebným zákonom. Deje sa tak od prijatia zákona o dvojčlennom občianstve. Možné však je, že mimo zákona stoja obe, lenže dokázať to môžu iba štátne inštitúcie, ktoré vzhľadom na krehký stav koalície na to zjavne chuť či „politickú vôľu“ nemajú.

„Okrem prezidentských volieb sú župné voľby jediné dvojkolové. Nevidím rozdiel, keď môžeme voliť jednokolovo primátora veľkých miest, prečo by sme mali župana voliť dvojkolovo. Má to najmä ekonomický benefit. Myslím si, že jedno kolo v kraji ušetrí milión eur. Za všetky kraje by sa ušetrilo osem miliónov,“ povedal v rozhovore pre médiá podpredsa parlamentu M. Glváč.

VŠIMLI SME SI

V pondelok 24. októbra 2016 uplynul rok od smrti emeritného nitrianskeho biskupa Jána Chryzostoma kardinála Korca. Nitrianske biskupstvo si spolu s veriacimi pripomenulo deň jeho odchodu do večnosti svätou omšou. Uskutočnila sa v Katedrále – Bazilike svätého Emeráma v Nitre, kde sú uložené kardinálove telesné pozostatky. Hlavným celebrantom bol nitriansky biskup Mons. Viliam Judák.

Nezabudnuté výročie

Po likvidácii reholí a kláštorov v roku 1950 bol otec Ján Korec internovaný od 14. apríla 1950 v Jasove, potom v Podolinci a od 20. septembra 1950 v Pezinku. Odtiaľ bol donútený odísť do civilného života. V tom istom roku 1. októbra však bol tajne vysvätený v Rožňave za kňaza a po uväznení a internovaní takmer všetkých oficiálnych biskupov ho 24. augusta 1951 ako 27-ročného tajne za biskupa vysvätil biskup Pavol Hnilica.

Biskupskú službu však nemohol vykonávať verejne. Po celý čas pracoval ako robotník. Oprávnené desať rokov každú deň očakával, že príde poňho Štátna bezpečnosť, ako sa to stalo v mnohých prípadoch jeho spolubratov v reholi či diecéznych kňazov a veriacim laikom. O to viac, že vedeli o ňom, že je biskup a vyvíja aktívnu apoštolskú činnosť, ba aj tajne vysväčuje kňazov.

Jedenásteho marca 1960 Jána Chryzostoma Korca zaistili a 21. mája odsúdili ako vlastizradcu pre náboženskú činnosť medzi študentmi na dvanásť rokov väzenia, ktoré prežil v neľudských podmienkach spolu s mnohými ďalšími kňazmi v Prahe na Pankráci, v Ruzyni a vo Valdiciach.

Jeden z mnohých myšlienkových odkazov Jána Chryzostoma kardinála Korca pre Slovensko a Slovákov znie: „V človekovi bola táto zem korunovaná duchom. Osud jedného je však viazaný na údel druhého. Pád človeka znamená koniec slávy sveta.“

Slovensko na svojho kardinála nezabúda.

(ib)
Foto: archív SNN

Podozrenie na politické ovplyvňovanie Slovenskej televízie A. Hrnko o manipuláciách v RTVS

Podpredsa koalície SNS a šéf Výboru Národnej rady SR (NR SR) pre obranu a bezpečnosť Anton Hrnko napísal otvorený list šéfovi RTVS Václavovi Mikovi a chce iniciovať mimoriadne zasadnutie parlamentného výboru na kontrolu SIS, kde si chce vypočuť jeho šéfa Gábora Grendela (OĽaNO-NOVA). Dôvodom týchto krokov je SMS a mailová komunikácia medzi niektorými novinármi a Grendelom, ktorú zverejnil podnikateľ Marián Kočner.

Anton Hrnko tvrdí, že nevie, či je táto komunikácia pravá. Ak však je, považuje ju za problém. Zároveň uviedol, že na konanie v tejto veci ho vyzvali jeho voliči. „Je neprípustné a je mi veľmi ľúto, že sa u nás objavujú veci ako sledovanie súkromnej korešpondencie a súkromných mailov. Nemôžeme však opomenúť skutočnosť, že tieto záležitosti, ktoré sa tam spomínajú, sú vo verejnom priestore a vyvolávajú viacero otázok,“ povedal A. Hrnko s tým, že ide o ovplyvňovanie verejnoprávneho spravodajstva.

Koaličný poslanec hovoril o komunikácii medzi G. Grendelom a šéfom spravodajstva RTVS Lukášom Dikom, ktorí sa údajne dohadujú na tom, čo má byť v danom spravodajskom príspevku uverejnené. Podľa A. Hrnka Grendel zneužíva informácie aj intimného charakteru na ovplyvňovanie niektorých novinárov, ktorí konajú na jeho pokyn. „Podľa môjho názoru osoba, ktorá kooperovala pri zverejňovaní informácií novinárom, ku ktorým by sa bez súčinnosti politikov len ťažko dostali, nemôže zastávať pozíciu predsedu Osobit-

ného kontrolného výboru na kontrolu činnosti SIS, ktorý pracuje s nanajvýš

ČO INÍ NEPIŠU

Niekďajšie pyšné sídlo STV v Mlynskej doline.

citlivými informáciami. Takáto osoba predstavuje bezpečnostné riziko pre SR,“ odkázal A. Hrnko na adresu

G. Grendela s tým, že chce od neho počuť vyjadrenie k tejto veci.

Od RTVS zase žiada riadne prešetrenie všetkých okolností tejto kauzy, keďže môže ísť o politické ovplyvňovanie verejnoprávneho média. „Ak je čo i len troška pravdy na tom, čo bolo zverejnené, mali by byť okamžite prijaté opatrenia, aby zodpovední z verejnoprávneho priestoru odišli. Je záležajúce, že sa k týmto otázkam Václav Mika doteraz nevyjadril. RTVS by mala zabezpečiť, aby verejnoprávny priestor nebol manipulovaný politikmi,“ povedal A. Hrnko. Nakoniec vyzval ústredného riaditeľa RTVS V. Miku, aby konal: „Musím sa priznať, že po zverejnení takých závažných skutočností, akými je politické ovplyvňovanie správ organizácie, na čele ktorej stojíte, by som očakával okamžité personálne opatrenie a prešetrenie, či údaje vo zverejnenej komunikácii sú pravdivé. Len tak by bolo ešte opodstatnené, aby ste zostali na stoličke, na ktorej sedíte. Vaše mlčanie je len svedectvom toho, že s verejnoprávnosťou RTVS nie je nič v poriadku.“

TASR, (mrs) – Foto: archív SNN

Trump nahráva Clintonovej

Roman MICHELKO

Sledujúc priebeh predvolebnej prezidentskej kampane v USA je jasné, že americká politika čaká na veľkú zmenu. Presnejšie povedané, medzi republikánmi sa udiala a medzi demokratmi zatiaľ nie. Každopádne, volebná kampaň 2016 je v znamení vzbury voličstva voči washingtonskému establishmentu. Zároveň však ukazuje, ako hlboko sa stranické elity odcudzili vlastnej voličskej základni.

Aby sme išli po poriadku. Keď sa Donald Trump rozhodol kandidovať, počítal s tým, že si tak dva-tri mesiace bude testovať svoju schopnosť osloviť republikánskych voličov a potom z primárok odstúpi s tým, že odporučí kandidáta, ktorý mu bude najviac vyhovovať. Ako vieme, stalo sa niečo, čo nikto nepredpokladal. Hoci hral proti všetkým pravidlám, jeho postavenie sa od jedných primárok k druhým posilňovalo,

a navzdory všetkým komentárom analytikov sa veľmi skoro vyprofiloval napriek zdeseniu washingtonských republikánskych bossov ako jasný favorit. V tejto súvislosti mu iste pomohla aj „kvalita“, respektíve nekvalita jeho konkurentov.

Je skutočne komplikované rozhodnúť, či je pre republikánov v konečnom dôsledku väčšou katastrofou sexistický narcis, cynik a bezbrehý populista Trump, alebo dogmatický náboženský fundamentalista Ted Cruz. V celej ponuke, ktorú pre svojich voličov vygenerovala Republikánska strana, sa objavili sotva dvaja kandidáti, ktorí možno mali šancu poraziť demokratickú kandidátku. Bol to buď Jeb Bush (celkom zjavne inteligentnejší a schopnejší z dvojice bratov Bushovcov), alebo mladý floridský senátor Marco Rubio. Ako sa však ukázalo, to najlepšie, čo mohol

republikánsky establishment ponúknuť, sa nestretlo s vrelým prijatím medzi vlastným voličským zázemím.

Aby sme však nehovorili len o republikánoch. Veľké posuny nastali aj u demokratov. Ešte na začiatku primárok by nikto na Ber-

KOMENTÁR

nieho Sandersa nestavil ani deravý groš. Demokratický establishment ho vnímal len ako spestrenie primárok, ako kandidáta, ktorý pohorí hneď v prvých primárkach a veľmi skoro opustí pelotón kandidátov, ktorých treba brať vážne. Ako vieme, ukázal sa pravý opak. Bernie Sanders sa držal veľmi dlho a až prekvapivo dobre. Na rozdiel od chladnej a nedôveryhodnej Hillary Clintonovej si dokázal získať dôveru predovšetkým mladých voličov najmä preto, že skutočne verí tomu, čo hľása.

Práve úspech nepravdepodobných kandidátov jasne ukazuje, že politika dvoch hlavných strán v USA sa začína vyčerpávať, čo predpokladá, že skôr či neskôr dôjde k zásadnej zmene. Ako sa ukázalo (vinou úniku mailov z prostredia vedenia demokratov), tento proces bol u demokratov zbrzdený štruktúrami, ktoré neboli pri vnútrostraníckom výbere vôbec nestranné, ale výrazne podporovali Clintonovú na úkor Sandersa. Výsledky takejto politiky sú jasné. Množstvo demokratov bolo po primárkach veľmi sklamaných a viac-menej rozhodnutých oficiálnu kandidátku strany nevoliť. V tejto súvislosti je potom zrejme, prečo Sanders tak veľmi a tak dlho váhal s vyslovením podpory pre oficiálnu stranickú kandidátku. Jeho podporu nakoniec síce získala, ale musela si osvojiť značnú časť jeho volebného programu. Čo je však podstatné, Clintonovej najviac nahráva „kvalita“ jej konkurenta. Miera jej neobľúbenosti je taká vysoká, že takmer každý normálny republikánsky kandidát by ju porazil. Z tohto hľadiska je pre Clintonovú Trump doslova požehnaním.

Ukazuje sa však, že nasledujúce prezidentské voľby v USA budú predovšetkým v znamení voľby men-

šieho zla. Množstvo voličov pôjde voliť takpovediac so štipcom na nose. Budú voliť nie preto, že by verili vo víziu a schopnosti svojho kandidáta, ale len preto, aby sa vyhli politickej katastrofe. V čase uzávierky tohto čísla, teda ešte pred poslednou „prezidentskou“ debatou, sa zdá byť všetko jasné. Ak Clintonová niečo fatálne nepokazí, čo je pri takej skúsenej političke krajne nepravdepodobné, voľby vyhrá. Svedčí o tom aj skutočnosť, že republikánske špičky, predovšetkým šéf Snemovne reprezentantov a bývalý kandidát na viceprezidenta Paul Ryan, dávajú od Trumpa ruky preč a bossovia strany len dúfajú, že nekončiaca séria jeho prešlapov fatálne nepokazí šance republikánov pri voľbách do kongresu a tretiny senátu.

Je však možné, že aj pre Clintonovú to bude Pyrrhovo víťazstvo. Americká spoločnosť je a bude extrémne polarizovaná, čo v prípade, ak v oboch komorách (Senáte a Kongrese) nezískajú demokrati väčšinu, veľmi zásadne ovplyvní jej schopnosť naplniť svoj volebný program. Potom možno nastane čas na hlbšiu sebareflexiu v oboch stranách, pretože je zjavné, že stranické špičky a ich voliči sa v pohľade na budúcnosť USA zásadne rozchádzajú.

Príčinné súvislosti dejín

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

V novembri 1916 zomrel cisár František Jozef I. Mal osemdesiatšesť rokov. V októbri 2016 zomrel prezident Michal Kováč. Mal osemdesiatšesť rokov. Cisár sa narodil ako dedič trónu v roku 1830, keď sa Európa už spamätala z napoleonských vojen, ktoré naznačili, čoho je ľudstvo schopné v sebazničujúcich vražedných salvách agresivity v mene takzvaného pokroku. Cisár zažil a prežil mnohé vojny, povedzme lokálne, aby sa dožil tej prvej najstrašnejšej (po nej už boli všetky iba strašnejšie), ktorú neprežil. Michal Kováč sa narodil medzi dvoma strašnými celosvetovými vojnami na východnom Slovensku v obci Lubiša a o cisárovi už mohol len počuť napríklad od svojej starej matky.

Prečo tu spomínam tieto zdánlivo nesúvisiace okolnosti narode-

nia, života a smrti dvoch mužov, ktorí sa nikdy nestretli? Je to jednoduché – dátumy naznačujú kauzálne súvislosti dejín. Jednotlivec sa kedysi mohol stať predstaviteľom štátu s miliónmi ľudí rôznych národov, pretože sa naro-

POZNÁMKA

dil v paláci a bol korunovaný. Človek, ktorý sa narodil nie v paláci, ale skôr v hladovej doline len štrnásť rokov po smrti bývalého vládára, mohol sa stať prezidentom samostatného štátu, ktorý vznikol sedemdesiatpäť rokov po rozpade mocnosti, ktorej kedysi vládol cisár. Monarcha sa narodil, žil, vládol a zomrel v jednom štátnom útvaru s jedným politickým systémom, aj keď s meniacim sa názvom a územím.

Prezident Kováč sa narodil v jednom štáte, ale žil v rámci toho istého územia až v ôsmich štátnych útvaroch s viacerými systémami. Pre istotu si ich vymenujme aj s prívlastkami, ktoré nenájdeme v oficiálnych učebniciach dejepisu. Najprv to bola prvá Česko-Slovenská republika (1918 až 1938), kapitalisticko-demokratická. Potom epizódne šesťmesačné Česko-Slovensko 1938 – 1939. Vznikla prvá Slovenská republika (1939 až 1945), napriek účinkovaniu troch politických strán počas druhej svetovej vojny označovaná za autoritatívny štát. Nasledovala druhá ČSR, tzv. ľudovo-demokratická (1945 až 1948), benešovská zbabelosť pred rodiacim sa komunistickým pučom, hoci na Slovensku voľby v roku 1946 vyhrala Demokratická

strana na rozdiel od Česka, kde zvíťazili Gottwaldovi stalinisti. Komunistická totalita mala tiež viaceré fázy, z hľadiska štátneho zriadenia od roku 1948 do roku 1960 sa volala stále Česko-Slovenská republika. Po prijatí tzv. socialistickej ústavy sa premenovala na Československú socialistickú republiku a tá trvala ešte aj po prevrate 1989 do tzv. pomlčkovej vojny a premenovania na Českú a Slovenskú Federatívnu Republiku, ktorá nemala dlhé trvanie. Od januára 1993 vznikli dva samostatné štáty. V jednom z nich, v tom našom, bol na začiatku prezidentom Michal Kováč, ktorý zomrel v rovnakom veku ako bývalý vládár územia, na ktorom sme vždy žili a žijeme.

O dva roky, keď bude storočnica vzniku prvej ČSR, iste nebude núdza o mnohé aktivity s tým súvisiace. Dokážeme však v roku 2018 aj skutočne dôstojne osláviť najmä štvrtoročie vzniku súčasnej Slovenskej republiky tak, aby raz v budúcnosti nemusel niekto podobne ako ja teraz pripomenúť, že na tomto území aj taká existovala? Lebo kauzálne súvislosti dejín majú byť poučné.

AKO BOLO, ČO BOLO

Profesor Anton Hlinka by sa 31. októbra dožil deväťdesiatky. Pred pár dňami skončil vo veku deväťdesiatšesť rokov jeho priateľ a dlhoročný predstaviteľ Ernest Macák. Pri viacerých rozhovoroch otec Hlinka spomínal, že jeho starší spolu-
brat zohral v jeho živote kľúčovú rolu.

Ernest Macák začal teológiu študovať v roku 1942 v Turíne. Ukončil ju na Slovensku, kde ho biskup Michal Buzalka vysvätil za kňaza. Na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave pokračoval v štúdiu filozofie a dejín, pričom pôsobil v bratislavskom saleziánskom centre na Miletičovej ulici a neskôr v Šaštíne. Odtiaľ ho počas Barskej noci v apríli 1950 spolu s Antonom Hlinkom a ďalšími saleziánmi odviekli do kláštorného koncentráku v Podolínci. Macákovi sa podarilo utiecť. Hlinka sa po čase ocitol medzi „pétepákmi“ v Svätej Dobrotivej. Macák, pôsobiaci v ilegálite, chcel talentovaného študenta poslať na štúdiá. Pripravil mu útek do Rakúska cez rieku

Moravu. No akcia sa nepodarila. Hlinka sa vrátil medzi „čiernych barónov“. Macák neskôr zorganizoval ďalší prechod, pri ktorom 8. augusta 1951 Anton Hlinka úspešne prekročil hranice.

Muž, ktorý nevedel klamať

Peter VALO

Ernest Macák ostal na Slovensku a pomáhal ďalším spolubratom. Keď sa dozvedel, že na výstavbe letiska v Píferove pracuje desať bohoslovcov, vybral sa za nimi, aby im obnovil sľuby. Mali sa stretnúť vo farskom kostole. Bol zatvorený. Pomodlili sa a povedali si, že pôjdu inam. Vtedy sa medzi nich priplietol podozrivý dvadsaťpäťročný chlapík. Ernestovi bolo jasné, že zo sľubov nebude nič. Oznámil chlapcom, že sa už musí ponáhľať na rýchlik. Ešenáci ho zatkli cestou na stanicu a nasadili mu na ruky

putá. V septembri 1952 sa ocitol vo väzení. Najprv vyšetrovateľom tvrdil, že prišiel len na návštevu. Vedeli, že ulovili človeka, po ktorom bolo vyhlásené pátranie. Najhoršie bolo,

vom Brode a rovnaký čas strávil na pezijskej Cajle. Vydržal tridsať elektrošokov. V modlitbách nachádzal vnútornú silu. Neoklamal, neprezradil a jeho myseľ ostala čistá.

spoločnosti iba na príťaž. Vo februári 1968 s úľavou vyhovel prosbe jeho brata, že si ho zoberie k sebe do zahraničia. Ernest Macák v Taliansku zázračne ožil. Robil kaplána rehoľným sestram a pracoval v mládežníckom vysielaní Radia Vatikán. Neskôr zastával úrad direktora saleziánskej komunity Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda. Práve z tejto pozície povzbudil Antona Hlinku, aby prijal pozvanie pracovať v Rádiu Slobodná Európa v Mníchove, kde úspešne pôsobil plných dvadsať rokov.

Hlinkov spiritus movens Macák bol neskôr direktorom komunity v Bazileji. V roku 1990 sa vrátil na Slovensko, kde prijal post direktora saleziánov a riaditeľa ich gymnázia v Šaštíne. V roku 1993 sa stal provinciálom Saleziánov dona Bosca na Slovensku. O jeho mimoriadne dramatickom živote by inde nakrútili film. My však žijeme v čase, ktorý s nadšením oslavuje „celebritných“ povaľáčov. Na ľudí, čo v ťažkých časoch preukázali vôľu, odvahu a heroickú statočnosť, sa programovo zabúda.

SEBAOBRAHA

Inšpektori Štátnej veterinárnej a potravinovej správy majú za sebou dosť aktívne obdobie. Od januára do augusta tohto roku, teda za osem mesiacov, skontrolovali vyše tridsaťdvoch tisíc potravinárskych subjektov od prvovýrobcov a spracovateľov cez transport a skladovanie až po obchod, teda po priamych predajcov. Najhoršie sú na tom samotné predajne potravín, kde inšpektori zaznamenali vyše osemdesiat percent nedostatkov zo všetkých článkov potravinového reťazca v rámci Slovenska. Dobrou správou by malo byť, že o kvalitu potravín na našom trhu sa už viac zaujímajú aj samotní ľudia pri nákupoch, teda bežní spotrebiteľia, ktorí aktívne zasielajú svoje kritické podnety takmer každodenne.

Čo vlastne kupujeme?

Najčastejšie boli predmetom sťažností spotrebiteľov na predajne vážne nedostatky v prevádzkovej a osobnej hygiene, nesprávna manipulácia so surovinami, s polotovarmi, potravinami a aj hotovými jedlami v predajných sieťach. Závažný bol aj výskyt tráviacich ťažkostí konzumentov po zjedení hotových jedál a pokrmov rýchleho občerstvenia. Ľudia sa dosť sťažovali aj na výskyt hmyzu a hlodavcov, ale aj na hluk z potravinárskych prevádzok, prienik pachov z pripravovaných pokrmov do okolitého obytného prostredia a porušovanie zákona o ochrane nefajčiarov. Často pritom išlo o porušenie platných zákonov a zdravotníckych predpisov, čo je nemysliteľné, ak chceme slovenské potravinárstvo približovať kvalitou aspoň okolitým štátom. Vrcholom všetkého bolo, že kontrolóri v rámci inšpekcie hygieny prevádzok našli pri kontrolách aj mŕtve hlodavce, trus a plesne.

Napriek tomuto neprijemnému stavu však „dobrou správou je, že situácia sa zlepšuje, a najlepšou správou je, že počet nájdených nedostatkov je najnižší práve u slovenských prvovýrobcov“, skonštatovala ministerka pôdohospodárstva Gabriela Matečná. „Zákazníci určujú, čo budú obchodníci ponúkať. Je preto veľmi dôležité, aby si zákazník všimol kvalitu, pôvod potravín a ich zloženie,“ povedala ministerka s tým, že kupovať slovenské výrobky sa oplatí. „Dôležité je, aby si spotrebiteľ pozorne pozrel pôvod potraviny. Na mnohých obaloch potravinárskych produktov sa totiž skrýva, že ich pôvod v skutočnosti nie je slovenský,“ dodala ministerka. Napriek rôznym problémom s distribúciou práve slovenskí prvovýrobcovia obstáli v kontrolách najlepšie.

Na špeciálne kontroly sa majú obchodníci pripraviť aj v predvianočnom období. Ako upozorňujú znalci, prvý vianočný tovar na pultoch je zväčša ten, ktorý sa nepredal v minulom roku. Kontrolóri si však posvietia na všetky potraviny. „Veľký problém je s vajčkami, lebo v obale predajca nevidí plesneň. Zvlášť veľký pozor dávame na mäso,“ uviedol Jozef Bireš zo Štátnej veterinárnej a potravinovej správy.

Z celkového počtu úradných kontrol ich bolo viac ako 3 200 ukončených s jedným nedostatkom alebo s viacerými zistenými nedostatkami. Potravinári udelili celkom 1 179 blokových pokút za takmer tridsaťštyritisíc eur. To nie je málo za osem mesiacov, ale „pre chronických porušovateľov sa blokové pokuty neosvedčili a potom radšej pristupujeme k správnejmu konaniu. Vtedy je postih oveľa väčší“, zdôraznil Jozef Bireš.

Robert LANDIS

So šéfredaktorom vnového časopisu Slovensko Igorom VÁLKOM Ako vzniká tradičný i moderný magazín

Zhovárал sa Michal SITNÍK – Foto: archív redakcie

V týchto dňoch vyšlo jesenné číslo matičného magazínu Slovensko. Po prvý raz v novej grafickej podobe, no stále sa hrdlo hlásiaceho k silnej tradícii obsiahnutej v podtitule Časopis pre Slovensko a slovenský svet. Viac v rozhovore s jeho šéfredaktorom Mgr. Igorom VÁLKOM.

• Už pri prvom prelistovaní aktuálneho čísla magazínu priam cítiť silnú tradíciu a modernú súčasnosť v jednom harmonickom „balení“...

Presne také sú naše dlhodobé zámery a ciele. Len pripomeniem, že je viac ako symbolické, že z obálky časopisu – ktorý len pred krátkym časom opustil tlačiarne Neografia, a. s., (sú, mimochodom, našim spoluvydavateľom) a vydal sa k čitateľom – sa usmieva zlatý olympionik, chodec na dlhé trate Matej Tóth. Všetci sme chodcami na dlhé trate a kráčame za jednoznačným cieľom: ostať verní Slovensku v kryštalickej podobe tohto slova v mnohorakej prepojenosti. Verní nášmu životnému priestoru, vlasti a naplňaním zdravých myšlienok, vychádzajúcich s nedvojzračnými tradíciami, posúvať seba aj národ vpred... V našom prípade každým novým číslom magazínu a celou jeho doterajšou historickou skúsenosťou. Všetko naznačené je v každodennom naplňaní oveľa zložitejšie a všetko potrebuje čas a priestor. Ten publikačný naďalej ponúkame v magazíne.

• Ostaňme aktuálni na stránkach aktuálneho čísla. Približte nám podrobnejšie jeho obsah.

Časopis so zmenenou grafickou podobou vnútorným obsahom potvrdzuje kontinuitu celého svojho doterajšieho, takmer štyri desaťročia trvajúceho pôsobenia. Dynamickejší vzhľad nám nebráni kontinuálne pokračovať v obhajovaní tradičných hodnôt, pripomínaní si udalostí, veľikánov aj súčasných nositeľov pokroku (v úplnej presnosti významu slova!). Krás a pozoruhodností, príbehov a osudov s jedinečným puncem slovenskosti. Na Slovensku aj v komunitách za jeho hranicami. O Slovákoch pre Slovákov. O diani v Matici slovenskej, tu spomeniem aspoň zainteresovaný pohľad riaditeľa matičného archívu na jubilejcu deväťdesiatročnú sídelnú budovu inštitúcie v Martine; reportážnu spomienku na Matičné národné slávnosti; či letný

Obálka vnového matičného štvrtročníka s olympijským víťazom M. Tóthom.

krajanský tábor, ktorý opäť Matica pripravila pre deti krajanov, tentoraz v spolupráci s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Čitatelia nájdu články o zakladateľovi Svetového kongresu Slovákov Štefanovi B. Romanovi, o umelcovi Jánovi Zoričákovi spod Tatier, tvoriacom dlhé roky vo Francúzsku, o aktuálnom diani medzi krajanmi v Chorvátsku aj v Rumunsku. Ale aj o združení vzdelávacích centier pre deti Slovákov žijúcich v zahraničí, ktoré šíri slovenčinu medzi najmladšími... Mimochodom, stále treba pozorne čítať všetky články – VEĽKÁ VEDOMOSTNÁ SŤAŽA aj šanca získať hodnotné ceny pokračujú.

• Štvrtročník pokračuje vo vychádzaní – kontinuálne už ako

tridsiaty ôsmy ročník – a je naďalej plnofarebným spoločensko-kultúrnym časopisom. Určite sa pri jeho tvorbe opierate o isté princípy, obsahové piliere...

V každom čísle na takmer polstovke strán reflektujeme aktuálne dianie na Slovensku a medzi krajanmi na celom svete. Mapujeme spolkový život, prinášame zaujímavosti z ich života a hľadáme otázky na aktuálne odpovede súčasnosti. S podobným zreteľom kolektív renomovaných autorov – novinárov, publicistov aj spisovateľov – prostredníctvom spektra žánrov predstavuje zaujímavé zákutia Slovenska, prináša príbehy ľudí, v recenziách erudované pohľady na prejavy kultúry. Verzálou v rodnom liste magazínu je

Richard Rybníček udivuje jednostrannosťou svojich prevratných programových téz, ktoré hrozia zmenou charakteru štátu. Jeho strana s názvom Toska (tradícia, odbornosť, služba, komunikatívnosť, ambicióznosť) vychádza z predstáv, zatiaľ jej jediného majiteľa, preniesť viac

Vypálený Rybníček

Ludovít ŠTEVKO

kompetencií na regióny a potlačiť čo najviac regulatívne či rozhodovacie funkcie štátu. Rybníček navrhuje pre Slovensko dvadsaťpäť samosprávnych regiónov v obmedzenej závislosti od centrálnych orgánov, podobne ako vo Švajčiarskej konfederácii, ktorá má dvadsaťpäť kantónov.

Nie je to nová myšlienka. Administratívne rozdelenie Slovenska na šestnásť žúp so zvýšenými kompetenciami pôvodne navrhoval splo-mocnenc pre územnú správu vo vláдах Mikuláša Dzurindu (SDKÚ) Viktor Nižňanský. Jeho návrh vtedy napríklad rátal s vytvorením Komárňanskej župy, ktorá mala zabrať veľkú časť južného Slovenska. K Nižňanskému návrhu tradičného

územného členenia, známemu z čias Uhorska, sa pridala vtedajší predseda SMK Pál Csáky a neskôr aj jeho nástupca József Berényi.

Maďarský občan žijúci na Slovensku József Berényi vyhlásil svojho času vo verejnoprávnom maďarskom rádiu, že autonómia

regiónu južného Slovenska je dôležitá pre zachovanie Maďarov na Slovensku. Predbežne nešpecifikoval, ako by sa mal volať región pod samospravou Maďarov, ale ak sme si pozorne prečítali volebný program SMK z roku 2012, pridáme k záveru, že autonómny útvar na slovenskom juhu by mohol dostať názov Régió Felvidék – Región Horného Uhorska. Šéf mediálne propagovanej strany Toska v roku 2016 navrhuje vytvoriť región Slovenské Podunajsko, ktorý by zahŕňal dlhý územný pás od Štúrova, cez Komárno po Šamorín. Rybníčkova predstava sa líši od Csákyho a Berényiho vize iba pomenovaním nového samosprávneho regiónu: Régió Felvidék a Slovenské Podunajsko je vlastne to isté.

Šéfredaktor Igor VÁLEK.

stále chrániť a pripomínať zdravé tradície národa. Aj preto tradícia je jedným z pilierov. Druhým je kontinuita, magazín ďalej pokračuje v najlepších plánoch všetkých doterajších redakcií a prináša pútavé a hodnotné čítanie bez násosov bulvárnosti. Tretím slovom, ktoré má kľúčové postavenie, je novinka. Nejde ani tu o nič umelo prevratné, je to ešte silnejšie potvrdenie magazínového obsahu. Napríklad, seriálmi na seba tematicky nadväzujúcich článkov presahujúcich z čísla do čísla (a či viacerých čísel).

• Vráťme sa ešte k faktu, že magazín nesie podtitul Časopis pre Slovensko a slovenský svet a obsah každého čísla fakticky naplňa aj obsah tohto pomenovania...

Je to tak, každé číslo je nielen zrkadlom krajanstva života, ale zároveň aj živou pozvánkou na návštevu pre krajanov žijúcich kdekoľvek na svete a zaujímavých sa o svoju vlasť a či vlasť predkov. Priradené a zdravé vlastenectvo je zlatou niťou zväzujúcou gobelin magazínu s čitateľskou komunitou. Naďalej budeme ponúkať široký priestor na prezentáciu krajanstva života v čo najširšom spektre jeho živého pulzovania. Vrátime sa k mapovaniu krajanstva tlačou i webových stránok, diani v krajanstve spolkových, ale aj v inštitúciách reprezentujúcich Slovensko v zahraničí na ekonomickom i diplomatickom poli, ale aj na poli kultúrnom... Všetko spomenuté podporuje stále sa rozširujúca spolupráca s predmetnými orgánmi štátnej správy a inštitúciami nasmerovanými ku krajanstvu životu – s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Krajanstvom vysielaním Slovenského rozhlasu RTVS...

Myšlienka Európy regiónov, nie Európy národných štátov je v súčasnej politike EÚ anachronizmus. Ak s podobnou myšlienkou prichádza trenčiansky komunálny politik z ľahne KDH, inak tiež exhorvora Kresánka, sprofanovaného exprimátora Bratislavy – je to predzvesť jeho prehry. Lebo Rybníček okrem niekoľkých odťažitých programových téz, ktoré nemajú čím oslaviť radového občana, neprináša nič zaujímavé. Utkvelé pseudorevolučné predstavy o zmenách charakteru štátu, zaužívaného volebného systému a prekreslenie regionálnych hraníc nenájdu podporu na súčasnej politickej scéne ani u slovenských občanov vrátane občanov maďarskej národnosti. Na Slovensku ľudia riešia iné témy, nepotrebujú kantóny nezávislé od štátu, potrebujú prácu a slušné živobytie. Lenže o práci a zlepšení sociálneho postavenia obyvateľstva Rybníček nehovoril ani v relácii Pod lampou, ani v Denníku N.

Nový politický projekt Toska má výstredné ciele – po krachu SDKÚ a KDH chce zaujať miesto lídra pravice, a dokonca si trúfa zostať vládou. Chyba je, že nevie s kým a ako. Úvahy, že by Toska mohla ísť do volebného boja pod prezidentskou egidou Andreja Kisku, sú nepodložené, a okrem toho na voľby treba peniaze. Prezident ich má, Rybníček nie. A medzi nami, prečo by ich Kiska miňal, keď sedí v pohodlnom protokolárnom kresle?

Tretí sektor vytvára nikým nevolené druhé centrum moci

Mimovládky bašujú už aj v Bruseli

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Brusel si v ostatnom čase vytvára alternatívne mimovládne štruktúry, aké sa na Slovensku začali udomáčňovať najmä v roku 1993. Expremiér Mikuláš Dzurinda po fiasku svojej strany našiel uplatnenie v Ukrajine. Stal sa externým poradcom prezidenta Piotra Porošenka. Je však aj predsedom Centra Wilfrieda Martensa pre európske štúdie (WMCES). Ide o názorovú platformu Európskej ľudovej strany so sídlom v Bruseli. Centrum európskych štúdií bolo založené v roku 2007 ako nadácia Európskej ľudovej strany.

Centrum CES sa podieľa na príprave programov EPP a politických dokumentov. Organizuje semináre a školenia o politikách EÚ a procese európskej integrácie, tvorí výskumné štúdie. Ide o vplyvnú mimovládnu organizáciu, priamo sa podieľajúcu na politike EÚ. Dzurinda sa jej predsedom stal v roku 2013 po smrti W. Martensa.

■ DZURINDOVA REINKARNÁCIA

M. Dzurinda sa nestražil ani po volebnom fiasku svojej strany SDKÚ-DS v roku 2012, keď sa do NR SR dostalo len jedenásť jej poslancov. Ešte horšie dopadla strana po tohtoročných voľbách. Získala iba 0,26 percenta hlasov voličov. Žeby práve táto okolnosť vzbudila u Dzurindu pocit nenahradiťelnosti? Pri príležitosti desiateho výročia vstupu Slovenska do EÚ pozval na Slovensko Jeana Claude Junckera, súčasného predsedu Európskej komisie. Bol hlavným hosťom večera a Dzurinda o ňom povedal: „Jean Claude Juncker nás pozná azda najlepšie zo všetkých európskych lídrov, ktorí stáli po našom boku na ceste Slovenska z politickej izolácie a ekonomických ruín do EÚ. Povzbudzoval Slovensko, aby nastúpilo iný kurz, smerom do EÚ. Dovolil si nevidané – za vlády Vladimíra Mečiara sa stretol v Bratislave so slovenskou opozíciou. Vtedy sme sa vlastne stretli prvýkrát.“

Juncker nás poznal až tak dobre, že v septembri 2015, keď v Európskom parlamente predniesol správu o stave EÚ, sa predviedol ako politik, čo vôbec nepozná realie štátov, o ktorých osude rozhoduje. Vyzýval členské štáty na zlegalizovanie migrácie, aby práca prevádzčov stratila zmysel.

Žiadal založenie núdzového fondu, otvorenie väčšieho množstva ciest do Európy. Musíme vďaka zabezpečiť legálne spôsoby príchodu utečencov do Európy, a aby sa v nej dobre cítili, musíme utečencom dovoliť pracovať hneď po vstupe do nej.

Čo predznamenáva objavenie sa Dzurindu na televíznej obrazovke a jeho koketovanie s návratom do politiky? Nepochybne jeho spojenec Juncker urobí všetko pre jeho úspešný návrat. A potom? Kiska ziska vo V4 významného spojencu a oslabenie jej vplyvu v EÚ.

Nedávno sme písali o ďalšej Platforme európskej pamäti a svedomia, ktorá má kanceláriu v Bruseli. Na Slovensku začala rozvíjať činnosť ako občianske združenie PostBellu. Od roku 2008 táto nezisková organizácia vyhľadáva a nahráva spomienky pamätníkov kľúčových momentov 20. storočia, dokumentuje historické príbehy a do svojej činnosti zapája žiakov a študentov. Čiže Brusel natihoľ chápadlá už i na mládež, aj keď sa profesionálne tejto činnosti venuje Ústav pamäti národa. V ostatnom čase sa pod vedením Ondreja Krajňáka otriasa v základoch. Je to náhoda? Alebo cieľené oslabovanie domácich nezávislých inštitútov a ich nahradenie bruselskými?

■ KRÁTKA HISTÓRIA

Z pohľadu rozvoja tretieho sektora bolo najdôležitejším aspektom prijatie zákona o občianskych združeniach a spolkoch v marci 1990. Sem patrí aj prijatie ústavného zákona známeho pod názvom Charta ľudských práv (1991), ktorý kodifikoval ľudské práva. Prvá nadácia vznikla v auguste 1990

a bola to Nadácia Sándora Máraiho. V roku 1990 vzniklo až 158 organizácií a do roku 1994 ich počet dosiahol tisíc. V súčasnosti je na Slovensku 27 100 občianskych združení. V nasledujúcom období sa na úlohu koordinátora centra podujali Slovenská akadémická a informačná agentúra – servisné centrum pre tretí sektor (SAIA-SCTS), Grémium tretieho sektora, Nadácia otvorenej spoločnosti (OSF) atď.

Charakteristickou črtou obdobia vzniku štátu bol dynamický rozvoj tretieho sektora. Toto obdobie sa môže nazvať aj obdobím občianskych kampaní. Od roku 1993 podporovali tretí sektor zahraničné súkromné nadácie značnými finančnými prostriedkami. Napríklad Open Society Found v tom roku podporila tretí sektor sumou

228 135 USD. V roku 1994 sumou 1 491 544 USD, v roku 1995 to boli 2 467 054 USD, v roku 1996 až 3 627 758 USD a v roku 1997 sumou 2 582 461 USD.

V neziskovom sektore sa rozbehli veľkorysé programy, vznikli odbornovo-vedecké inštitúcie: Inštitút pre verejné otázky (IVO), Nadácia Milana Šimečku, Fórum – Inštitút pre výskum minorít atď. V Bratislave malo viacero západných súkromných i štátnych nadácií svoje kancelárie (OSF, Charles Stewart Mott Foundation, German Marshall Fund, FCS, USAID, Holandské nadácie, Karpatská nadácia, Sasakawa Peace Foundation atď.)

■ FÓRUM DONOROV

Významným inštitucionálnym krokom bol aj vznik neformálneho združenia s názvom Fórum donorov, ktoré zladilo a koordinovalo prácu najväčších darcovských organizácií pôsobiach na Slovensku s cieľom poskytovať finančnú podporu efektívne a cielene. Fórum donorov zohrávalo dôležitú úlohu v organizovaní a financovaní kampane OK '98. Občianska kampaň '98 pozostávala z viacerých prvkov, bola najoriginálnejšou iniciatívou celoštátneho meradla a vyvolala najväčšiu domácu a zahraničnú odozvu i zmenu vlády. Jej hlavným cieľom bola mobilizácia mladých a nerozhodných voličov, aby sa zúčastnili na parlamentných voľbách. Dzurindova vláda odmenila grémium tretieho sektora miestami vo viacerých konzultačných radách jednotlivých vládnych orgánov.

Tretí sektor, ktorý zdaniavo mal plniť úlohu kontrolóra stavu demokracie a dodržiavania ľudských práv, prakticky sa etabloval ako nikým nevolená moc. Prenikol do médií i politiky, ovládol vytváranie verejnej mienky. Nemil mocenské pomery v štáte a, ako sa zdá, v súčasnosti rovnakú úlohu zohráva v Bruseli. Štáty, ktoré sa bránia vplyvu mimovládnych organizácií, sú pod veľkým tlakom zo strany nadnárodných organizácií. Izrael, Rusko a USA prijali zákony upravujúce politické pôsobenie mimovládnych organizácií. Na Slovensku je to problém. Mnohí politici by bez nich nič neznamenali.

EKONOMIKA

Od júnového britského referenda o vystúpení z EÚ uplynulo pár mesiacov, preto je namieste očakávanie, kedy už britská premiérka Theresa Mayová zmluvy článok 50 Lisabonskej zmluvy, ktorý zatiaľ pripomína Šipkovú Ruženku, a oficiálne odštartuje dvojročné obdobie odchodu krajiny z EÚ. Objavili sa však ústavné špekulácie, či na tento krok nepotrebuje súhlasné hlasovanie v britskom parlamente. V prípade, že výsledok bude opačný, teda nesúhlasný, ponúka sa špekulácia, či parlament a vláda musia rešpektovať výsledok referenda? Diskutuje sa tiež, či ide o odchod, alebo opustenie EÚ, keďže Unia nie je federálny štát, ale spoločenstvo nezávislých štátov, z ktorého sa nedá odísť, ale ho len opustiť.

Ako Šipková Ruženka

Podľa vyjadrenia britskej premiérky formálne plánuje podať žiadosť o opustenie EÚ koncom marca 2017. Samotné rokovanie bude v mene Európskeho parlamentu zabezpečovať europoslanec Guy Verhofstadt, za britskú stranu štátny tajomník David Davis. Obaja sa zatiaľ o postupe opustenia spoločenstva nevyjadrujú. Co však vieme s určitosťou, je, že po odchode bývalého šéfa Strany nezávislosti Spojeného kráľovstva Nigela Farageho, ktorý bol tvrdý zástanca odchodu Británie z EÚ, opúšťa tento post už aj jeho nástupkyňa Diane Jamesová. Svedčí to len o tom, že s organizovaním referenda za opustenie EÚ Britániou nebolo všetko v poriadku.

V týchto dňoch sa finišuje so schvaľovaním slovenského štátneho rozpočtu, a tiež aj rozpočtu Unie. Pre brexit sa však nepredpokladajú nižšie príjmy. U nás sa počíta s poklesom HDP o 0,2 percenta. O tom, že Británie je v exporte závislá od prístupu na spoločný európsky trh, nemožno pochybovať. Predstavuje takmer dvadsiť percent HDP. Problémom udržania týchto parametrov je však doterajšia úroveň prístupu na bezcolný spoločný trh, ktorého bude integračnou súčasťou za podmienky, že ako nečlen EÚ bude rešpektovať zákony a pravidlá obchodovania v spoločenstve, na tvorbe ktorých sa už nebude podieľať. Jednoducho povedané, hospodárstvo Británie budú regulovať zákony EÚ, čo môže spôsobiť medzi ich hrdými občanmi traumatický stav.

Ako to ovplyvní vývoj makroekonomických ukazovateľov EÚ, a napokon aj Británie, nebudeme špekulovať, skôr však poklesnú, ako porastú. Všetko bude závisieť skôr od britského prístupu, ktorý si doterajšiu úroveň vo voľnom pohybe tovarov, služieb a kapitálu nebude môcť kompenzovať znížením prílivu migrantov z EÚ, čo napokon bol nosný bod ich referendovej kampane.

Pre britské, ale napokon aj medzinárodné banky so sídlom v londýnskej City bude veľmi dôležitý prístup na jednotný trh európskych finančných služieb. Medzinárodné banky totiž obsluhujú svojich klientov na všetkých trhoch v EÚ, čo je však zvlášť pre nich dôležité, že poskytujú aj služby pre americké banky a ich klientov, ktoré sa tak na očakávané opustenie Británie z EÚ pozerajú s obavami. Niektoré z nich už hovoria, že presunú svoje sídlo na starý kontinent, čo pre britské HDP bude znamenať tiež nejaké straty, keďže podiel ich finančných služieb je 1,4 percenta HDP, čo vo finančnom vyjadrení je viac ako dvadsaťpäť miliárd libier. A tak spolu s očakávaným poklesom exportu, nižšími investíciami a aj poklesom zamestnanosti sa môže britská ekonomika dostať do dnes netušených hospodárskych problémov.

Róbert HÖLCZ

Cudzími vzorcami len ťažko nájdeme riešenia pre naše školstvo

Už aj skalní učitelia ostávajú v ofsajde

Ludovít ŠTEVKO

Po roku 1989 sa vystriedalo na čele rezortu školstva osemnásť ministrov, pritom každý z nich mal vlastné predstavy o školstve a vzdelávaní, predzodával vlastné ciele a negoval predstavy svojho predchodcu. Neraz v tom bola politika. Prítom najmä kultúra a školstvo by nemali byť nástrojom politického zápasu. Lenže za celé štvrtstoročie budovania tzv. demokratickej spoločnosti sa s každou zmenou vlády menili politické pohľady na školský systém v úsilí prispôsobiť ho skupinovým či dokonca stranickým záujmom.

Často sme sa usilovali zavádzať doma cudzie reformné vzorce. Medzi tým v rámci nových demokratických princípov a nadobudnutej slobody sociálne neprispôsobiví žiaci a ich rodičia začali fyzicky napádať „zlých učiteľov“, ktorí sa pod dojmom doteraz nepoznaného ohrozenia svojho stavu dožadovali zákonnej ochrany ako verejných činiteľov. Za agresivitu žiakov a alarmujúce postavenie učiteľa však nemohla nijaká reforma, nijaký minister ani samotní pedagógovia. Mravy zosuroveli aj v iných oblastiach života našej spoločnosti a školstvo nebolo výnimkou. Agresivitou v školských laviciach sme sa priblížili tzv. vyspelému svetu – Amerike, Nemecku aj Fínsku, o ktorom je známe, že má najlepšie školstvo v Európe.

■ REFORMY REFORIEM

Zavádzanie zahraničných metód nemusí byť najšťastnejším receptom na stagnáciu vzdelávacieho systému. Bývalému ministrovi školstva Dušanovi Čaplovičovi nemožno uprieť úprimnú snahu zaviesť na Slovensku know-how fínskeho vzdelávacieho systému, ktorý sa stal exportným artiklom európskeho významu známym ako úspešný Feature Learning Finland.

Čaplovič neuspel, táto značka sa u nás nepresadila, lebo rozdiely spoločenského statusu učiteľa vo Fínsku a na Slovensku sú priepastné. Rozdiely nie sú len v platoch, ale najmä v akceptácii učiteľského stavu. Vo Fínsku je učiteľstvo top povolanie, u nás je učiteľ ohrozený druh.

■ PREVAHA STEREOTYPOV

Monologický vyučovací proces, udomácnенý v našom základnom a strednom školstve, vychováva pasívneho žiaka s nízkou čitateľskou gramotnosťou a so slabou schopnosťou formulovať vlastné myšlienky. Vela sa o tom píše a debatuje, ale nepomenuje sa príčina tohto stavu. Kde-ko hovorí o chybe systému, ale chyba sa nehľadá v prístupe samotných pedagógov či v nedostatkoch učiteľského vzdelávania na vysokej škole. Okrem toho u nás neexistuje meradlo kvality alebo náročnosti pedagogickej práce. Rovnako sa hodnotí učiteľ matematiky a informatiky ako učiteľ telocviku, ktorý nemusí po vyučovaní vysedať nad domácimi prácami žiakov. Bez toho, aby sme podceňovali prácu telocvika, rozdiel medzi uvedenými aprobáciami je evidentný. Odbúrat doterajšie stereotypy myslenia pri posudzovaní náročnosti a kvality pedagogickej práce je behom na dlhé trate, nedá sa zo dňa na deň – ani s príchodom nového ministra.

kež práce je behom na dlhé trate, nedá sa zo dňa na deň – ani s príchodom nového ministra.

■ NIELEN PLATY

Nie je namieste, ak sa problém školstva zúžuje len na nízke platy učiteľov, ako o tom v médiách pravidelne presviedča verejnosť štrajkujúca časť pedagógov pod hlavičkou tzv. Iniciatívy učiteľov Slovenska. Pravdou je, že slovenské školstvo dostáva necelých päť percent HDP, čo je menej v porovnaní s bohatšími a väčšími krajinami EÚ, ale takéto porovnania obyčajne krivajú na jednu nohu, pretože Slovensko je v porovnaní s nimi na inej ekonomickej úrovni, má oveľa nižší rozpočet, dáva menej aj do vedy a výskumu, aj do zdravotníctva, aj do armády... Mimochodom, nijakej inej profesii vo verejnej správe neboli v rokoch 2012 – 2016 zvyšované platy tak ako učiteľom, školstvo je najväčšou položkou nášho štátneho rozpočtu. Len pre porovnanie a zaujímavosť: v materských školách pôsobí v súčasnosti približne 14 500 učiteľiek, čo prevyšuje počet vojakov slovenskej armády.

■ PODSTATA PROBLÉMOV

Problémy školstva sú oveľa hlbšie, odrážajú kultúrny a morálny stav spoloč-

nosti, za ktorý zodpovedajú politickí lídri, pasívna kultúrna elita národa a rovnako aj učitelia.

„Na Slovensku musí nastať celospoločenská zhoda na tom, že v oblasti vzdelávania a výchovy je potrebná zmena,“ hovorí minister školstva Peter Plavčan. Podľa neho by pedagóg nemal byť pre žiakov len sprostredkovateľom poznatkov, ale aj sprievodcom vo vyučovacom procese. Tézou vzdelávacieho programu, pripravovaného v jeho rezorte, majú riešiť postavenie a fungovanie učiteľov, odborné vzdelávanie, financovanie i riadenie školstva. Plavčan chce optimalizovať siete najmä stredných škôl a zostaviť novú akreditačnú komisiu pre vysoké školy, ktorá má zväčša pozostávať zo zahraničných odborníkov. Je načase prehodnotiť akreditácie, pretože vysokých škôl je na malom Slovensku priveľa a úroveň niektorých je diskutabilná.

Nóvum by malo byť nahradenie desaťročnej povinnej školskej dochádzky povinným dvanásťročným vzdelávaním už od piateho roku života dieťaťa a jeho ukončením v sedemnástom roku života. Komplexný materiál má rezort školstva predložiť na rokovaní parlamentu v prvom štvrtroku budúceho roka.

NA OKRAJ

Nemecká Kresťanskodemokratická únia (CDU) kancelárky Angely Merkelovej sa beznádejne pokúša zastrieť svoj volebný debakel v krajských voľbách v Meklenbursku-Predpomoransku argumentovaním, že s výnimkou Alternatívy pre Nemecko (AfD) všetky strany vo voľbách stratili. To je chabé zdôvodnenie, pretože volebný výsledok jasne naznačuje stály a rastúci odpor protipolitike, v ktorej Merkelová chce ďalej pokračovať. Významné celonemecké noviny Frankfurter Allgemeine Zeitung to uviedli výrečným titulom Merkelovej ríša sa rozpadá.

Prekročila rubikon

Môže kancelárka stratenú dôveru ešte získať? Ti voliči, ktorí sa obrátili k AfD, hodnotia „základné rozhodnutia v minulých mesiacoch“ za chybné, i keď Merkelová ich naďalej považuje za správne. Aj mnohí občania, ktorí volili iné strany, pokladajú prijímanie stotisícov utečencov za chybný krok. Neakceptujú tvrdenie CDU, SPD a Zelených, že národy a štáty sú bezmocné a bezbranné voči neviditeľným silám globalizácie, ktoré vedú prúdy utečencov zo všetkých chudobných a vojnových území sveta do Nemecka. Nielen v Nemecku sa zdrahajú ľudia z úplne rozdielnych vrstiev spoločnosti kapitulovať pred touto stránkou globalizácie. Po ústupe Lavice (Die Linke) je v krajine jedinou politickou silou AfD, ktorá sa stále viac pritakáva Nemcom, že by to tak nemuselo byť.

Veľká koalícia CDU, SPD a Zelení sa drží stále zúfalejšej nádeje, že téma migrácie stratí do spolkových voľieb na význame. Preto robí kancelárka všetko možné, zvlášť na poistenie dohody s Tureckom. Kritici kancelárky pripomínajú, prečo Merkelová tak nadbieha Erdoganovi: lebo hranice Nemecka údajne nebude môcť zabezpečiť spolková polícia, ale musí ich chrániť Turecko. Otvorenie nemeckých hraníc a zrieknutie sa kontroly s tvrdením, že to dokonca inak nejde, visí Merkelovej na krku ako mlynský kameň. Doterajšia všeobecná dôvera, že s Merkelovou je Nemecko v dobrých rukách, sa otriasa aj u priaznivcov CDU (a ešte viac u voličov Kresťanskosociálnej únie – CSU).

Táto dôvera sa už nevráti. Túto skutočnosť si uvedomuje aj SPD, ktorá si drží odstup od sprofanovanej kancelárky. Dokazuje to aj konanie Sigmara Gabriela, šéfa SPD, ktorý nedávno nezakryte predviedol svoju variabilitu. Aj preto, lebo AfD loví rovnako aj v jeho revíri. Sociálni demokrati chcú získať naspäť stratených synov a dcéry dobrými sociálnymi skutkami, keďže migranti im zobrali pracovné miesta, byty a sociálnu pomoc. Lenže peniaze na to v partajnej pokladničke nie sú a musia sa niekde ušetriť alebo požičať – na tarchu nasledujúcich generácií Nemcov. Či SPD v spolkových voľbách vyčká zo slabej pozície Merkelovej, nie je isté. To závisí aj od toho, koľko jednoty sú ešte CDU a CSU schopné predviesť, či v CSU sa potvrdia najhoršie obavy a ako sa postaví voči kancelárke.

Angela Merkelová mala enormný kredit, ktorý si vypracovala rozumnou vládou a správnym reagovaním na krízy pred utečeneckou vlnou. Zdá sa však, že ho vyčerpal. ňou vytvorená ríša miery a stred, konsenzu a politického nadhľadu sa rozpadá. Rubikon prekročila v jednej noci pred rokom, keď otvorila hranice pre utečencov a dlhé mesiace ich viac nezatvorila. Zhrnuté a podčiarknuté: už aj oficiálny mediálny hlavný prúd odpisuje samozvanú šéfkou EÚ a vidina jej budúceho opätovného zvolenia na kancelársky post sa rozplýva.

Ivan LUŽÁK

Situácia na našom kontinente je horšia ako za studenej vojny, je to otvorený konflikt

Kreslia nové hranice Európy a démonizujú Rusko

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet ZATL

Na stretnutí prezidentov Vyšehradskej štvorky, v poľskom Rzeszówe v diskusii slovenský prezident Andrej Kiska argumentoval potrebou podporiť úsilie Únie o riešenie migrácie okrem iného hypotetickou možnosťou utečeneckej vlny z Ukrajiny... Povedal, že v pomyselnom prípade, ak by sa na územiach našich štátov – štátov Vyšehradskej štvorky, objavila miliónová vlna migrantov z Ukrajiny, potom by sme my boli nútení žiadať Úniu o solidaritu, pochopenie, pomoc.

Isteže, ak by sa „niečo“ stalo, tak by sme boli odkázaní na pomoc. Otázka však je, čo také by sa mohlo stať na Ukrajine, aby sem smerovala taká veľká vlna? To by musel byť konflikt skutočne veľkých rozmerov. Veď taká hrozba môže prísť len zo štátu, ktorý krachuje, rozpadá sa, nemá ho čo držať dovedna.

■ VYHROTENÁ SITUÁCIA

Už na prvý pohľad takéto príklady zdanlivo nekrivajú na obe nohy len preto, že situácia je skutočne veľmi vyhrotená. Je to horšie ako v rokoch studenej vojny. Keď sa zánikom ZSSR v roku 1991 skončila, mysleli sme si, že to bude navždy a už zavládne mier. Na medzinárodnej scéne sa však stále s väčšou silou odohráva otvorený konflikt. Voči Ruskej federácii a jej vedeniu sa vedie dlhá politická, diplomatická, ako aj informačná kampaň, ak nie priam vojna. Výhľad na riešenie situácie v Ukrajine nevidno.

Brigita Schmögnerová, bývalá členka koalíčných vlád na čele s Mikulášom Dzurindom, na Slovensku ako jediná v komentári istého denníka navrhla zásadný rez – a to odstúpenie východných území Ukrajiny, inými slovami priznanie ich osobitného štatútu. Tým by sa mal, podľa bývalej ministerky, vyriešiť nielen problém správy tohto územia, ale aj medzinárodné komplikácie, nepretržité napätie. Samozrejme že vyriešenie situácie v Ukrajine, naplnenie pôvodných dohôd a zámerov poskytnúť východu Ukrajiny náležitý rozsah samosprávy, autonómie by pomohlo odstrániť hrozbu, ktorá trvalo zatažuje medzinárodné vzťahy a je ničivou ťažobou tak pre obyvateľstvo východu Ukrajiny, ako aj pre celý štát.

■ MILIÓNY NA VOJNU

Samozrejme, názory, aké vyslovila Brigita Schmögnerová, nemajú

Boje na východe Ukrajiny sa po čase relatívneho pokoja rozhoria vždy s novou intenzitou.

v medzinárodnej politike váhu, svedčia však o zdravom úsudku političky s európskou skúsenosťou. Podľa ukrajinskej tlače Slovensko patrí medzi desať štátov, ktoré pomohli ukrajinskej armáde. Slovenská pomoc dosiahla milión dolárov. Toľko dalo aj Turecko. Je to o niečo menej ako pomoc iného štátu NATO – Nórska. Finančná pomoc ukrajinskej armáde dosiahla celkom 167 miliónov US dolárov. Väčšinu poskytli Spojené štáty americké.

Ukrajina sa tak stala veľkým vojenským skúšobným poľom. Je to jediný štát, ktorý za celé štvrtstoročné obdobie nezávislosti, za celých dvadsaťpäť rokov nedokázal doteraz usporiadať pomery na svojom území a obmedziť moc domácich oligarchov. Teraz sme svedkami ďalšieho pokusu hodiť Ukrajinu záchraný pás. S návrhom prišli bývalí politici, ktorí sa združili pod názvom Priatelia Ukrajiny,

medzi nimi je bývalý predseda vlády SR Mikuláš Dzurinda.

■ NOVÉ HRANICE

Ide o pomoc terajšej ukrajinskej politickej špičke. O pomoc, ktorá by sa mala priamo či nepriamo zaplatiť z vreciek európskeho občana. Na prvom mieste je okamžité zrušenie vízovej povinnosti pre občanov Ukrajiny. Teda otvorenie hranice, nehatený vstup Ukrajincov do EÚ. Európa na jednej strane stráca časť spoločných výhod zdieľaných s Veľkou Britániou a na druhej strane sa má na Východe otvoriť pre obyvateľstvo jedného z najväčších a najľudnatejších európskych štátov – okolo 43-miliónovej Ukrajiny.

Pri vzniku nezávislosti mala Ukrajina päťdesiatdva miliónov obyvateľov. Doteraz prišla o sedem až osem miliónov ľudí, ktorí odišli ešte pred vypuknutím nepokojov či pred pričlenením

Krymu k Ruskej federácii v marci 2014. Niekoľko miliónov Ukrajincov pred vypuknutím krízy pracovalo v zahraničí, najmä v Ruskej federácii, s ktorou mala Ukrajina bezbariérovú hranicu. Teraz by sa táto hranica mala uzatvoriť a odstránením vízovej povinnosti by sa mala vytvoriť bezbariérová hranica s Poľskom, so Slovenskom, s Maďarskom a s Rumunskom, teda s priestorom Európskej únie. Inými slovami nové delenie kontinentu, vyčleňovanie Ruska z Európy za „cenu“ proeurópskej a pronatovskej Ukrajiny.

■ VIAC ARMÁDE

Druhým bodom návrhov „skupiny priateľov“ Ukrajiny je „samozrejme“ dôrazné zvýšenie vojenskej pomoci Ukrajine. Ak uvážime, že doterajšia (len priznaná) pomoc bola vo výške 167 miliónov dolárov a z desiatich štátov, ktoré ju poskytli, sú ôsmi členmi NATO, zostáva nám len pátrať po tom, aký osud bude mať návrh „našho“ bývalého predsedu vlády, čo nám s takou vervou sľuboval dvojnásobné platy...

Tretím návrhom tejto skupiny je – tiež ako inak – predĺženie sankcií voči Ruskej federácii tak, že Európska únia zosúlaďi trvanie sankcií s USA. Ako má poškodzovanie Ruska, sankcie, ktoré poškodzujú aj štáty EÚ, pomôcť celej Ukrajine, jej obyvateľom, zostáva záhadou. Ide o priezračný pokus oslabiť Rusko.

Takto máme za „dobrého“ suseda Ukrajinu – štát, ktorý má obrovské zadĺženie okolo stopäťnásť miliárd dolárov. Do konca roku 2019 sa odhaduje nevyhnutná medzinárodná pomoc potrebná na záchranu tejto krajiny pred bankrotom vo výške štyridsať miliárd dolárov. Ukrajinský štát je nielen zadĺžený, ale jeho dlhy špekulatívne skupujú. Podľa britského The Economist okolo polovica dlhov je v rukách spoločnosti Franklina Templetona. Za ním stojí kapitál domu Rothschildovcov. Ukrajina ako keby nemala priateľov, veď priatelia jej môžu radiť len to, aby našla riešenie vedno s Ruskom a Európskou úniou. A náš záujem je mať priestor stability od našich hraníc až po Ural a Vladivostok.

Rozbieha sa prvý ukrajinský pokus ozrejmiť zločiny niektorých dobrovoľníkov

Tornádo prinášalo teror, násilie, mučenie

Dušan D. KERNÝ – Foto: ZATL

V Kyjeve sa koná súdny proces, ktorý sleduje celá Ukrajina – proces, ktorý priam rozčesol celú ukrajinskú verejnosť na oboch stranách hranice občianskej vojny – na území, ktoré kontroluje vláda v Kyjeve, aj na teritóriu, ktoré nie je pod jej kontrolou. Tou nepokojnou hranicou je v súčasnosti rieka Severskij Donec. Na lavici obžalovaných sedí jedenásť príslušníkov osobitnej dobrovoľníckej roty Tornádo aj so svojím veliteľom Ruslanom Oniščenkom, už predtým trikrát súdeným za znásilňovanie a lúpež.

Obvinení sú zo zorganizovania zločineckej skupiny, z mučenia, zo znásilňovania, z lúpeže a z únosov ľudí. Zločiny mali spáchať v Luhanskej oblasti na civilnom obyvateľstve v tzv. zóne ATO – oblasti antiteroristickej operácie vyhlásenej v roku 2014 prezidentom P. Porošenkem.

■ NOVODOBÍ HRDINOVIA

Dobrovoľníci z mnohých oddielov sú novodobými hrdinami terajšej Ukrajiny. Obžalovaní majú podporu nielen verejnosti, ale aj niektorých poslancov Vrcholnej rady – ukrajinského parlamentu. Považujú ich za obhajcov ukrajinskej štátnosti. Prokuratúra a sudcovia sú vystavení masovému nátlaku, obžalovaní majú voľný prístup k internetu a organizujú si podporu. Zároveň obviňujú prokuratúru a sudcov, ako aj väzenskú správu z nepravosti. Počas pojednávania sa vyhŕžajú, sudcov a prokurátorov obhadzujú vlastnými fekáliami, polievajú močom a počas pojednávania počúť na adresu prísediacej sudkyne aj takéto vyhrážky: „Keď sa dostanem z basy, budem ťa, suka, znásilňovať

Príslušníci zlovestného Tornáda.

gumeným obuškom...“ Súd preto rozhodol o nahrávaní celého procesu na videozáznam. Prvý proces, ktorý zároveň ukazuje pravú tvár tzv. protiteroristickej operácie ATO, s ťažkosťami, namáhavo, ale predsa len pokračuje.

Podľa prokurátora hlavnej vojenskej prokuratúry Ruslana Kravčenka príslušníci z Tornáda udržiavali v strachu celú oblasť, mučili, terorizovali a znásilňovali miestne civilné obyvateľstvo spôsobom,

ktorý len ťažko možno pripísať na vrub vojny či boja proti terorizmu. Podľa neho nesúdia nijakých vlastencov, ale zločincov a sadistov. A súdia ich za zločiny, ktoré páchali na civilnom obyvateľstve Luhanskej oblasti a Donbasu.

■ ORGANIZOVANÉ ZVRÁTENOSTI

Rota Tornádo vznikla ako osobitná jednotka ukrajinského ministerstva vnútra v decembri 2014 z rozhodnutia ministra vnútra. Vznikla z pôvodnej roty Šachtjorsk, ktorú musel ten istý minister pre lúpeže a násilnosti rozpustiť. Veliteľ a členovia roty Šachtjorsk, ako aj Tornáda mali už v čase vzniku útvarov pestrú minulosť a viacnásobné rozsudky za trestné činy. V rote Tornádo bolo takýchto surovcov najmenej štyridsať. Organizovali scény plné násilia a zvrátenosti, ktoré nahrávali aj na video. Viacerých z týchto skutkov svedkovia usvedčujú priamo v súdnej sále.

■ FEŤACKÉ KINO

Podľa hlavnej vojenskej prokurátora Ukrajiny Anatolija Matjosa jeden z obvinených mal prezývku Mudžahedin,

bol stúpencom Islamského štátu, vyznačoval sa mimoriadnou surovosťou. Organizoval najbezohľadnejšie mučenie miestnych obyvateľov a sám sa zúčastňoval na surovom znásilňovaní. Na tieto krutosti dokonca pripravoval scenáre s dialógmi a podľa toho nakrúcal – aj podľa priznania spolubojovníkov – „kino“. Viaceré zábery, ktoré mali dobrovoľníci vo svojich mobilných telefónoch, boli podľa slov prokurátora šokujúce. Sexuálne orgie s maloletými chlapcami a dievčatami organizovali aj ostatní. Väčšina dobrovoľníkov v Tornáde boli „nerpi“ – čo je označenie narkomana, mnohí podľa výpovedí samotných obžalovaných „viseli na fene“ – rozumie sa na amfetamíne.

„Mohli sme robiť, čo sa nám len zachcelo, neboli nijaké obmedzenia, ohraňovania okrem jedného – slepej oddanosti veliteľovi,“ vypovedal jeden z bojovníkov.

Dvanásť členov roty stále hľadajú. Jeden koncom septembra pri pokuse preveriť jeho doklady zastreli dvoch policajtov a chytili ho až v nemocnici, kde si šiel dať ošetriť zranenie z prestrelky. Viacerí advokáti sa po oboznánení s vyšetrovacím spisom vzdali obhajoby...

Kto a ako uspokojuje na Slovensku klientov skrachovaných bánk

Krach – problém všetkých zainteresovaných

Róbert HÖLCZ – Foto: internet

Najdôležitejšou súčasťou finančného trhu v rámci globálnej trhovej ekonomiky je bankový sektor, kam patrí centrálna banka a sieť komerčných bánk a sporiteľní bez rozdielu formy vlastníctva a organizačného usporiadania. Jeho fungovanie zaujíma všetkých účastníkov trhu, a to nielen z hľadiska podmienok požičiavania peňazí, ale aj podmienok prijímania vkladov, ich zhodnocovania a, samozrejme, ochrany.

V roku 2007 vypukla finančná kríza, ktorej negatívne dôsledky pociťujeme stále. Všetci sa zhodneme, že za jej vznik zodpovedajú svetové centrálné banky, ktoré zrejme nezvládali kontrolu nad im podriadeným bankovým sektorom. Ten uskutočňoval rizikové operácie s bankovými produktmi, ktorým účastníci trhu vôbec nerozumeli, navyše poskytovali úvery aj takým účastníkom, o ktorých vopred vedeli, že ich nesplatia. Keď k tomu prirátame zavádzajúce manipulácie s kľúčovými medzibankovým sadzobami, nehovoriac o ne-

SPOTREBITELSKÝ SERVIS

oprávnené vysokých odmenách bankového manažmentu, nemôžeme sa čudovať, že ekonomika sveta stála pred priepastou. Museli zasahovať národné vlády, na rad prišla aj expanzívna menová politika centrálnych bánk, ktorá napokon trvá dodnes.

Vo finančnej kríze mala spoločná mena euro v prostredí národných fiškálnych politik čínskych krajín eurozóny a nadnárodnej menovej politiky Európskej centrálnej banky osobitné postavenie, ktoré napokon vyústilo do prijatia zákona o bankovej únii a ochrany vkladov domácností a podnikov.

■ PILIERE ÚNIE

V roku 2012 Európska rada rozhodla o zavedení bankovej únie. Povinne sú v nej všetky členské krajiny eurozóny a ostatné z EÚ podľa vlastného uváženia. Od roku 2014

O efektívnom riadení financií v eurozóne pochybuje takmer každý občan spoločstva.

funguje jej prvý pilier – jednotný mechanizmus dohľadu. Ten splnomocňuje ECB vykonávať nezávislý dohľad nad najväčšími bankami v eurozóne. Od januára 2016 funguje druhý pilier, ktorý poznáme ako jednotný rezolučný mechanizmus, podľa ktorého sa riešia krízové situácie v konkrétnej banke tak, aby náklady spojené s jej záchranou už neboli – ako sa v minulosti neraz stávalo – z peňazí daňových poplatníkov, ale len z peňazí akcionárov i ostatných veriteľov bánk, ktorí investovali do bankových dlhopisov.

Nedeliteľnou súčasťou bankovej únie je aj jej tretí pilier, ktorým je Európsky systém ochrany vkladov. Ten však zatiaľ v eurozóne nefunguje. Dôvodom je, že by mal garantovať vklady aj v iných štátoch eurozóny,

s čím nesúhlasí najmä Nemecko, pretože sa obáva prípadného zneužitia.

■ CHRÁNI, AJ NECHRÁNI

V roku 1996 na ochranu vkladov bankových klientov na Slovensku založili Fond ochrany vkladov. Doteraz boli z neho uspokojovaní klienti skrachovaných slovenských bánk – Devín banky, AG banky, Slovenskej kreditnej banky a Dopravnej banky. Fond ochrany vkladov je právnická osoba zapísaná v obchodnom registri a jeho úlohou je zabezpečiť ochranu vkladov fyzických osôb vrátane živnostníkov, ako aj vkladov v zákone vymedzených právnických osôb. Fond chráni peniaze v bankách na bežných a termínovaných účtoch, vkladných knižkách a sporiaciach účtoch. Nechráni peniaze

investované do cenných papierov, akými sú akcie, dlhopisy a pod. Peniaze v bankách sú chránené na jednu osobu a v jednej banke do výšky tisíc eur. V prípade, že banka skrachuje, je Fond povinný zo zákona vyplatiť túto čiastku jednorazovo do dvadsiatich kalendárnych dní. Pravda, to sa vzťahuje len na tie banky, ktoré sú účastníkmi ochrany vkladov. Nijaká pobočka zahraničnej banky, pôsobiaca na Slovensku, však nie je u nás účastníkom ochrany vkladov, ale len v tom členskom štáte eurozóny, v ktorom má svoje oficiálne sídlo. Zoznam bánk podnikajúcich na Slovensku, ktoré sú zúčastnené na Fonde ochrany vkladov, je na internetovej stránke Národnej banky Slovenska. Tiež zoznam pobočiek zahraničných bánk, ktorých vklady sú chránené systémom ochrany vkladov domovských krajín, na území ktorých má zahraničná banka svoje sídlo. Ak teda tieto banky vyhlásia bankrot, musí klient vycestovať do najbližšej pobočky v zahraničí, aby si uplatnil svoje právo na vyplatenie peňazí.

■ NEDOSTUPNÉ PENIAZE

Fond ochrany vkladov získava peniaze na prípadné vyplatenie nedostupných vkladov z finančných príspevkov bánk, zapojených do systému ochrany vkladov. Treba objektívne povedať, že podiel chránených vkladov na celkových vkladoch je menej ako jedno percento – teda menej ako jedno euro na sto eur vložených vkladov. V prípade krachu ktorejkoľvek, aj menšej banky na Slovensku by nastal problém s vyplatením nedostupných peňazí.

Samozrejme že možným riešením by bolo peniaze si požičať, čo by však zvyšovalo dlh verejných financií. A tak nemôžeme ani vylúčiť zmenu zákona v podobe zníženia doterajšej výšky ochrannej sumy peňazí na menšiu či ďalšie nové podmienky ochrany vkladov. Tieto by boli totiž platné pre všetky vklady založené aj pred účinnosťou nového zákona, čo veru nie je dnes pre vkladate-

lov dobrá správa. Nárok na náhradu a výška náhrady z Fondu sa posudzuje, a tak zisťuje podľa právnych predpisov v čase krachu banky, a nie v období založenia vkladu. Z uvedeneho vyplýva, že založenie bankovej únie, ktorej integračnou súčasťou majú byť už spomínané tri piliere a Fond ochrany vkladov, vytvárajú predpoklady, že ku krachu banky v eurozóne nedôjde, a keď, budú jej negatívne dôsledky hradené najmä z majetku peňazí jej akcionárov a ostatných veriteľov.

■ NEKRYTÉ ÚVERY

Podľa vyjadrenia Slovenskej bankovej asociácie je náš bankový sektor stabilizovaný, banky majú dostatok kapitálových zdrojov na krytie prípadných nesplácaných záväzkov ich dlžníkov. Banky odvádzajú zo svojich zdrojov peniaze do Fondu ochrany vkladov, do Národného rezolučného fondu, ktorý je súčasťou bankovej únie, a tiež do osobitného bankového fondu. Tento mal od nového roku klesnúť z doterajších 0,2 percenta z objemu pasív očistených o vlastné zdroje na 0,1 percenta, s čím zatiaľ ministerstvo financií nesúhlasí. A tak sa môžeme právom obávať, že od nového roka sa budú tak ako napokon doteraz vždy zvyšovať bankové poplatky, čo opäť zaplatia len slovenskí daňoví poplatníci.

Určité obavy vyvoláva zlá situácia v talianskom bankovom sektore, ktorý pôsobí aj na Slovensku. Aktuálne vykazuje okolo štyristo miliónov problémových úverov, ktoré z vyše sedemdesiatich percent nekryjú peňažné rezervy. Koncom júla tohto roku sa malo uskutočniť ďalšie testovanie ich kapitálovej primeranosti, keďže talianska vláda zatiaľ nedostala súhlas od európskych regulačných úradov na poskytnutie dočasnej štátnej finančnej pomoci, a tak finanční analytici očakávajú, ako na tento stav zareaguje Európska centrálna banka. Tá má však zrejme oveľa väčšie starosti s riešením následkov brexitu.

Zahranické rotačky na tlačenie nových peňazí bežia už dlho na plný výkon

Ekonomika eurozóny a rozpočtová únia

Róbert HÖLCZ – Foto: internet-opezoch.sk

Zakladatelia eurozóny vopred vedeli, že spoločná mena euro v členských štátoch bude podporovať vznik nových pracovných miest a výraznejší rast ekonomiky len vtedy, keď okrem spoločnej menovej únie bude fungovať aj spoločná rozpočtová únia. O tom, že mali pravdu, svedčí, že ekonomika eurozóny vždy zaostáva za ekonomikou Európskej únie.

Doterajší nesúlad medzi menovou a fiškálnou politikou sa protagonisti spoločnej meny usilovali nahraďovať najprv Paktom stability a rastu, ktorého obsahom bolo aj dodržiavanie pôvodných kritérií pre vstup do eurozóny. Deficit verejných financií pod tri percentá a deficit verejného dlhu pod šesťdesiat percent k domácejmu HDP prestali plniť aj niektorí zakladatelia eurozóny. A čo potom plnenie týchto kritérií v Grécku?

■ EURO V KOŠI

Efektívne riadenie peňazí v eurozóne nebude možné bez európskeho ministra financií, s čím väčšina členov nesúhlasí. Na euro sa tak väčšina z nás pozerá ako na menu, ktorá v čase finančnej krízy nespôsobilá rozpad eurozóny, dokonca sa zvýšil počet jej členov aj o Slovensko, a tak naďalej patrí medzi dôležitú medzinárodnú rezervnú menu. Vo vzťahu doláru nemá však ambíciu stať sa svetovou rezervnou menou. Iná vec však je klesajúce postavenie eura v menovom koši Medzinárodného menového fondu. Od 1. októbra 2016 do tohto koša zaradili aj čínsky juan, ktorý sa oficiálne nazýva aj renminbi.

Tento krok priniesol zmeny v percentuálnom zložení koša rezervných mien MMF. Čínska mena má podiel 10,92 percenta, japonskej mene sa podiel znížil o 1,7 percenta, brit-

skej mene o 3,21 percenta. Keďže podiel amerického dolára ostáva zachovaný, došlo k zníženiu podielu eura z dovtedajších 37,4 na 30,96 percenta.

Medzinárodný menový fond odvodzuje na základe skladby koša hlavných svetových mien hodnotu svojej menovej a úctovej jednotky, ktorá sa nazýva osobitné práva čerpania. Zaradenie čínskej meny je dôkazom čoraz rešpektovanejšieho postavenia čínskej ekonomiky vo svete. Čínski predstavitelia nemajú ambície nahraďovať čínskou menou postavenie amerického dolára. Dôvodom je možná strata kontroly nad domácou menou, ktorú by mohli ovládnuť nadnárodné kapitálové spoločnosti. A preto sa čoraz viac prikláňajú k vyššiemu využívaniu

FINANČNÝ SERVIS

systému medzinárodnej zúčtovacej menovej jednotky MMF.

■ V DEFLAČNEJ PASCII

Európski politici neradi uskutočňujú štrukturálne zmeny v domácej ekonomike, keďže to môže ovplyvniť potenciálnych voličov. A tak sa viac spoliehajú na menovú politiku ECB, ktorej dôsledky sú viac ako rozpačité. Na jednej strane spustili rotačky tlačenia peňazí na plný výkon, čím zaplavili bankový sektor nekrytými

Tlačiarenské rotačky chrlia masy ničím nekrytých farebných papierikov.

peniazmi bez hodnoty. Degradujú sa peniaze na účtoch sporiteľov, nárast cien akcií však nezodpovedá reálnemu podielu na majetku v akciových spoločnostiach, inflácia stagnuje a hovorí sa o deflačnej pascii ekonomiky Únie. Na druhej strane treba povedať, že počas finančnej krízy došlo k zvýšeniu zamestnanosti a tiež rast HDP trebárs na Slovensku prekvapil.

Nulové, v niektorých prípadoch až záporné úroky spôsobujú však problémy viac v bankovom sektore, čo napokon konštatovalo aj posledné rokovanie skupiny G-20. Vďaka sa hovorilo o spomalení hospodárskeho rastu v Číne, poklese cien energií, neexistujúcich technických a technologických investíciách najmä do digitálnej ekonomiky – a takto by sme mohli pokračovať. Nulové a v nie-

ktorých prípadoch aj záporné úroky spôsobujú, že banky prichádzajú o hlavný zdroj svojho zisku, ktorým sú čisté úroky, ako rozdiel úrokov na úvery a vklady, a tak reagujú po svojom. Zvyšujú bankové poplatky a niečo zarobili na nižších opravných položkách k nesplácaným úverom.

Keď sa dozvedáme o náraste ziskovosti bankového sektora za minulý rok, netreba za tým vidieť nárast výnosov z bankových operácií, ale výnosy z predaja akcií akciovej spoločnosti Visa Európa, ktorú odkúpila americká Visa od slovenských bánk za takmer devätnásť miliárd eur.

■ KRACH ZUNO

V slovenskom bankovom sektore donedávna pôsobilo viacero internetových bánk, z ktorých AXA Bank a ING bank sa už porúčali a najnovšie sa chystá skončiť svoju činnosť Zuno Bank. A tak v internetovom bankovom podnikaní ostávajú ešte Fio banka a m.Bank. Dôvodom ukončenia činnosti sú straty a chýbajúci predmet podnikania (nieť na čom zarabať), pretože spomínaná banka nemala záujem vstúpiť na hypotekárny trh, sprvoti neponúkala ani kreditné karty a na úrokoch sa už nedalo zarobiť aj napriek tomu, že klienti za vedenie účtu neplatili poplatky. Zuno banka už prestala prijímať nových klientov, a keď úroky na sporiaciach účtoch znížila na nulu, klienti sa budú porúčať. O peniaze v zmysle zákona na ochranu vkladov neprídu a môžu sa rozhodnúť, či prejdú ku konkurencii, alebo do ostatných pobočiek Tatranky. Krach spomínanej banky je teda dôsledok kvantitatívnej menovej politiky ECB, a tak sme právom zvedaví, ako budú v podnikaní pokračovať už spomínané ostatné dve internetové banky.

POLEMIKA

Ešte v časoch negociácií, teda prístupových rokovaní Slovenskej republiky do spoločenstva štátov Európskej únie, sa z nejakých, nie celkom jasných príčin zaužívalo označenie pre dovtedajších poľnohospodárov „farmár“. Dokonca ho vyjednávači aj definovali – po dvore muselo takémuto gazdovi behať najmenej dvanásť sliepok alebo v chlieviku chrochtať celé prasiatko... Kto vie, prečo sa v tých časoch neujalo slovo rančer, pretože farmár a rančer sú v oblastiach, kde sa používa angličtina, obsahovo takmer totožné slová.

Farmári z donútenia

U nás sa však už naozaj dosť dlho v úradnom jazyku používa slovenčina, a dokonca je aj štátnym jazykom. Aj preto sme s pochopením v redakcii prijali názor nášho čitateľa z Trnavy, ktorý vyjadril veľmi kultivované rozhorčenie nad súčasným používaním slova farmár – áno, aj v našich novinách. Citujeme: „Vychádzajúc z našej histórie, používalo sa slovo hospodár (J. Fándly). Mali sme aj iné označenia, napríklad sedliak, roľník, neskôr družstevník, majetkár, ale najviac používaný výraz bol poľnohospodár. Svedčí o tom aj označenie našej vysokej školy Slovenská poľnohospodárska univerzita (nie farmárska), ministerstvo pôdohospodárstva (nie farmárstva). O našej servilnosti svedčí aj porovnanie s Českom, kde uprednostňujú slovo zemédec aj za rovnakého vplyvu z cudziny.“

Treba len súhlasiť s tým, že označenie farmár (v slovníkoch slúži väčšinou na pomenovanie drobných roľníkov) je v našom jazykovom prostredí cudzie a násilné. Poľnohospodárstvo je totiž stále „iba“ odvetvie hospodárstva, ktorého hlavnou úlohou je zabezpečenie výživy obyvateľstva. Touto dôležitou úlohou je základným pilierom samotnej existencie spoločnosti a ľudstva. Hlavným výrobným prostriedkom je pôda. Charakteristickou činnosťou v poľnohospodárstve je obrábanie pôdy, pestovanie kultúrnych plodín a chov hospodárskych zvierat. Spolu – hospodárenie. Hlavnými produktmi poľnohospodárskej výroby sú potraviny pre obyvateľstvo, krmoviny pre hospodárske zvieratá, vedľajšími zas suroviny pre potravinársky a ľahký priemysel. Široké spektrum činností v poľnohospodárstve podrobne skúmajú a vyvíjajú poľnohospodárske vedy. A nie farmárske vedy.

Dá sa dokonca vysloviť aj predpoklad, že výraz poľnohospodárstvo alebo pôdohospodárstvo je oveľa viac motivačný a v plnej miere zobrazuje prácu na poli so všetkým, čo s ňou súvisí. „Farmárstvo“ skôr evokuje iba poberanie dotácií a napríklad kšeftovanie s trvalými trávnatými porastmi, aspoň tak to bolo „vynegociované“ v neprospech ľudí, ktorí nás živja našimi potravinami.

Ján ČERNÝ

Kedy sa konečne objaví na konci tunela domáca potravinová sebestačnosť?

Slovenskí producenti nepotrebujú frázy, ale pomoc

Štefan ZLATOŠ – Foto: internet

Po viacerých rokoch, počas ktorých bolo poľnohospodárstvo akousi populouškou vo vyjadreniach politikov a v stranických programových tázach, konečne nastal zlom. Nielen symbolický hlas volá po náprave. Výzvu na zmenu v tomto smere podpísal aj predseda Národnej rady Slovenskej republiky. „Je v záujme Slovenskej národnej strany, aby slovenskí poľnohospodári – chovatelia i pestovatelia – prosperovali a aby mali vytvorené čo najlepšie podmienky na rozvoj,“ konštatuje sa v dokumente, ktorý podpísal nielen predseda strany (SNS), ale aj predseda parlamentu Andrej Danko.

Slovenská národná strana už vo svojom volebnom programe predstavila riešenia, ktoré by mohli slovenským producentom pomôcť. Je nesporné, že kvalita slovenských pôdohospodárskych a potravinárskych výrobkov je mnohokrát vyššia než tá, ktorou sa vyznačujú produkty v iných krajinách. Dokázala to napokon aj najnovšia kontrola v obchodných reťazcoch na Slovensku, pri ktorej bol počet nájdených nedostatkov najnižší u slovenských výrobcov. To konštatovala ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka, nominantka SNS Gabriela Matečná.

■ KVALITNÁ PRODUKCIA

„Úradné kontroly, ktoré vykonáva naša organizácia Štátna veterinárna a potravinová správa, majú za cieľ chrániť spotrebiteľov a ich zdravie,“ povedala na margo kontrol. „Dobrou správou je, že situácia sa zlepšuje a najlepšou z nich, že počet nájdených nedostatkov je najnižší u slovenských prvovýrobcov.“ Kontroly sa uskutočňujú vo všetkých článkoch potravinového reťazca – od prvovýrobcov a spracovateľov cez transport a skladovanie až po obchod. „Veľmi oceňujem, že spotrebiteľia sa zaujímajú o kvalitu potravín a zasielajú nám podnety,“ konštatovala ministerka. Podľa nej si treba si uvedomiť, že spotrebiteľ hrá v kvalite potravín kľúčovú úlohu. „V konečnom dôsledku zákazníci určujú, čo budú obchodníci ponú-

Ministerka pôdohospodárstva Gabriela MATEČNÁ hľadí doľava.

kať. Je preto veľmi dôležité, aby si zákazníci všimli kvalitu, pôvod potravín a ich zloženie.“

■ RÁZNEJŠÍ POSTUP

Národníari sa tiež zasadujú za to, aby sa podiel slovenských potravinových výrobkov v obchodných reťazcoch zvýšil. Toto percento je totiž stále výrazne nedostatočné. Pritom ambíciou bola aspoň 80-percentná sebestačnosť Slovenska v potravinách. Momentálne je niekde na úrovni pod štyridsať percent. Pomôcť by jej mohli návrhy, ktoré sú známe. Ide o zníženie dane

z príjmov fyzických a právnických osôb na úroveň devätnástich percent, ďalej zníženie sadzby DPH na úroveň desiatich percent pre všetky slovenské výrobky z dvora. SNS už skôr prišla s návrhmi na zavedenie osobitnej dane z obratu obchodných reťazcov minimálne šesť percent s tak nastavenými pravidlami, aby sa táto daň nedotkla slovenských výrobcov. Okrem iného tiež strana navrhla prijať zákon o potravinovej sebestačnosti ako nástroja na trvalé dominantné postavenie domácich producentov, chovateľov a pestovateľov na Slovensku, ako aj zaviesť

definíciu slovenskej potraviny. Táto iniciatíva by mala byť predmetom koalíčných rokovaní a mal by sa nájsť konsenzus na prijatie opatrení pre zlepšenie situácie.

■ V ZÁJME SEBESTAČNOSTI

Štátny tajomník ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Gabriel Csicsai sa zúčastnil na treťom ročníku konferencie Potravinová a obchod 2016. Zaoberala sa témou liberalizácie medzinárodného obchodu a potravinovej bezpečnosti. Štátny tajomník Csicsai k otázkam prijatia nových obchodných dohôd konštatoval, že „rezort pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR od začiatku negociácií dohody TTIP zastával a naďalej zastáva prinajmenšom mimoriadne konzervatívne stanovisko. Aby nedošlo k nedorozumeniam – ako problém nevnímame liberalizáciu trhu, ale skutočnosť, že agrosektor v súčasnosti nie je pripravený na takýto súboj. A nie preto, že by sme boli horší hospodári, ale preto, že už desaťročia hospodárime za diametrálne odlišných spoločensko-ekonomických, ale aj environmentálnych pravidiel. Bol by som rád, keby všetci pochopili, že v prvovýrobe vynakladáme významné ekonomické položky na splnenie nie trhových oblastí poľnohospodárstva, ktoré súhrnne nazývame udržateľný vidiek. Som presvedčený, že pre nás Európanov je dôležité, aby sme si zachovali tradície, ktoré určujú identitu toho-ktorého národa a sem právom patrí aj poľnohospodárstvo.“ Vo vzťahu k potravinovej sebestačnosti vyslovil G. Csicsai presvedčenie, že „napriek spoločnému trhu EÚ, voľnému pohybu tovaru a čoraz väčším snahám o ďalšiu liberalizáciu svetového obchodu udržanie potravinovej suverenity je prvoradou a zároveň legitímnou úlohou každej krajiny.“

Presýtený trh iba poukazuje na tragickú situáciu v našich chovoch

Slovenská pšenica v rakúskych spaľovniach

Jeden z najdesivejších poznatkov súčasnej situácie v našom poľnohospodárstve je, že ak chce pestovateľ pšenice aspoň vyrovnať straty, predá ju do spaľovni v Rakúsku. Za posledné tri roky jej tržová cena klesla zo stošesťdesiat eur na necelých sto. Európa sa v pšenici topí. Prvé, čo súdnu človeku napadne, je zvolanie: „Prečo teda celý jeden kontinent sveta hladuje?“ Odpoveď je jednoduchá – „humanizmus“ je v celosvetovom rozmere nastavený tak, že aj na humanitárnej pomoci treba zarobiť, a to sa v súčasnosti s pšenicou nedá.

Jan ČERNÝ – Foto: archív SNN

V Rakúsku sú dokonca spaľovne bioodpadu, ktoré v tejto obilnine objavili lacnejší zdroj tepla, ako je suchá tráva. A komu sa tam podarí predáť pšenicu za stovku, je rád. A to ide o potravinársku pšenicu, nie krmnu.

■ ROLNÍCKE ABSURDNOSTI

Poznáte to tak dlho sa chodilo s krčahom, až sa ucho utrholo... Po vstupe do Európskej únie boli naši chovatelia dobytky a ošípaných nútení znižovať stavy v chovoch a likvidovať inak zdravý a výnosný dobytok aj ošípané. Aby inde nemali konkurenciu. Pretože tak rozhodol Brusel a „naši“ mlčali. Úspešne sme sa približovali k Únii a ešte „úspešnejšie“ sme si decimovali celý sektor poľnohospodárstva, ktorý nám kedysi zaručoval takmer stopercentnú potravinovú sebestačnosť a ešte zostalo na ekonomicky výhodný vývoz. O zamestnanosti v odvetví ani nevraviac. Lákal dovoz, veď doviezť z USA či z Kanady bolo lacné. Z poľnohospodárov sa stali priekupníci. Doviezli, predali, dostali dotácie. A keď obmedzili chovy, dostali ďalšie dotácie. Aj teraz majú takú absurdnú ponuku...

■ ČO S PŠENICOU?

Tento rok bude nevyhnutné nájsť pre slovenskú pšenicu asi v objeme polovice jej produkcie odbyť v zahraničí. Ale kde, keď je celosvetová nadúroda? My takéto veľké množ-

mované. Najjednoduchšie je povedať – že pre mliečnu krízu. Podľa poľnohospodárov cena pšenice je najnižšia za posledných desať rokov. Súbežne na Slovensku narastá objem skladových zásob. Na tlačovej konferencii na-

Paradoxy slovenského pôdohospodárstva – dobrá úroda obilnín už viac rokov neteší.

stvo pšenice nevieme skonzumovať ani spracovať, a nevedia to zjesť ani naše zvieratá, pretože je ich každým rokom menej. Teda aj keby sme skrmovali potravinársku pšenicu tak ako v minulých rokoch, nič nedosiahneme, chovy dobytky a ošípaných sú zdeci-

to už dávnejšie upozorňoval predseda Zväzu výrobcov krmív, skladovateľov a obchodných spoločností Marian Uhrík: „Je to spôsobené katastrofálnou situáciou v živočišnej výrobe, ktorá sa neustále zhoršuje. Pre poľnohospodárov na Slovensku je výroba

bravčového, hydínového mäsa, vajec – a posledné roky už aj mlieka – strátová. Následkom toho sa znižujú stavy hospodárskych zvierat.“ Regulácia počtu zvierat následne spôsobuje pokles dopytu po krmivách a SR sa tak v tejto oblasti stáva prebytkovou krajinou. Tento trend sa zhoršuje už celé roky.

■ NASÝTENÝ TRH

Aj v Ruskej federácii mali úrodu obilnín, ktorá by mohla viesť aj k zrušeniu vývozného cla na pšenicu. Rusko napriek dovoznému potravinovému embargu musí a bude pšenicu vyvážať! Ruská vláda bude pravdepodobne musieť zmeniť svoj vývozný režim a znížiť ceny pre svoj štátny zásobovací program, aby podporila vývoz rekordnej úrody. Vývozné ceny ruskej pšenice ostávajú nízke. O svoje miesto na svetovom trhu s obilím bojuje aj Európska únia, ktorá už v priebehu prvých dvoch týždňov nového hospodárskeho roka, teda od 1. júla 2016, vydala vývozné licencie na jeden milión ton pšenice, a to množstvo už bolo takmer vyexponované.

Podľa odhadov z prvých rokov nového tisícročia malo Slovensko potenciál na chov vyše päťstotisíc kráv, dovedna teda okolo milióna kusov dobytky. To však bol iba sen a realita je iba po jednom desaťročí úplne iná, takmer tragická. Nepomáhajú ani štátne kampane na podporu nákupu slovenských výrobkov, najmä ak sám minister hospodárstva bol prichytený na nákupe potravín v Rakúsku – čo nedávno zverejnili naše médiá. V poľnohospodárstve totiž už nepomôžu nijaké vzletné reči a frázy. Iba ak by sa ktosi odhodlal na rázne činy. To však nevyrieši problém tohtoročného spaľovania našej pšenice v spaľovniach u susedov v Rakúsku.

Z denníka počas povstania zatknutého a odvečeného mladého gymnazistu Ondreja ĎUREJA

Sloboda po ôsmich týždňoch skrývania sa

Pavol IČO – Ilustračné foto: archív, vtedy.sk

Ondrej Ďurej bol v čase Slovenského národného povstania sedemnásťročný gymnazista. S oduševnením a mladíckym zápalom sa zapojil do plnenia úloh, ktoré mu zveroval miestny Revolučný národný výbor, partizánsky oddiel Chryzanténa či iné odbojové orgány, a to aj po potlačení SNP. V polovici januára 1945 ho spolu s niekoľkými ďalšími občanmi z obce Muránska Dlhá Lúka chytili, uväznili a odviekli do Banskej Bystrice, odkiaľ mal byť deportovaný do koncentračného tábora. O tom, ako sa mu podarilo ujsť, podáva výpoveď vo svojom denníku z roku 1945.

Pondelok, 22. 1. 1945

O ôsmej sme odchádzali s batohmi. Išli s nami asi päťdesiat poľní žandári nemeckí.

Snehu bolo po kolená. V Muráni nám dali voz a tam sme si vyložili batohy. Z Muráňa k nám pripojili desať chlapov. O pol druhej začali strieľať asi partizáni, lebo Nemci rozložili hliadky, ale nič z toho nebolo. Ideme ďalej sľučiacim tempom. Na Hutu (Muránska Huta – doplnil P. I.) sme došli až o pol tretej. Tu nás nechali do pol siedmej večer. Kladieme si oheň a hrejeme sa, ale Nemci nás odháňajú od ohňa. Zima je neznesiteľná. Tu sa podarilo šiestim chlapcom ujsť do hory.

Utorok, 23. 1. 1945

Nadránom prišli sme do Červenej Skaly. Tu sme stáli pred dedinou viac ako dve hodiny. Zima bola hrozná. Všetkých nás triaslo ako osiky. Páta na nohe mi celkom odmrzla. Žandári chodili okolo nás a nedovolili nám klásť oheň. Konečne sme sa pohli. Unavení, nevyspatí vlečieme nohy automaticky za sebou. Držím sa za voz, kráčam a spím. Len keď sa potknem, prebudím sa. Po namáhavom pochode sme sa dostali do dediny Valkovňa. Tu sme spali v obecnej škole na zemi pol hodiny a zasa ideme ďalej. Napoludnie sme sa dostali do Závadky. Odtiaľto mali sme ísť vlakom do Brezna, ale nákladák bol až v Polomke, tak sme museli ísť tam. Z Polomky sme išli v odkrytých vagonoch do Gašparova. Strašná zima. Bodaj by podochli, tí Nemci! V Gašparove sme spali na slame v humne u gazdov.

Streda, 24. 1. 1945

Zavčas rána šli sme na stanicu. Nastúpili sme do osobného nevykúreného vlaku. Naš vagon bol pred rušňom. Aj sa bojím, lebo partizáni môžu vyhodit vlak do vzduchu. Za stanicou musíme čakať viac ako dve hodiny, kým opravia trať, čo partizáni v noci zničili. K obedu nám doniesli za vedro čiernej kávy. V Brezne sme boli asi o tretej poobede, odviekli nás na veliteľstvo, tam nás prehľadali, zobrali slaninku, čo sme mali z domu, a dali nám po kúsku chleba, konsej salámy a dve maďarské cigarety. Nocovali sme v hospodárskej škole. Tam bolo plno honvédov.

Štvrtok, 25. 1. 1945

Hoci nám včera sľúbili Nemci, že sa vyspíme do obeda, už o piatej prišiel do izby jeden poľný žandár, ktorý začal kričať a za päť minút sme museli nastúpiť. Takí neumytí, nevyspatí sme zas pochodovali. Napoludnie sme prišli do Nemeckej, kde sme prvý raz dostali teplú stravu, trochu mrkvovej polievky. Z Nemeckej nás zas vrátili nazad do Dubovej. Tu sme čakali na vlak do Banskej Bystrice. Keby tak prišli teraz partizáni...

V Dubovej nás chceli Maďari – železničiar zviať na vlak do Brezna a odtiaľ by sme ušli cez vrchy. Ale zbadali to Nemci a začali nás biť. Zo stanice sme sa pohli o jednej po polnoci. Ešte poobede sa k nám pridali akýsi Laco, ten išiel sám dobrovoľne s Nemcami a mal aj lístok. Myslím, že je Nemec, lebo sa stále rozprával s vojakmi. Toho by sme mali zabiť...

Piatok, 26. 1. 1945

Konečne po týždňovom putovaní sme prišli do Bystrice. Na námestí sme boli ráno asi o druhej. Tu mali Nemci zhromaždených aj Klenovčanov. Rozprávali sme sa s nimi. Nevedeli, kde ich vedú. Nás odviekli do kaviarne u Wagnerov. Zobudili čašníkov a dostali sme

Ondrej ĎUREJ v denníku pravdivo opisuje následky povstania aj posledné dni vojny.

po jednej čiernej káve (samozrejme za naše peniaze). Potom asi pred siedmou nás pustili po piatich s jedným vojakom do mesta kúpiť si veci. Domáci obyvatelia sa o nás veľmi zaujímali a doniesli nám až pred kaviareň chleba, slaninku aj klobásku. Tu Nemci nebrali nikoho. Ja a Jano Rohárik sme šli s tromi Muráňčanmi (a nemeckým vojakom) do Steinerja. Kúpili sme si pol litra koňaku. Jano Rohárik sa tu náhodou stretol so spolužiačkou z meštianky slečnou Máriou Kučerákovou. Niečo medzi sebou hovorili. Keď sme sa vrátili do kaviarne, už bola zavretá. Nemci už nikoho von nepúšťali a pri vchode stáli dvaja poľní žandári. Dnu v kaviarni sedel nemecký dôstojník s tromi slovenskými poručíkmi od letectva a dačo sa vyprávali. Asi za pol hodiny jeden dôstojník vstal a začal nám rečnúť, že vyjednali s Nemcami, aby od Bystrice ďalej nás nesprevádzali Nemci, ale Slováci. Povedali nám, že nás teraz preberie veliteľstvo Hlinkovej mládeže a že nás odvedú do kasárni, kde nám dajú jedlo a nacistickú uniformu. Chlapci sa veľmi zľakli, aby nás nedali na front. Potom ma zavolať do kúta Rohárik a potichu mi povedal, aby som sa usiloval dostať zadným vchodom na ulicu, že nás tá Mária Kučeráková do prichodu Rusov ukryje v pivnici. Dal mi jej adresu, kde sa stretneme. Ja som išiel na WC, odtiaľ do kuchyne a na dvor a záhradou ma vypravovala jedna žena na Rázusovu ulicu, a tak som sa dostal na Dolnú ulicu číslo 23. Tam už bol Jano Rohárik a na moje prekvapenie aj Palo Majling.

Bez dátumu, ale Ondrej Ďurej sa už skrýva v pivnici u slečny Márie Kučerárovej

Často počuť strelbu z guľometov. To partizáni prepadávajú nemecké kolóny. Počuli sme, že Rusi dobyli Brezno nad Hronom. Nemáme čo robiť, môžeme sa teda voľne oddať myšlienkam. Často prichádza mi na myseľ domov. Či mi ešte osud dopraje vrátiť sa?

Sobota, 10. 2. 1945

Zasa uplynul nový týždeň. V nedeľu bola bombardovaná Zvolenská Slatina. V stredu boli na návšteve pri slečne Márii dve jej kolegyně – Zlatica a Mária. Vo štvrtok ráno zobudili sme sa na prudký výbuch. Neskôr sme sa dozvedeli, že v Národnom dome vyhodili nemeckú rádotelegrafickú centrálu. Nemci odmontujú v meste továrne (na zápalky, ocot...) a berú z obchodov látku...

Sobota, 17. 2. 1945

Tento týždeň bol trochu bohatší na udalosti ako minulý. V utorok boli sme sa prihlásiť ako evakuanti na policajnom úrade a dostali sme odberné lístky na stravu. V stredu a štvrtok bombardovali Angličania stanicu vo Zvolene. V dedine Priechod pridalo sa tristo

živu, no potom bolo ticho celý deň. Prechádzky po meste podnikám každý deň bez výnimky od obedu do večera do štvrtej. Blúdím bezmyšlienkovite tmavými ulicami Bystrice, ktorá má vzhľad ako ten, kto je už na smrteľnej posteli. Namiesto výkladov vidíš len doskami zadenbené okná. Po uliciach prechádzajú sa na každom kroku maďarskí a nemeckí vojaci. Maďari vyzerajú ako tuláci. Otrhaní, bosí, so vzhľadom úbožiacov.

Nedeľa, 4. 3. 1945

Už päť týždňov je to, čo sme prišli do Bystrice a odvíjajú sa tu stravy. V utorok popoludní sme ju boli navštíviť v nemocnici. Ninu vzali Nemci v januári z domu, keď práve bola prišla od partizánov. Bola zosobášená s jedným ruským kapitánom. Nemci ju odviekli do Bystrice. Tu bola zavretá, a keď väzňov zo žalára

Nie všetky partizánske skupiny sa zapísali do dejín zlatými písmenami.

bili v dedinách Selce a Nemce. Tu v Bystrici očakávame tiež každú chvíľu, že budú brať chlapov. Sme preto dosť vzrušení, aby nás zasa nevzali a my by sme sa boli nadarmo skrývali celé tri týždne. Urobili sme si akúsi skrýšu v drevárni. Popluchy sú temer nepretržité. Včera sme mali až trinásť poplachov. Dnes tu bombardovalo sedem lietadiel veľkú stanicu a protiletadlové delá. Zabití boli niekoľkí maďarskí vojaci. Nález bol len krátky. Kým sme zšli do pivnice, bolo po bombardovaní, no okná striaslo riadne...

Streda, 21. 2. 1945

V posledných dňoch prešiel nám čas trochu skôr. V nedeľu bol som sa prejsť po meste. V pondelok bombardovali Angličania veľkú stanicu. V utorok bombardovali nemocnicu, ženské oddelenie. Nemocnica sa musela presťahovať do kláštora na Dolnej ulici. Z lietadiel vyzývali obyvateľstvo, aby sa vystažovalo dvesto metrov od stanice. V utorok bol v Bystrici Alexander Mach, ktorý vraj sľúbil, že v Bystrici chlapov nebudú brať. Dnes bolo počuť hlasnú strelbu od Zvolena. Bratislava vraj hlásila, že Rusi podnikli východne od Zvolena útok smerom na Sliach. Včera boli u nás dvaja z Jelšavy, ktorí tiež ušli Nemcom.

Nedeľa, 25. 2. 1945

Dni idú ďalej ako voda, no vyslobodenie ešte neprichádza. Toto stále očakávanie ženie ma skoro do zúfalstva. V niektorých momentoch vzdávam sa i nádeje, že by som sa mal niekedy vrátiť. V minulých dňoch bola bombardovaná Bratislava, pričom prišlo o život mnoho civilov. V nedeľu ráno asi o pol siedmej nás zobudila prudká bubnová paľba smerom juhovýchod, ktorá trvala asi hodinu. Už sme sa tešili, že Rusi podnikli nejakú ofen-

Zbombardované domy v Banskej Bystrici.

litych dedín naložili na stanici do vlaku a odviezli ďalej. Bolo ich asi tisíc mužov... Minulej noci spali sme v úkryte. Boli sme tam Jano Rohárik, ja a dvaja ďalší. Je to akási skrýša pod schodmi, rozmerov asi 1m krát 2,5 m. Máme tu strčený aj žezlón (pohovka – doplnil P. I.). Ja som spal na zemi zakrytý dekou. Dvere sú zatrasené skriňou a zakaždým, keď vojdeme, ju zatísname. Ak do Veľkej noci neprídu Rusi, musíme sa poberať cez hory domov.

Nedeľa, 25. 3. 1945

Slobodní! Sloboda! Ó, aké to vzácne a milé slovo! Po ôsmich týždňoch utrpenia a skrývania sme konečne voľní!

Celý predošlý týždeň sme prežívali v hroznom napätí. Boli sme v úkryte, o ktorom som už bol písal. Za celý týždeň boli sme z neho vonku iba tri razy, i to len na niekoľko minút. Nemci stále sledili po domoch za chlapmi. V utorok bola Bystrica posledný raz bombardovaná. V piatok Rusi dobyli Kremničku, v sobotu Radvan, poslednú dedinu pred Bystricou. Videli sme už, že v krátkom čase sa čosi stane. Strely v posledných dňoch dopadali na Bystricu neprestajne. Dnes ráno o tritštvrtke na osem boli sme prebudení neobyčajne silnou strelbou. To Rusi spustili bubnovú paľbu na Bystricu, ktorá trvala do ôsmej. Potom zrazu prestala a bolo počuť už len guľomety, automaty a pušky. Bolo osem hodín dvadsať minút, keď sme počuli krik, akoby niekto umieral. Iba po niekoľkých minútach sme rozoznali výkriky: „Hurrá!“ a „Živíó!“

Utorok, 27. 3. 1945

Včera ráno šli sme vo Zvolene priamo na ruské veliteľstvo pýtať si povolenie na cestu. Tu nám však vraveli, že povolenie je nám nepotrebné, že osobné legitimácie úplne stačia. Ani sme však nestihli prísť k malej stanici, už nás zastavili dvaja ruskí poľní žandári. Títo nám hneď začali prehliadať batohy a šaty, potom nás odviekli na ruské veliteľstvo. Tu sme museli sedieť až do tretej popoludní. Potom nás opäť prehľadali a vzali nám pálenku. Až potom nás prepustili. Do večera sme došli do Zvolenskej Slatiny, kde sme nocovali.

Dnes ráno vstali sme v Slatine o pol siedmej (spali sme v komore) a hneď sme sa vybrali na cestu. Vo Vigľaši sme zastavili jedno rumunské auto, na ktorom sme sa viedli cez Kriváň, Hriňovú a Čierny Balog až do Brezna. Z Brezna sme šli opäť peši až za Polhoru, tu nás zasa vzalo jedno auto do Tisovca. V Tisovci na námestí sme sa stretli so spolužiakom Rudom Andrášom, od ktorého sme sa dozvedeli, že tu už chodia do gymnázia. Na Muránskej ulici sme dobehli tetu Albínku od nás, ktorá nám cestou porozprávala všetko, čo sa u nás za našej neprítomnosti prihodilo. Naša radosť bola nesmierna, keď sme sa dozvedeli, že dedina ostala neporušená.

Domov sme prišli cez Lehotu večer o pol štvrtej. Teraz sme konečne doma (V Muránskej Dlhej Lúke – doplnil P. I.). Len ten vie poznať význam tohto milého slova, kto okúsil i trpké odvečenie.

Naše trápenie sa skončilo dňa 27. 3. 1945 o pol štvrtej popoludní. Trvalo plných deväť týždňov.

Slovenský spisovateľ Peter HOLKA je rovnako doma v Bratislave aj v Ľubietovej Robím zväčša už len to, čo naozaj chcem

• V týchto dňoch sme si pripomenuli dvadsiate výročie odchodu Vladimíra Mináča. Boli ste s ním spriaznený, napísali ste knihu rozhovorov V košeli zo žihľavy. Baťko bol aj dlhoročným predsedom Matice slovenskej. Spomínal vám niekedy pri rozhovoroch aj svoje pôsobenie či okolnosti odchodu z Matice?

Pravdaže spomínal. Jeho odchod z Matice sprevádzali intrigy a rôzne nechutnosti, ťažko sa vyhovárať iba na to, že vtedy bola taká doba. Vždy je nejaká doba a ľudské charaktéry sú v nej viac či menej skúšané, a áno, občas aj lámané. Inak práve Matici slovenskej a Mináčovmu pôsobeniu v nej sme v knihe biografických rozhovorov V košeli zo žihľavy venovali celú kapitolu s príznačným názvom Matica – utlačená martinská dušička. Mináč svoj koniec v Matici hodnotil ako trápny. K tomu niet čo dodať.

• Aký bol a v súčasnosti je váš osobný postoj k Matici slovenskej?

Ako ku ktorejkoľvek inej inštitúcii či organizácii, teda nijaký. Ani ju nemilujem, ani nepreklínam. Pravdupovediac, keby nejstvovala, tak by som si to pravdepodobne ani nevšimol. Noviny niekoľko rokov vôbec nečítam, ba už občas vynechávam aj televízne správy a zisťujem, že mi nechýbajú. Nepestujem si vzťahy a postoje k inštitúciám, lež k ľuďom, a inštitúcie si tak nevdok personifikujem. Takže pre mňa je Matica napríklad Bystrík Šikula, ktorého si vážim a mám ho už dlhé roky rád ako človeka aj ako spisovateľa; bonusom je, že v posledných rokoch je aj šéfredaktorom Slovenských pohľadov, ktoré Matica vydáva, a môžem v nich každoročne publikovať aspoň jednu poviedku či úryvok z rozsiahlejšej prózy.

• Vy sám ste v istom období boli aktívne činný povedzme v rámci Literárneho fondu v sekcii pre žurnalistiku. Pôbil tam vtedy napríklad aj Roman Kaliský, Peter Štrelinger, Ladislav Bariak, Ferdinand Tisovič a pani námestníčka riaditeľa LF. Ako vnímate neustále útoky na Litfond ako na inštitúciu, ktorá nie je spolok, ale pomáha slovenským autorom?

Ako vzletne ste to pomenovali – aktívne činný. Veru som kedysi bol aj „aktívne činný“, a nielen v Literárnom fonde. Dnes som už aktívne činný v iných oblastiach či sférach života. Po šesťdesiatke robím zväčša už len to, čo naozaj chcem, čo ma baví a teší. Prácu Literárneho fondu som si vždy vážil a vážim si ju dodnes. Je to inštitúcia, ktorá skutočne pomáhala a pomáha mnohým umelcom. Tie dve percentá, čo odvádzame z každého honoráru Litfonda, sú aj prejavom istej formy solidarity, neschudobníme pre ne, s nimi zas nezbohatneme. Útoky na Litfond sú ako nejaká dlhodobá infekcia, načas aj ustúpi a potom sa opäť vynoria so staronovým arzenálom, v ktorom je najmä množstvo polopráv a lží. Ešte mám v živej pamäti ten humbug okolo budmerického kaštiela... Koľko hlúposti a účelových nepravd sa v médiách popísalo a porozprávalo! A koľko energie sa už vynaložilo na obranu a záchranu Litfonda... Mohla sa zužitkovať inak, osoznejšie.

• Boli ste aj členom Spolku slovenských spisova-

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto archív P. Holku

Peter HOLKA sa narodil 22. augusta 1950 v Považskej Bystrici. Po maturite prešiel rôznymi zamestnaniami, pracoval ako novinár vo viacerých redakciách a popri zamestnaní vyštudoval politológiu. V rokoch 1996 až 1999 bol šéfredaktorom Literárneho týždenníka, pracoval aj v Slovenskom rozhlase a pôsobil ako spisovateľ v slobodnom povolání, čo mu ostalo aj po odchode do dôchodku. Debutoval prózou Ústie Riečok (1983), odvtedy je každá jeho kniha očakávanou literárnou udalosťou.

Spisovateľ Peter HOLKA o svojej tvorivej súčasnosti, literárnej prítomnosti a opatrných edičných vyhládkach.

teľov. Jeho rady ste opustili podobne ako iní bývalí členovia. Nemáte pocit, že situácia sa zmenila a mohli by ste sa stať členom inej spisovateľskej organizácie?

Zo Spolku som odišiel už veľmi dávno a doteraz som nenašiel ani jeden dôvod, prečo by som sa tam mal vrátiť. Skôr naopak. Na písanie nepotrebujem nijaký spolok ani nijaké podobné spisovateľské zoskupenie, nech sa volá akokoľvek. V minulosti som očakával, že spisovateľská organizácia je na to, aby obhajovala stavovské záujmy spisovateľov, a nie svoje. No obhajujú ich tak, že sme prišli aj o strechu nad hlavou, najprv o Budmerice, teraz pomaly aj o budovu na Laurinskej ulici v Bratislave. K tomu ustavičné rozbroje a hlboká nevravnosť medzi spisovateľskými organizáciami, podzrenia z podvodov a rozkrádačia... A všetko sa zakaždým akosi potichu zametie pod koberec, prípadne odpotáca kamsi do stratených dolín. Je to veľmi smutné, frustrujúce a deprimujúce. Kto už len chce byť v takýchto organizáciách? A najmä prečo?

• Možno to znamená, že už sa nepotrebuje „spolkovať“ s kolegami. Ako sa však spolkujete so svojimi čitateľmi?

Spolkovať ani spolčovať sa na úrovni spisovateľských organizácií už roky naozaj netužím a predpokladám, že už ani nikdy nebudem. S kamarátmi by som si občas rád „zaspolkoval“, ale je to z roka na rok zriedkavejšie a zriedkavejšie, akoby nás vek čoraz viac rozdeľoval a vťahoval do osídlených samoty. Spolčovanie s čitateľmi má minimálne dve polohy, jednou je samotné čítanie mojich kníh, čo je výsostne intímna aktivita a do jej kruhov sa vstúpiť nedá a ani nemá, druhou besedy a čítačky

s priamym kontaktom s čitateľmi; niektoré sú vydarené viac, iné menej. A niekedy si hovorím, že už nikde chodiť nebudem, lebo sa mi občas zdá, že je to zbytočné, že je to bohapusté márnenie času, ktorého nie je nazvyš a dá sa využiť osoznejšie. Hoci viem, že to úplne tak nie je, a presviedčam sa, že ak pritiahnem ku knihám zakaždým aspoň jedného jediného človeka, tak podujatie nie je márne, respektíve nie je úplne márne.

• Máte svoje zázemie vo vydavateľstve, kde vám vychádzajú už viac rokov všetky knihy? V čom spočíva pre autora skutočná podpora od vydavateľa?

Asi v dôvere, v profesionalite a vo vzájomnom porozumení. Je dôležité, aby som ľuďom, s ktorými pracujem, dôveroval a mohol sa spoľahnúť na ich profesionálny výkon. V lkare takéto zázemie jestvuje, s mojou dlhoročnou redaktorkou Natašou Ďurinovou, ktorá mi redigovala ešte kedysi v osemdesiatych rokoch v Mladých letách Leto na furmanskom koni a Prekážkara v džinsach, ma okrem práce na knihách spája aj dlhoročné úprimné priateľstvo. A to je dnes, ako dobre vieme, vzácnosť nad vzácnosť. Ďakujem ti zaň, Nataška...

• Ste v súčasnosti autorom na plný úväzok. Ako vyzerá pracovný deň profesionálneho spisovateľa?

Môj pracovný deň vyzerá dosť stereotypne, a teda aj nudne. Od jari do hlbkej jesene vstávam pomerne skoro, pričom pomerne skoro je v mojom prípade medzi štvrtou a piatou, pretrím si oči, uvarím si kávu a niekoľko hodín sedím za počítačom. Píšem, prepisujem, škrtám, opravujem. Potom vybehnem tak na dve až tri hodiny do lesa. Ak som v Ľubietovej, tak

sa zväčša vydriapem z Podlipy na Vysokú, ak v Bratislave, tak sa trepem po lesných chodníkoch z Karlovej Vsi cez Jezuitské lesy, Švábsky vrch a Dúbravskú Hlavicu do Dúbravky alebo cez Devínsku Kobylu do Devína. Po návrate si uvarím obed a popoludní zväčša robím všelijaké nevyhnutnosti okolo chalupy, kosím, rúbem, pilím, natieram, polievam, čítam knihy. Večer si zapnem telku, aby som si pozrel správy, nalejem si frankovku modrú a zväčša veľmi rýchlo zadriemem. Zobudím sa so stuhnutým krkom a prevrátim sa do postele. Na druhý deň sa to zopakuje, na tretí znova a tak dokola. Niet sa veľmi čím chváliť, nijaké napätia, kritické situácie, drámy ani prudké zvraty. Rád na jar počúvam v Ľubietovej ranné koncerty vtákov, v lete krkanie krkavcov, na jeseň zas ručanie jeleňov.

• Ako vidíte postoj médií k autorom a ich dielam? Myslíme médiá na slovenskom trhu a diela slovenských autorov...

No ako asi? Už som spomenul, že noviny nečítam, rádio počúvam len v aute, aby som vedel, kde strašia policajti, pri telke rýchlo zaspávam. Média na našich spisovateľov a literatúru zväčša kašľú – ako takmer celá slovenská spoločnosť. Zaujímajú ich iba škandály a pseudoškandály, ako napríklad kaštieľ v Budmericiach – vtedy usilovne vypisovali, no najmä hlúposti. A priznám sa, že sa im ani veľmi nečudujem. Na jednej strane je veľká časť verejnosti presvedčená, že dobré je to, čo sa najviac predáva, veď je vycvičená liberálnym trhom; na druhej sú neraz oceňované diela, ktoré nemajú hlavu ani päť, zato sú aspoň biedne štylizované a zaspí nad nimi aj dokonale vycvičený strážny pes. Takých bláznov, ako je neúnavný propa-

gátor slovenskej literatúry celým jej spektrom Dado Nagy, je, žiaľ, žalostne málo.

• Vnímame ako čitateľ aj autorské počiny kolegov zo slovenskej literárnej scény? Čo vás oslovilo v nedávnom období?

Niečo vnímam, niečo nevnímam, niečo zas zámerne nechcem vnímať, psychohygienu je dôležitá. Za posledné roky mi nič nevyrazilo dych, ba ani pád z postele nie, pokojne som dýchal ďalej. Páčila sa mi napríklad kniha Veroniky Šikulovej Miesta v sieti, no podstatne menej jej cenami ovešaný Medzerový plod. Pravdepodobne najviac ma v poslednom čase zaujala rozsiahla románová freska nedávno zosnulého maďarského spisovateľa Pétra alebo Pétera Esterházyho Harmonia Caelestis, ktorý sa narodil v roku 1950, teda rovnako ako ja. Hoci je to maďarský autor, je tak trochu aj náš; Horné Uhorsko, jeho župy, mestá aj dediny sa v jeho texte vyskytujú pomerne hojne, nečudo, veď aj my sme storočia boli súčasťou Uhorska. Jeho pohľad na uhorský a maďarský svet je osobitý a, pravdaže, výberový, hľadá naň najmä cez aristokratické okuliare, čo zdedil po svojich urodzených predkoch aj zadkoch. Neraz som sa pri čítaní pristihol, ako veľmi s ním nesúhlasím, a písal som si na margá poznámky, no vzápätí som si uvedomil, že na svoj subjektívny názor a na svoju optiku má, samozrejme, nárok, predsa nepísal nijakú literatúru faktu lež fikciu, hoci miestami to veru tak nezverá. Napokon aj na fakty sa dá pozeráť tak aj onak, sprava aj zľava, zhora aj zospodu... Vnímavý a skúsený čitateľ to isto pochopí, hlupáka treba nechať tak, nech si žije vo svojich bludoch a usilovne zamieňa literárnu fikciu za realitu a naopak.

• Autori nechcú prezrádzať, čo chystajú, ale predsa – na čom aktuálne pracujete?

Aktuálne pracujem na tom, aby som ešte nejaký ten rok vládol každé ráno rozdrapíť oči, sám vstať z postele a bez cudzej pomoci sa v čudesnom polosne odtakať do najmenej miestnosti v byte. Aby som si ráno sám uvaril kávu, zapol si notebook a spomenul si na svoje prístupové heslo či heslá, lebo to je podmienka, aby som si mohol ešte trochu aj písať. Aby som sa potom v pohode vydriapal na tú moju horu a odtiaľ sa kukal na svet podo mnou a ubezpečil sa, že zhora je všetko naozaj podstatne menšie, ľudia, domy, dediny aj mestá, ba aj moje ľudské problémy sú akési scvrknutejšie a banálnejšie. Usilujem sa tešiť z každého dňa a každej hodiny bez toho, aby mi ju pokazil nejaký blbec. Dovolil som si použiť tento bohemizmus, ale aký je výstižný! Kam sa na blbca hrabe hlupák, chumaj, chmuľo, chruňo, trulo, trkvas, trúba, debil, idiot, imbecil, trubiroh, ťulpas, ogrgeľ, paskuda, somár alebo hovádo?! Blbec je blbec alebo aj blb ako stĺp. Už Vladimír Mináč navrhoval, aby sme práve blbca a jeho slovné odvodeniny koptovali z češtiny do žičlivého náručia nášho inak úžasného jazyka. A jazykoví puristi nech sa dajú vypchať!

• Tak teda inak – čo práve píšete?

Tak dobre: pracujem na próze nazvanej Ohyb rieky s podtitulom Otcovia a synovia. Malo by to byť niečo ako hlboko subjektívna a intímna výpoveď ponúkajúca fragmenty zo života troch generácií jednej rodiny. Rozprávačmi sú traja muži a tri ženy. Viac o tom hovorí nechcem, aby som ten text neuriekol.

Hanebná neúcta mesta a štátu k unikátnej bratislavskej pamiatke

Architekt Harminc by horko zaplakal

Ján ČOAJ – Snímky: Dušan D. KERNÝ

V čase, keď sa Európa preberala z hrôz prvej svetovej vojny a ľudia sa chceli čo najskôr vyrovnáť s jej ničivými následkami, prišiel ďalší mor – kríza. Priekopníci myslenia museli hľadať východiská. Jedným z nich bolo rýchle aplikovanie vedy v stavebníctve. Tak vznikol nový architektonický smer – funkcionalizmus – úsporná a účelná architektúra, pričom tvorca dáva dielu vzhľad, lahodiaci vkusu moderného človeka.

Je priam neuveriteľné, ako rýchlo, zároveň s najvyspelejšou Európou reagovali na moderný prúd slovenskí a českí architekti vrátane tých, ktorí vtedy pôsobili na Slovensku.

■ NA TEPE ČIAS

Zo Slovákov spomeňme aspoň dvoch budúcich národných umelcov – Milana Michala Harminca a Dušana Jurkoviča. Keď zaznel signál moderny, nebazírovali na svojej doterajšej tvorbe, ale ihneď si uvedomili prínos nového prúdu. Dôkazom je porovnanie ich projektov z tých čias. Jurkovič vytvára vojnové cintoríny, v ktorých nádherné tvarované kameň s použitím dreva a ľudovej ornamentiky vyvoláva pocit piety a úcty, stavia kúpeľné domy v Luhačoviciach i reprezentatívnu budovu v Skalici s využitím folklórnych prvkov na monumentálne vyznenie diela – a tu zrazu jeho Bradlo, kde je monumentom kameň sám osebe. Harminc práve dokončil budovu Tatra banky – dnes sídlo ministerstva kultúry, a v Novom Smokovci jednu z najväčších liečebných tuberkulózy v Európe, patriacu pražskej Penzijnjej spoločnosti (preto aj ľudovo nazývanej penzák), obe diela v klasicistickom štýle – a už o pár rokov a pár rokov nad penzákom vyrastá jeho úplne iné sanatórium Palace, plné slnka, skla a balkónov... Bola to rýchla a prospešná premena, v ktorej naši tvorcovia patrili medzi priekopníkov.

■ VELKÁ DOBA

M. M. Harminc bol v prvých rokoch republiky aj hlavným architektom Bratislavy – okrem stavebných solitérov, akými sú povedzme hotel Carlton alebo Slovenské národné múzeum, určil Bratislavu aj stavebnú disciplínu. Najlepšie to vidno na veľkej ploche, ohraničenej Dostojevského radom, Štúrovou a Dunajskou ulicou. S rešpektovaním historických objektov, napríklad kláštora na Jakubovom námestí, dal štvrti moderný veľkomestský ráz, pričom všetky domy majú predzáhradky, aj tie stavané o polstoročia neskôr, povedzme vládna budova a vysokoškolský internát na Dobrovičovej (Suvorovovej) ulici. Nechal vyniknúť dvom nádherným objektom so secesným výrazom – gym-

náziu a Modrému kostolíku, ktorý sa v ďalšom storočí, teda len nedávno, stal dokonca aj medzinárodným symbolom Bratislavy – jeho miniatúra reprezentuje naše hlavné mesto v Európskom parku v Bruseli. Vrcholom medzivojnovy architektúry bol však projekt, ktorý Harminc lokalizoval na Bezručovej (vtedy Reynesovej) ulici – nemocnica s ordináciami praktických lekárov a špecialistov

Rýpadlá proti státočnej stavbárine.

celkom inej výtvarnej organizácii, ale to je už iná téma). Z budovy učňovskej školy na Vazovovej ulici s veľkým skleneným priečelím sa o niekoľko rokov stane prvý pavilón Slovenskej vysokej školy technickej (dnes STU) – to sú ich diela, z ktorých sa už zrači architektonická moderna. Potom prichádzajú budovy na Bezručovej ulici – tzv. Zemská správa poisťovní v roku 1929, okresná sociálna

Búranie má aj ďalšie následky.

s vchodom z Bezručovej i zo susednej ulice. V tridsiatych rokoch to bola jedna z najkrajších mestských nemocníc v Európe.

■ SKVELÉ STAVBY

V Bratislave od konca prvej svetovej vojny pôsobila dvojica architektov – J. Grossmann (1892) a A. Balán (1891), pôvodcom z Valašska, od roku 1919 profesor na stavebnej priemyslovke. Aj na ich tvorbe vidno ten rýchly prerod priekopníkov architektonickej moderny k čistým tvarom funkcionalizmu, ktorý si však stále zachovávala estetické pôsobenie na človeka. V roku 1920 postavili budovu medzinárodnej mládežníckej organizácie YMCA na Šancovej ulici, o rok obytné domy pre štátnych zamestnancov na Ul. 29. augusta a ešte niekoľko podobných stavieb, no už v roku 1925 sa otvára dodnes moderný a pôsobivý pavilón Umeleckej besedy slovenskej na Dostojevského rade (ktorý po novembri '89 jeden zaničený minister dal do daru

poisťovňa v roku 1936 a nemocnica s poliklinikou, dokončená v roku 1939. Zo štvorpodlažného objektu ordinácií s oválnym ukončením priečelia vystupuje šesť- a osempodlažný objekt nemocnice, pričom ani táto výšková časť stavby nenarušuje disciplínu a komornosť okolia. Autori to dosiahli miernym zasunutím kubusov od stavebnej čiar troch ulíc, v ktorých je objekt situovaný, dovnútra – a tak priečelie pôsobí pre okoloidúceho ako trojposchodová budova. Dojem dokrešluje hnedý a svetlý obklad, veľké okná, presklený výťah na priečelí a drobné dynamizujúce prvky fasády, predzáhradky, stromoradie pozdĺž bočnej steny nemocnice – to všetko vytvorilo prívětivú tvár jednej z najmodernejších európskych stavieb svojho druhu v predvečer svetovej vojny.

■ OBEŤ PREVRATU

Človeku zastane rozum: v čase, keď sa rozdávali miliardové dary, slovnafu, železiarne, zbrojovky, strojárne,

Vchod do pôrodnickej časti nemocnice so sochárskymi dielami slovenských klasikov.

sklárne, kúpele, liehovary, pivovary, mlyny a stavebné veľkofirmy pucipajúť, nezostalo na zdravotníctvo viac ako len na jeho bežný chod, aj to s každoročným zadlžením vo výške niekoľkých miliárd korún alebo štyristo až päťsto miliónov eur! Musela sa začať „racionalizácia“ zdravotníckej siete. Istotne, aby mohla vzniknúť na Rázsochách nová moderná fakultná nemocnica, ktorá však aj tak nevznikla, bolo treba zatvoriť niektoré budovy, ktoré už roky prosili o stavebnú generálku – v Bratislave najmä kliniky na Hlbokej, Zochovej, Štúrovej... Vtedy z neznámych príčin za obeť padol aj komplex na Bezručovej. Pamiatkari ho však vyhlásili za chránený skvost a navyše petícia občanov zaviazala štát, aby sa objekt zachoval pre zdravotníctvo – a zrazu záujemcovia (alebo vopred pripravení kupci) odskočili.

Nádherný solitér v centre mesta sa stal na bezmála dve desaťročia domovom vandalov a bezdomovcov. Máločo je takou viditeľnou, do neba volajúcou hanbou všetkých poprevratových režimov ako nemocnica s poliklinikou v pamiatkovo chránenom objekte na Bezručovej ulici, parádne dielo dvojice bratislavských funkcionalistov so zmyslom pre krásu – Balána s Grossmannom.

■ ŠTVORPOSCHODOVÉ GARÁŽE

Za takmer dve desaťročia, čo sa budova postupne vyprázdňovala, až celkom stratila svoju funkčnosť, sa vnútra dokonale vypítval. Najprv zmizol nábytok, no dobre, aspoň sa ušetrilo na jeho vynášaní a odvoze. Potom mizli dvere, radiátory, kľučky, kovania, vodovodné batérie, zábradlia, výťahové laná, dokonca celé veľké časti výťahov. Už po troch-štyroch rokoch v centre Bratislavy, pár rokov od nádherného Modrého kostolíka, ktorý je na všetkých turistických mapách a vo všetkých sprievodcoch v angličtine či japončine ako symbol

Bratislavy, sme od prelomu storočí mali potkanie farmu. Hasiči hovoria o desiatkach požiarov v objekte, len v roku 2015 tu horelo päťkrát a iba v januári tohto roku dva razy – 6. a 11., pričom pri druhom požiari museli zasahovať dva hasičské vozy a jedenásť hasičov. Keď však v lete začali ťažké mechanizmy komplex búrať a denne bolo na centimeter hrubou vrstvou zaprášené široké okolie, pohyboval sa tu jeden robotník s hadicou – ten sotva stihol zmierniť prašnosť masovej demolácie osemdesiatročného poctivého muriva.

PKO bránili Bratislavčania do posledného dychu. Bezručka ostala nepovšimnutá. Objekt je rovnako pamiatkovo chránený. Čo už však na ňom kto uchráni? Je vyhlodaný na kosť. Bez inžinierskej siete. A ak dnes treba rátať aj s parkoviskami, v tejto štvrti môžu byť len pod zemou. Zostalo jediné východisko: zbúrať a postaviť repliku.

Za peniaze aj v Pešti dom.

Mesto striktné požaduje zachovať základné zdravotné služby. Čo to je? Dve ordinácie? Päť? Sedem? Replika – aj keď to bude hodnotovo už len replika – bude stáť veľké peniaze. Tak jediné východisko: musia tu byť mimoriadne drahé byty a luxusné kancelárie. Budú. Kto by nerád býval v exkluzívnej stavbe v centre mesta a ešte v takom tichu, aké kedysi pre túto štvrt' vymyslel architekt Harminc?

Sedemdesiatosem exkluzívnych bytov a niekoľko desiatok kancelárií bohatých firiem bude nad zemou. Potrebné množstvo parkovacích miest v podzemí – pre majiteľov bytov, ich hostí, pre firmy a ich partnerov, a možno aj pre tých niekoľkých lekárov, čo tu budú ordinovať. O autách pacientov nie je reč...

Replika. No čo už? Aj keď mi prichodí všeličo na um, napríklad v súvislosti s poptisím, ale to sem nepasuje.

Túto hanbu mesta a štátu však už nijaká replika nezmyje.

BESEDNICA

Ak si zalistujeme v politickom alebo historickom kalendári, zistíme, že prichádza obdobie, keď sa viac ako inokedy bude písať o revolúcii v Rusku a období veľkej občianskej vojny v tejto obrovskej krajine. Prímenú nám to žurnalisti, politici i historici, pretože tie udalosti po bolševickej revolúcii mali dosah na celý svet. Budú sa znova opakovať hodnotenia a fakty, o ktorých už všetci vieme a budeme si ich už iba oživovať v pamäti alebo siahneme po spomienkach tých, čo toto obdobie prežili a pretrpeli. História odsúva do úzadia mnohé postavy, ktoré sa svojho času stali terčom posmeškov, ale aj nenávisťi, no potom sa na ne zabudlo.

Kto z nás alebo našich detí pozná povedzme príbeh šľachtickej Anny Vyrubovej, ktorá bola dvornou dámou cárovnej Alexandry a dokonca jej blízkou priateľkou. To ona sprostredkovala všetky jej stretnutia s démonickým kňazom Rasputinom, ktorý liečil a udržoval pri živote mladého cároviča. Ostala po nej kniha spomienok, ktorú si môžeme bežne prečítať na internete. Opisuje v nej svoje šťastné dni, keď

žila na cárskom dvore, stretávala sa s celou cárskou rodinou a s najvyššími hodnosťami v ríši. Spomína však aj na stretnutia so spisovateľom Maximom Gorkým, ktorý ju neskôr presvedčil a presvedčil o tom, aby napísala svoje

cársku rodinu diskreditovala. Odolala vyhrážkam i sľubom.

Anna Vyrubová (Tanejevová) však veľmi zaujímavu opisala aj život ruskej aristokracie v tých časoch, keď mala byť oporou cára. Ľudia zomie-

Politická lietajúca divízia

Rudolf SLEZÁK

pamäti z tohto obdobia, najmä však o väznení za Kerenského dočasnej vlády. Bola s jeho súhlasom zatknutá a väznená v ťažkých podmienkach v Petropavlovskej pevnosti. Celých päť mesiacov musela dennodenne znášať opľzlosti a surovosti opitých vojakov, ponižujúce prehliadky a denne ďakovala Bohu, že jej dal ďalší deň života. Lynčovať ju totiž chceli nielen strážcovia, ale aj sfanatizovaný dav túžiaci po krvi. Vypočúvali ju iba preto, aby sa našli dôkazy na zdiskreditovanie cárskej rodiny, ktorá bola po abdikácii cára tiež internovaná. Vyšetrovateľom sa však nepodarilo prinútiť Annu, aby čo i len jediným krivým slovičkom

rali na bojiskách alebo aj od hladu, no šľachta vtedy medzi sebou intrigovala, obohacovala sa a utrácala obrovské sumy peňazí na flánoch a hostinách. V najťažších chvíľach opúšťala svojho cára a sledovala iba vlastný prospech. Práve tejto elite národa pripísala veľký podiel viny za tragédiu cárskej rodiny a ruského národa. To oni sa postavali o to, aby monarchia zanikla. Nie bolševici, ale vysokí generáli a ministri prinútili cára, aby abdikoval, pretlačili k moci Kerenského a uvoľnili cestu pre Lenina. Nie som monarchista, keď takto opakujem jej slová, no necitím obdiv voči tým, čo intrigovali a zrádzali svojho cára v tých strašných a ťažkých

časoch. Šľachtickí generáli, ministri a kniežatá boli prví, čo ho opustili, aby si zachránili životy a majetky. Neusilujem sa nasilu o podobnosť, ale v mnohom mi to pripomína mužov, čo sa dnes vozia v drahých limuzínach –

tých, ktorí po roku 1989 hŕfnu opúšťali svoje strany a predsedov, len čo zavetrali nízke preferencie. Dnes to však už nikto nepovažuje za zradu, ak podľa „svojho vedomia a svedomia“ hľadá väčšie bezpečie a azda aj profit pod inou politickou strechou. Takéto „úteky“ či až migráciu sme zaznamenávali, keď sa začala rozpadávať komunistická strana, Mečiarovo HZDS, potom DÚ, DS, SDKÚ, a zdá sa, že na rade je aj Sieť...

Spomenul som spisovateľa Maxima Gorkého. Aj on vo svojom románe Život Klíma Samgina má takýchto ľudí. Nazval ich „lietajúcou divíziou“. Ako regrúti či žoldnieri v nej slúžia takí, čo v dôležitých situáciách vždy iba kalkulovali, na ktorú stranu by sa mali pridať. Podľa neho to bola divízia, na ktorú márne čakal Kerenskij, keď sa rozhodlo o osude jeho dočasnej vlády. Raz sa pridávali k monarchistom, inokedy k Nemcom, k bielogvardejcom alebo k červným. Stále sedliali kone, nasadali na ne, no nikdy neprišli načas tam, kde sa bojovalo a rozhodovalo o osude národa. Môžeme mať rôzne názory na tvorbu Maxima Gorkého, no doteraz ešte nikto nevymyslel priliehavejšiu nálepku na takýchto lietajúcich alibistov. Náramne sa hodí aj na tých dnešných.

Vznik Česko-Slovenska v skutočných historických reáliách

Spomienka na nevydarené manželstvo

Claude BALÁŽ – Foto: archív SNN, Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Podľa Wikipédie, otvorenej slovenskej online encyklopédie so slobodným obsahom: Priami slovanskí predkovia Slovákov podľa v súčasnosti prevládajúceho názoru prišli na územie Slovenska v rámci sťahovania národov okolo roku 500 (každopádne až po roku 471), a to asi v dvoch vlnách – jednak zo severu a jednak z juhu. Slováci sú slovanský národ, ktorý tvorí väčšinu na Slovensku a menšinu v USA, Česku, Srbsku (vo Vojvodine), Maďarsku a v niektorých ďalších krajinách (spolu asi 6 940 000 ľudí). Toľko citát...

Česi vyprodukovali a šíria viaceré nepravdivé legendy, ktoré majú tendenciu diskreditovať a diskvalifikovať Slovákov. Jedna obľúbená hovorí aj o tom, ako im Slováci „vrazili kudlu do zad“. Počas stupňujúceho sa maďarizačného útlaku nemaďarských národov v Uhorsku poslal J. M. Hurban v roku 1872 Samuela Štefanoviča do Prahy k vtedajšiemu vodcovi Čechov F. L. Riegerovi s prosbou o pomoc v ťažkom položení. Riegerova odpoveď bola: „Vy ste na vine všetkého nešťastia, ktoré vás postihlo. Prečo ste sa odtrhli od nás a prijali vašu kočštinu za spisovnú reč.“ Český slovákofil Karel Kálal dával v roku 1906 Slovákom na výber: Buď počestenie, alebo pomadačenie. On sám ešte aj vtedy zazlieval Štúrovi nápad so spisovnou slovenčinou. Súčasný historik a slovakista z Karlovej univerzity Michal Stehlík tvrdí, že až do konca 19. storočia sa Štúrova slovenčina niesla na českej strane v duchu negatívneho (a emotívneho) povzdychu: „Prečo ste sa odtrhli?“ V roku 1875 uhorský predseda vlády Koloman Tisza cynicky vyhlásil v uhorskom sneme, že slovenského národa niet. V memorande Independent Bohemia, ktoré v roku 1915 Masaryk predložil britskému ministrom zahraničia, nehanebne tvrdil, že „Slováci jsou Čechy pres to, že užívají svého nářečí jakožto spisovného jazyka“. Bolo pre neho typické, že si vyššie cenil Jána Kollára ako Ludovíta Štúra. „Nie Štúr, ale Kollár!“ zvolal pri jednej príležitosti.

■ ÚTOK NA MATICU

Spoločný štát Čechov a Slovákov vznikol po rozpade rakúsko-uhorskej monarchie a existoval v rokoch 1918 – 1920 ako Republika Česko-Slovenská. Potom Česi poprelí a posliapali vzájomnú Pittsburskú dohodu o usporiadaní spoločného štátu a vytvorili čechoslovakistické Česko-Slovensko. T. G. Masaryk ako prvý prezident tohto štátu sa vyjadril nasledovne: „Dňa 19. júla (1918) som podpísal Clevelandskú dohodu z 27. mája 1915 medzi delegáciami českých a slovenských emigrantov v Amerike. Dohoda bola zostavená v duchu uspokojenia túžby malej skupiny Slovákov, ktorí snivali o bohvie akej detinskosti: autonómnom Slovensku s vlastnou administratívou, parlamentom, súdmi, školami. Bez váhania som v mene českého národa podpísal dohodu prijatú menom Slovákov.“ (Masaryk, The Making of a State).

Pre francúzsky denník Le Petit Parisien zo 14. septembra 1921 sa T. G. Masaryk na otázku redaktora o Slovákoch vyjadril: „Niet slovenského národa. To je len výmysel maďarskej propagandy.“ Hlavným predstaviteľom štátnej ideológie čechoslovakizmu sa stal Edvard Beneš, ktorý sa raz vyjadril, že o nejakých Slovákoch podľa neho „nemôže byť ani reči“. Odmietal akékoľvek snahy o svojbytnú slovenskú politiku. Pre tento postoj mal už na konci prvej svetovej vojny veľký konflikt aj s M.

R. Štefánikom. Nadväzoval na Masarykovu myšlienku čechoslovakistického národa ako politického pojmu, ale presadzoval spoločný národ aj v etnickej rovine. Osobitnú príchut' dostal v roku 1932 boj za zachovanie čistej slovenčiny pri tvorbe Pravidiel slovenského jazyka, bez interpolácie bohemizmov. Snahy o presadenie „čechoslovakistického jazyka“ Matica slovenská odmietla a nasledovalo pre ňu drastické zní-

dokonce pomohla Benešovi s útekem do Londýna. Osobitnú príchut' má aj Nečasova parížska misia, označovaná tiež ako piaty Benešov plán. Obsahom tohto posolstva bola žiadosť prezidenta Beneša, aby Francúzsko a Veľká Británia ako tajní sprostredkovatelia ponúkli A. Hitlerovi a jeho nacistickému Nemecku česko-slovenské pohraničné územie s rozlohou štyri až šesťtisíc štvorcových kilometrov pod podmienkou,

že s týmto územím si spolu zoberie aj jeden a pol až dva milióny česko-slovenských Nemcov. Prečo česká historiografia strká pred týmto i ďalšími Benešovými omylmi hlavu do piesku? Skrýva tragický osud Jaromíra Nečasa ešte niektoré ďalšie tajomstvá? Jaromír Nečas zahynul počas druhej svetovej vojny a jeho rodina tragicky zahynula v koncentračnom tábore v Osvienčime. E. Beneš až do konca svojho života o Nečasovej misii mlčal a podľa svedectiev jeho najbližších spolupracovníkov sa už nikdy nezbavil mníchovského komplexu.

Vtedajšia vládna česká politická garnitúra sa bez vážnejšieho odporu kapitulantsky podriadila Mníchovskému diktátu a odstúpila Nemecku pohraničné územie osídlené prevažne Nemcami. V tom istom

roku Viedenskou arbitrážou odstúpila Maďarsku časť územia južného Slovenska obývaného aj Maďarmi, Poľsku Tešínsko obývané aj Poliakmi a časť Kysúc obývaných Slovákami. Nasledne 19. novembra 1938 Národným zhromaždením Republiky československej bol prijatý zákon o autonómii Slovenska. Po prijatí tohto zákona sa názov česko-slovenského štátu zmenil z názvu Československá republika, resp. Republika Československá na pôvodný názov Česko-Slovenská republika.

■ HOMOLOV PUČ

Českí politici si uvedomovali nebezpečenstvo možného rozpadu Česko-Slovenskej republiky, a tak v noci z 9. na 10. marca 1939 vyhlásila česko-slovenská vláda v autonómnej Slovenskej krajine mimořadný stav (štatárium) a prezident Emil Hácha odvolal Jozefa Tisa a jeho autonómnu vládu. Bolo internovaných asi dvestopäťdesiat osôb spomedzi slovenských radikálov. Táto vojenská operácia, známa aj ako tzv. Homolov puč, trvala asi dvadsaťštyri hodín a nepriniesla nijaký úspech, len zhoršenie vzťahov medzi autonómnu krajinou a centrálnou vládou, čo urýchlilo rozpad Česko-Slovenska.

Slováci sa dokázali aj vo svojom vlastnom štáte postaviť na ozbrojený odpor proti fašizmu, totalite a nacizmu, ku ktorému Česi v nemeckom protektoráte nemali dost' odvahy ani možnosti sa pripojiť, ale uplatňovali len tzv. metódy pasívneho odporu. Prvé slobodné voľby po skončení druhej svetovej vojny, ktoré

Kontroverzný Edvard BENEŠ.

na Slovensku vyhrali demokrati, boli jasným obrazom toho, čo si želá a očakáva slovenský národ. V Čechách zvíťazili komunisti, a tak paradoxne na Slovensko neprišiel komunizmus z Východu, ale zo Západu. Bývalý exprezident a teraz bez všeobecných volieb znovu prezident E. Beneš opäť kapituloval, tentoraz pred komunistami dirigovanými diktátorom J. V. Stalinom z Moskvy.

A história sa opäť opakovala. Program novej česko-slovenskej vlády Národného frontu Čechov a Slovákov, známy ako Košický vládný program, ktorý mal určovať zásady budúcej politiky a bol označovaný za „program národnej a demokratickej revolúcie“, českí demokratickí a komunistickí holiči postupne ostrihali až do podoby prvého nežného prevratu, známeho pod názvom „Vítaný február“. Osobitnú príchut' získalo Memorandum o Slovensku, tajný dokument údajne vytvorený v roku 1946 Československou stranou národně socialistickou, v ktorom boli vypracované plány na duchovnú a mocenskú asimiláciu slovenského národa a jeho etnicko-politickú likvidáciu. Popredný český komunistický ideológ Václav Kopecký pri revízii česko-slovenského pomeru nazval Zbor povereníkov „pokračovaním tisoovského režimu“ a právomoc slovenských národných orgánov označil za „dedičstvo po Tisovi a Hitlerovi“.

■ ODPORNÝ NOVOTNÝ

Zvláštnou kapitolou bol ďalší český prezident Antonín Novotný a jeho vzťah k Slovensku. Slovákom vždy hlboko nedôveroval a bol jedným z iniciátorov procesu s tzv. slovenskými buržoáznymi nacionalistami, ktorého obeť skončili vo väzeniach či v pracovných táborech. Novotný vôbec neskrýval svoj zlý vzťah k Slovákom, napríklad svojim vyjadril, že Bratislavu nepovažuje za hlavné mesto Slovenska. Na Slovensku sa vždy správal veľmi arogantne a trpel vraj obavami, že „súdrhovia spoza Moravy“ siahajú na jeho život. V septembri 1967, keď prišiel na oslavy stého výročia založenia gymnázia v Martine, niekoľkokrát zmenil svoj program, počas návštevy Matice slovenskej vynadal jej pracovníkom, že sú nacionalisti, a odišiel. Okrem urážky zástupcov Matice slovenskej sa Novotný počas pobytu na Slovensku dopustil i niekoľkých ďalších prešľapov. Namiesto návštevy Národného cintorína v Martine, kde je pochovaných mnoho významných slovenských osobností, radšej išiel na exkurziu na neďaleké poľnohospodárske družstvo. Prijat' dary od Matice zakázal i svojej manželke. V roku 1960 podpísal pražským parlamentom schválenú novú „socialistickú“ ústavu, podľa ktorej krajina dosiahla socializmus a mala sa začať pripravovať na prechod k beztriednej komunistickej spoločnosti. V článku 4 tejto ústavy bola zakotvená vedúca úloha komunistickej strany v spoločnosti a štáte a marxizmus-leninizmus ako štátna ideológia. Ústava zrušila slovenský

Zbor povereníkov, čím sa dosiahol najvyššie možné obmedzenie slovenských orgánov. Slovensko bolo nerovnoprávne a Slovenská národná rada ostala len ako formálna inštitúcia.

■ DUBČEKOVA REFORMÁCIA

Pokus o opatrnú reformu socialistického politického systému sa v roku 1968 nevydaril a nasledovala invázia vojsk Varšavskej zmluvy (ZSSR, Maďarsko, Poľsko, Bulharsko) do Česko-Slovenska. Nasledujúce nanútené obdobie, nazývané tiež normalizáciou, prinieslo aj nové štátne usporiadanie v podobe federácie. Táto forma predstavovala dovtedy vrchol usporiadania štátových vzťahov medzi českým a slovenským národom v spoločnom štátnom útvare po druhej svetovej vojne. Podoba federácie vyplývala z kompromisov medzi rozdielnymi slovenskými a českými požiadavkami a stanoviskami a mala priniesť obom národom rovnoprávnosť a suverenitu. A opäť nastúpili holiči, ktorí vzhľadom na politickú realitu, danú uplatňovaním totalitnej moci komunistickej strany, model československej federácie dôkladne ostrihali a uplatňovali len na papieri.

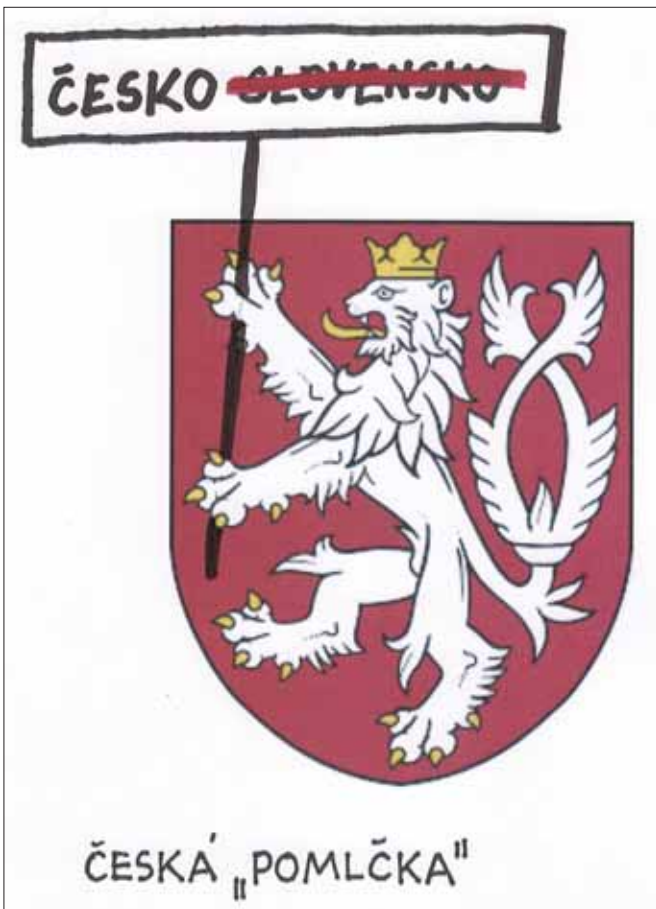
Kolesá dejín sa v roku 1989 dokrútili k ďalšiemu medzníku. Najprv prišla v marci 1988 v Bratislave Sviečková demonstrácia ako najvýznamnejší prejav občianskej statočnosti na uliciach našich miest od okupácie Česko-Slovenska v roku 1968. Potom v januári 1989 Palachov týždeň v Prahe, 16. novembra 1989 protestná demonstrácia študentov na Hodžovom (Mierovom) námestí v Bratislave a 17. novembra protestná demonstrácia na Národnej triede v Prahe. Prišiel čas na ďalší prevrat, nazývaný tiež ako nežná revolúcia, a komunistická totalita padla bez odporu ako balíček kariet.

Na troskách totality sa začal opäť boj o nové štátoprávne usporiadanie vzťahov medzi českým a slovenským národom. Najprv sa z dvoch socialistických republík stali Česká a Slovenská republika ako súčasť Československej federatívnej republiky. Potom nasledoval zápas o „pomlčku“, až sa napokon prijal názov Česká a Slovenská Federatívna Republika. Tým sa však zápas o štátoprávne usporiadanie neskončil, pretože z českej strany bola naďalej preferovaná unitárna forma štátu. Aj podľa Václava Klause, neskoršieho prezidenta samostatnej Českej republiky, vtedajší federálny prezident Václav Havel vstupoval do tejto otázky nešťastne: „Výrok prezidenta Havla o bratislavských králikárňach a jeho výroky proti zbrojnímu priemyslu byly na Slovensku vnímaný jako přímý útok z Prahy na ně,“ a rovnako úloha vtedajšieho predsedu slovenskej vlády slovenského premiéra Vladimíra Mečiara bola vraj demonizovaná. Povestné české „at si jdou“ a zásadné česko-slovenské rozpory vyústili do rozpadu federácie a prijatia zákona o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

■ VLASTNÝ ŠTÁT

Mnohí slovenskí politici a národovci boli počas celého obdobia nerovného partnerstva neustále trŕnom v očiach viacerých českých politikov. Nevyhovoval im Svätopluk, Štúr, Hurban, Štefánik, Osuský, Hlinka, Hodža, Sidor, Tiso, Husák, Clementis, Dubček ani Mečiar, o ďalších už ani nehovoriac. V dejinách českého a slovenského národa nastal hviezdny okamih pravdy a 1. januára 1993 vznikli dva samostatné štáty – Česká republika a Slovenská republika. Po tomto spravodlivom dejinnom akte by už nič nemalo brániť tomu, aby Slováci a Česi, český a slovenský národ naživali vedľa seba ako najbližší slovanskí bratia v trvalom, ničím nerušenom priateľstve a vo všestranne prospešnej spolupráci.

Autor je predsedom Združenia nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov.

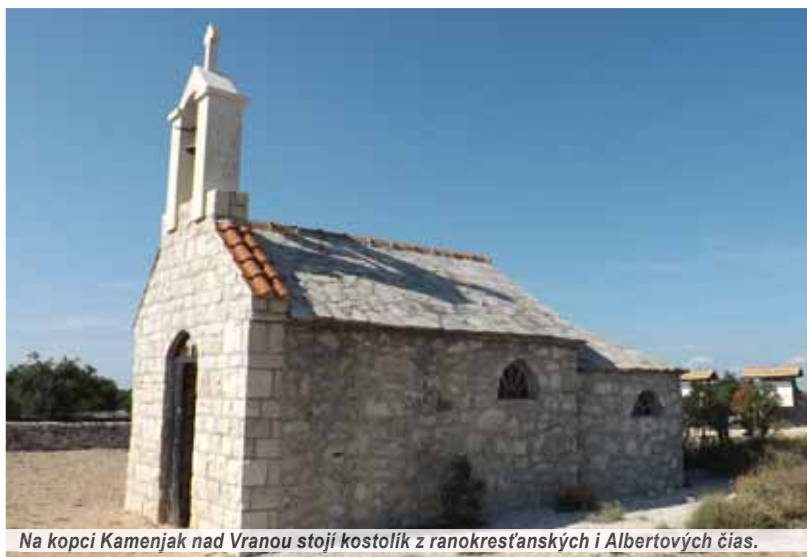
Vranské jazero v Chorvátsku patrí pevne aj k dejinám nášho národa

Dalmatínsky bán Albert z Michaloviec

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: autor

Rozprávková krajina, ktorú by chcel zaznamenať cez objektív azda každý filmár či fotograf, skutočne existuje, ak ju za takú dokážeme považovať nielen pre čarovné výhľady. Takých miest je veľa a nejedno z nich je aj pri „slovenskom mori“ na pobreží Dalmácie, napríklad medzi mestami Zadar a Šibenik v oblasti prírodného parku Vranské jazero.

Práve Vranské jazero je najväčším prírodným jazerom v Chorvátsku. Nezvyčajná blízkosť prirodzenej zásobárne pitnej vody, oddelená od mora cez sotva päťstometrovú šiju, je ojedinelá. Vďaka zachovaným biotopom poskytuje útočisko rozmanitým druhom rastlín a živočíchov. Samotné jazero je významnou ornitologickou rezerváciou, kde svoje útočisko majú mnohé druhy ohrozeného vtáctva, ktoré sa nevyskytujú nikde inde v takých počtoch ako práve tu. Okolie jazera je bohaté aj náleziskami historických a kultúrnych pamiatok. Prvé dôkazy osídlenia sú už z obdobia dvadsaťtisíc rokov pred našim letopočtom. Prvý slovanský kostol tu bol v 9. storočí a jeho pozostatky ešte stoja.

Na kopci Kamenjak nad Vranou stojí kostolík z ranokresťanských i Albertových čias.

■ SPOLOČNÉ DEJINY

Dnes je správnym centrom Vranského jazera mestočko Pakoštan, ktoré administratívne spolu s obcami Pirovac a Drage bolo vždy významné i preto, že od čias Rimanov celé storočia dokázalo odolávať útokom dobyvateľov z pevniny aj z mora. Začiatky samostatnej obce Pakoštan spadajú do prvých desaťročí 15. storočia. Vtedy sa oddelenila od väčšieho vedľajšieho mesta Biograd na moru, teda Belehrad pri mori, ktoré bolo v časoch spoločného Uhorského kráľovstva významným centrom. Nechal sa v ňom korunovať i vládár, ktorého si ctíli aj vtedajší obyvatelia Slovenska a Chorvátska – uhorský kráľ Koloman Knihomol. Mnohé mestá na Jadrane mu zložili prisahu vernosti. Aj v čase Bela IV. mestá uznávali nadvládu arpádovských kráľov, ale viedli svoju vlastnú politiku, ktorej súčasťou boli aj vojny medzi mestami navzájom.

Za čias uhorských kráľov bolo v Dalmácii okrem Zadaru, Šibenika a Biogradu centrom diania aj mesto Vrana, po latinsky Laurana, ležiace priamo na brehu Vranského jazera. Ako sa hovorí v dobovom bedekri z roku 1929: „Boli tu mestá, v ktorých kedysi bujnol život. Dnes málokto vie, že kedysi existovali. Laurana, teda Vrana, to bolo stredoveké mesto, o ktorom sa hovorilo, že je jedným z najveselších miest v Dalmácii. Malo búrlivú históriu a každý cestovateľ by ju rád preskúmal. Dnes je to dedina s pozostatkami bývalého hradu templárov a johanitov, aj so sídlom neskoršieho tureckého správcu... Nič však nevymaže z histórie činy, ktorými bratia Laurani (s menom odvodeným od názvu mesta Laurana) vykročili do veľkého sveta. Francesco Laurana bol ten, ktorého sochy zdobia Louvre v Paríži, kde sú vystavené hneď vedľa Michelangela a iných veľikánov umenia. Jeho brat Luciano Laurana bol zas jedným z najslávnejších renesančných staviteľov v Taliansku.“

Vráťme sa však Vranskému jazeru a do Pakoštan, ktoré sa kedysi nazývalo Pakosene. Dodnes tam možno vidieť pozostatky starovekého osídlenia, rozrúbené vily bohatých rímskych patricijov. Sú to už len kamene, ale mohli by veľa povedať, keby vedeli hovoriť... V mori sú viditeľné pozostatky rímskych vlnolamov, chrániacich prístav. Tunajšiu rímsku obec opísal už byzantský cisár Konštantín Porfyrogenetos. V minulosti bolo

mesto zásobované sladkou vodou z Vranského jazera pomocou rímskeho akvaduktu a oveľa neskôr slobodní občania mesta financovali prepojenie mora a jazera cez kanál zvaný Prosika, vybudovaný v 18. storočí podľa projektu benátskych staviteľov.

To všetko je aj dnes viditeľné a podľa historických faktov vieme, že s týmito miestami sme boli kedysi spojení v dvoch štátnych útvaroch – Uhorskom kráľovstve a neskôr po obdobiach tureckej, benátskej i napoleonskej nadvlády aj v Rakúsko-Uhorsku. Čo je však málo známe, toto územie kedysi mal pod správou človek, ktorý pochádzal z dnešných Michaloviec na Slovensku.

■ NEZNÁMY ALBERT

Rytier Albert z Michaloviec (inak aj Albert Užský či Viniansky) pochádzal z rodu nižších šľachticov. Kedy sa narodil, nevieme. V mladosti to nemal ľahké. Po tom, čo skonfiškovali majetky jeho starého otca Jána, zasiahla rodinu ďalšia rana. Aj jeho najstaršiemu bratovi Ladislavovi uhorský kráľ Žigmund Luxemburský skonfiškoval majetky. Paradoxne, ten istý panovník vrátil v roku 1397 skonfiškované rodové majetky Albertovi za vernosť kráľovi.

Ako mnoho šľachticov aj Albert sa venoval vojenskej službe. Zúčastnil sa napríklad na ťažení proti Bosniakom v rokoch 1405 – 1410, počas ktorého vstúpil do služieb kráľovho obľúbeného rytiera Stibora zo Stiboric. Keď sa Stibor v roku 1410 stal opäť sedmohradským vojvodom, Albert bol medzi jeho familiármí, šľachticmi v službách majetnejšieho aristokrata. Vojvoda si Alberta obľúbil. V roku 1410 Albert získal nové majetky a Stibor ho vymenoval za svojho podžupana. Tiež mu otvoril cestu na kráľovský dvor. Albert sa tam stal najskôr pážaťom, neskôr dvorským rytierom a získaval ďalšie majetky v rozličných častiach Uhorského kráľovstva. V rokoch 1411 – 1413 bojoval vo vojne proti Benátkam, kde dokonca velil Stiborovým oddielom. Provinčný šľachtic sa postupne dostal do spoločnosti najplyvnejších ľudí vtedajšieho feudálneho Uhorska.

Keď v roku 1414 Stibor zo Stiboric zomrel, Albert vstúpil do služieb jeho synovca, jagerského biskupa. Ďalšie veľké zmeny v živote Alberta priniesla účasť na koncile, ktorý sa začal v roku 1414 v nemeckej Kostnici. Do mesta sa

Vranské jazero v Chorvátsku je rajom pre ornitológov, rybárov, ale aj pre turistov.

dostal v sprievode svojho pána, jagerského biskupa. Vtedy vstúpil aj do rádu johanitov.

■ PRIOR A BÁN

Opäť ho postretlo šťastie, lebo Žigmund Luxemburský mu v roku 1417 udelil hodnosť priora Vransky, čím sa stal najvyšším predstaviteľom johanitského rádu v Uhorsku. Prior rádu patril medzi najvyšších cirkevných predstaviteľov stredovekého Uhorska. Od panovníka to bol prejav priazne a dôvery, pretože nemal s odbojným rádom johanitov dobré skúsenosti. Johaniti boli členmi pôvodne jeruzalemského cirkevného rytierskeho Rádu svätého Jána a ich najvyšším predstaviteľom v Uhorsku bol prior, sídlil v chorvátskom hrade Vrana pri Zadare (prior Aurane). Vstupom do rádu sa Albert z Michaloviec musel zriecť určitých stránok svetského života. V tom čase však bol už vdovcom... Otázka znie, či Albert niekedy aj v meste Vrana bol a pôsobil, pretože dôkazy o tom neexistujú.

V roku 1418 Žigmund Luxemburský potvrdil Albertovi, jeho potomkom a príbuzným aj držbu dedičných i nadobudnutých majetkov, ktoré po jeho smrti nesmeli pripadnúť johanitskému rádu, ale iba jeho potomkom a dedičom. V listine sa prvýkrát uvádzajú všetky sídliská patriace k hradom Michalovce (Vinné), Jasenov a Tibava, spolu vyše päťdesiat dedín a osád. Albert sa potom zúčastnil na vojne proti husitom a zapojil sa i do ďalších vojenských ťažení, napríklad do Valašska.

Albertovi za zásluhy panovník udelil právo zastávať úrad dalmátsko-chorvátskeho bána a jemu zvereného územia v danej dobe patrili k Uhorsku. Ako dalmátsko-chorvát-

sky bán bol na vrchole svojej kariéry. V stredovekom Uhorsku bán patril medzi nevela najvyšších krajských hodnostárov. V roku 1428 získal Albert od panovníka rozsiahle majetky aj v okolí Nadlaku, kde pred smrťou (niekedy pred 3. februárom 1434) mal vo vlastníctve desiatky dedín. Na Slovensku však paradoxne nami viacerí oslovení historici o postave Alberta z Michaloviec takmer nič nevedeli.

V tejto súvislosti sme oslovili profesora histórie Matúša Kučeru, okrem iného aj bývalého veľvyslanca SR v Chorvátsku, ktorý napísal knihu Slováci a Chorváti s podtitulom Historické a kultúrne vzťahy (vyd. Post Scriptum, Bratislava, 2013). „Je dobre, ak si dnešní obyvatelia Michaloviec pripomenú významnú historickú osobnosť. Prispieva to nielen k zdravému lokálpatriotizmu, ale aj k pripomenutiu toho, že v rámci Uhorska aj rodáci zo slovenského územia zastávali významné posty v správe rozľahlého štátu. Opatrný by som bol v tvrdení, či ide o jediného rodáka z východného Slovenska v takej významnej pozícii. Do funkcií v službách štátu sa dostalo mnoho ľudí z významných rodov, ale i vzdelancov bez šľachtického pôvodu. Na druhej strane, ak sa naši rodáci dostávali na juh, platilo to aj

opačne. Zo slovanského juhu prišlo mnoho rodín aj osobností, ktoré prispeli k rozvoju nášho národa. Takže to bolo vždy vzájomné a som rád, ak si to budeme pripomínať.“

■ NAD JAZEROM

Dnešná dedina Vrana, bývalé významné mesto, má okrem prírodných podmienok a historického dedičstva v najväčšej úcte to, že sa v nej darí aj súčasnej chorvátskej kultúre, spojenej s poľnohospodárstvom. Každoročný Deň chorvátskych rytierov je v auguste spojený aj s ochutnávkou novej úrody všetkého, čo patrí k tamojšej zemi.

Luka Stankovič, horský vodca, turistický sprievodca a študent histórie na univerzite v Záhrebe, má nielen chorvátske a srbské, ale aj slovenské a maďarské korene. Na vrchu Kamenjak, skade vidno široké okolie od pohoria Velebit, čo oddeľuje vnútrozemie od pobrežia Dalmácie ako hradba postavená prírodou, pri pohári domáceho sladkého prošek hovorí: „Vždy, keď sa odtiaľto pozerám dole, vidím nielen tú prírodnú scenériu, ale predstavujem si aj dejinné udalosti, ktoré sa tu odohrávali. Vystriedalo sa tu toľko kultúrnych a civilizačných vplyvov, že to zanechalo stopu, ktorá ma vždy zavedie až kamsi do podvedomého vnímania všetkých možných osudov našich predkov. Tí tu pracovali, bojovali, milovali, plodili potomkov a hynuli. To je genius loci, teda duch miesta. V súčasnosti je to očividne krásne miesto vhodné na normálny život, ale vždy to tak nebolo. Veď naposledy len pred štvrtstoročím tu môj otec bojoval za chorvátsku samostatnosť. Vždy tu bolo nielen veľa vody, ale aj príliš veľa preliatej krvi...“

GLOSA

Známy literárny vedec a kritik Valér Mikula nedávno povedal, že literárne časopisy sú v podstate už prežitá. Odhladnuc od toho, že spomínaný kritik je známy svojimi provokatívnymi výrokmi, predsa len tento stojí za zamyslenie sa. Časy do prvej polovice deväťdesiatych rokov, keď Literárny týždenník bol známym a mienkotvorným periodikom a napríklad časopis pre mladú literatúru a umenie Dotyky vychádzal v niekoľkotisícovom náklade, sú dnes už len nostalgickou spomienkou. Je pravda, že literárne periodiká sa stali prevažnú časť populácie doslova neviditeľnými. Ako sa to stalo?

Napísané pretrváva

V prvom rade počas uplynulých dvadsiatich rokov ministerstvo kultúry každý rok stenčovalo sumu dotácií práve pre túto oblasť. Z pôvodne fungujúcich redakcií s niekoľkými redaktorami sa stali troj- či dvojčlenné redakcie, ktoré fungujú najmä vďaka entuziazmu šéfredaktora a externých prispievateľov. Pritom honoráre sa hýbu na takej nízkej úrovni, že v prepočte na hodiny strávené odbornou tvorivou činnosťou sa niekedy nerovnajú ani hodinovej sadzbe bezpečnostnej služby v niektorom supermarkete. Druhý úder pre časopisy, ktoré sa venovali literatúre, prišiel s monopolizáciou distribučnej siete, ktorá nastavila pravidlá tak, že na väčšinu z nich v bežnom novinovom stánku jednoducho nenarazíte. Zdá sa teda, že skutočne prišiel čas, keď sa chciac-nechtiac bez tohto druhu periodik zaobídeme. Avšak tu musíme spozornieť. Dlhodobu máme na Slovensku alarmujúce výsledky v čitateľskej gramotnosti mládeže. Tie sú rok od roka horšie. Literárne sťažuje sú takisto čoraz menej obsadzované. O najstaršej z nich – Wolkrovej Polianke, ktorá je európskym unikátom a teraz sa potáca na hranici nezáujmu, sme minule v SNN písali. Solídna literárna veda, ktorá kontinuálne skúma vývin literatúry, jej generáčny trendy a kultúrny zástoj, je takmer neviditeľná. Mienkotvorné denníky, až na malé výnimky, uverejňujú občas na stránkach venovaných kultúre skôr reklamné anotácie na nové knihy ako seriózne, trebars aj kritické literárnovedné riadky.

Aký je teda výsledok? Veľmi málo sa uvažovalo aj v samotných literárnych časopisoch, aký je ich zástoj a perspektíva v 21. storočí v dnešnej informačnej spoločnosti, ktorej kraľuje internet. Previazanosť tlačenej a internetovej formy je vo väčšine prípadov problematická. Rovnako sa zachovali takpovediac „sektárske“ prístupy v prípade vydávania týchto periodik. Rozdelenie spisovateľov a ďalších tvorcov podľa politických názorov a preferencií je v mnohých prípadoch zrejme. Azda aj preto zatiaľ nevznikla nejaká spoločná platforma umeleckých časopisov, ktorá by mohla vyvíjať zodpovedajúci tlak na štátne orgány. Pritom stále platí, že napísané pretrváva. Už len preto, že svoj kritický názor nemôže tvorca zmazať, ako sa to bežne robí na internete.

Maroš M. BANČEJ

Dlhoročný predseda Slovenského orla Jozef GÁLIK o iniciatívach a aktivitách organizácie

Účinná diplomacia na kolesách

Zhovárala sa Irena BERKOVIČOVÁ – Foto: Dominika GÁLIKOVÁ

V tohtoročnom tridsiatom šiestom čísle Slovenských národných novín sme uverejnili článok zo štartu peletónu cyklistov Slovenského orla od sochy kráľa Svätopluka na trase Bratislava – Rím, ktorý vzbudil patričnú odozvu. Nekonvenčné pozvanie pápeža Františka na Slovensko, posolstvo a inotaje v darčekoch vzbudili zvedavosť a prirodzený záujem verejnosti. Navyše, predseda Slovenského orla Ing. Jozef GÁLIK sa zúčastnil na Inauguračnom svetovom kongrese o športe a kresťanstve v anglickom Yorku a začiatkom októbra sa vo Vatikáne uskutočnila historicky prvá Globálna konferencia o športe a viere. Keďže predsedu Slovenského orla pravidelne pozývajú na odborné semináre o športe, organizované Pápežskou radou pre laikov a kultúru, a tiež je člen predzdia Matice slovenskej, požiadali sme ho o rozhovor o týchto udalostiach pre matičný týždenník.

• **Orol vykonal veľký kus práce nielen doma, ale aj v športovej, kultúrno-spoločenskej diplomacii. Vráťme sa ešte k spomínanej cyklopúti do Ríma. Aké témy ju inšpirovali?**

Nosnou témou bol Rok svätého milosrdenstva, podpora rodiny a Globálna konferencia o športe a viere. V skupine cyklistov

list Svätému Otcovi, vyjadrili sme túžbu, aby nás pápež František prišiel ako krajinu navštíviť. Mimochodom, hovoril som o tom aj vo Vatikánskom rozhlase.

• **Vy ste sa s pápežom Františkom stretli osobne na generálnej audiencii v Aule Pavla VI.**

Chcem sa v prvom rade poďa-

všetkým rásť a privádza k pokoju.“ Rád na dokreslenie použijem trochu geometrie. Ak je globalizácia guľovou plochou, kde je každý bod rovnako vzdialený od stredu, anuluje, nie je dobrá. Ak je globalizácia ako mnohosten, kde sú všetci zjednotení, ale každý si zachováva svoju vlastnú identitu, je dobrá, umožňuje národu sa roz-

Vedúci cyklotúry Marián ONDREJKA v rozhovore s pápežom počas audiencie v Aule Pavla VI.

bolo cieľom kongresu a čo ste prezentovali?

Cieľom kongresu bolo podporiť celosvetovú spoluprácu akademikov, praktických odborníkov, cirkvi a športovcov v oblasti športu, pohybových aktivít a základných kresťanských myšlienok. Treba spomenúť, že kongres skúmal kladné aj záporné stránky svetového športu v kontexte s kresťanskou morálkou. Väčšinou išlo o úvahy a skúmanie z pohľadu teológie, sociológie a psychológie. Hlavným organizátorom bola Univerzita sv. Jána z Yorku a hlavným partnerom spoločnosť Bible Society. Na kongrese som sa zúčastnil spolu s vedúcou výskumnou pracovníčkou Štátneho pedagogického ústavu Danou Masarykovou. Prezentovali sme možnosti riešenia otázok v oblasti kresťanstva a športu v interdisciplinárnom prístupe pohľadu na teologických otázkach až po praktickú realizáciu a príklady dobrej praxe. Na kongrese sa zúčastnilo stoosemdesiatdva delegátov z dvadsiatich štyroch krajín sveta. Náš abstrakt prezentácie bol zverejnený v Zborníku kongresu medzi svetovou elitou.

• **Ako reagovali organizátori kongresu na vaše postoje a závery?**

S profesorom Nicolasom Watsonom, hlavným organizátorom kongresu, sme hovorili o tom, že náš abstrakt a prezentácia sú atypické, idú od teológie až po realizáciu. Potešilo ma, keď povedal, že práve preto ho zaradili a že budúci kongres v Amerike budú viac orientovať smerom k praxi.

• **Očakávate pozvanie do zámoria?**

O tom je predčasné hovoriť. Je to akademická pôda a pre mňa to znamená novú skúsenosť. Za dôležité pokladám stretnutie s vedúcim oddelenia pre šport z Pápežskej rady pre laikov Santiagom Diegom De Caminom, ktorému sa zapáčili fotografie z cyklopúte a vyzval ma, aby sme publikovali na stránkach Vatikánu našu činnosť a filozofiu.

• **Ste profesiou technik projektant. Čo vám prichádza na um v tejto súvislosti?**

Mám pocit, že veľa energie na univerzitách ide príliš do hĺbky problémov. Bolo by dobré zosieťovať katolícke, kresťanské, ako aj svetské univerzity. Aj krtko ide do hĺbky, ale slnko nevidí. Dôležité je pomenované hodnoty, priority a ciele preniesť aj do reálnej praktickej podoby, teda do zámerov a projektov.

• **Slovenský Orol po letných mesiacoch, keď zorganizoval**

viacero podujatí, vrátane osemnásťtej cyklopúte do Nítry na slávenie sviatku svätého Cyrila a Metoda, cyklopúte do Ríma a bol i na konferencii v Yorku, sa v minulých dňoch zúčastnil aj na Globálnej konferencii o športe a viere v Ríme. Čo bolo jej hlavným cieľom?

Táto svetová konferencia, ktorá bola historicky prvá vôbec, sa zamerala na propagáciu pozitívnych hodnôt, inšpiráciu mládeže a službu ľudstvu.

• **Čo priniesla pre organizáciu, na čele ktorej ste?**

Budeme si musieť pozorne preštudovať závery a aplikovať ich na naše podmienky. Je to výzva nielen pre Orol, ale i pre celé Slovensko, osobitne vládu, parlament, príslušné rezorty, spolky aj cirkevnú sféru, ako aj pre všetkých ľudí dobrej vôle.

List Slovenského Orla pre Svätého otca

Vaša Svätosť,

prijmite srdečný pozdrav od účastníkov cyklopúte Bratislava – Rím, ktorí Vám nesú posolstvo zo srdca Európy na orolských krídlach. Orol je symbolom evanjelistu sv. Jána, v Písme sa spomína 33-krát, koľko mal Kristus rokov, a podľa ornitológov to je jediný vták, ktorý sa vie pozrieť do slnka. Naša cyklopúť má asketický a charismatický náboj a je vyjadrením jednoty so Sv. stolicou s akcentom na výzvu v roku Božieho milosrdenstva.

Vo fatálnom chaose hodnôt je dôležitá príprava obyvateľstva na nepredvídané situácie. K tomu je ale potrebná telesná, duchovná a duševná zdatnosť. Ak chceme pomôcť sebe aj svojim bližným, potrebujeme silu. V tejto súvislosti si vysoko vážime rozhodnutie Vatikánu usporiadať „Globálnu konferenciu o športe“. Spojením športu, kultúry a výchovy sa vytvárajú predpoklady na telesné, duchovné a duševné zdravie, a tým aj na „Božiu“ prosperitu spoločnosti. Navyše predĺženie priemerného veku dožitia človeka je opakom eutanázie, čoevokuje myšlienku „cieľené pohybové aktivity ako súčasť náboženstva“. Táto odvážnamyšlienka je výzvou pre pastoraálnu teológiu.

S dojatím sme sledovali Vaše svetové stretnutie s mládežou v Poľsku. Úsmev, ale aj súhlasvzbudilo vtipné prekáranie „nebudte pečiválmi pri počítačoch“, na čo sa hodí slogan, „čopočítač pokazi, to cvičenie napravi“, alebo „pohybom proti neduhom“. Vaša Svätosť, naše pohľady sa upierajú na Sv. Stolicu ako na pevný bod, ktorý nám dáva nádej v novej situácii komplikovanej fatálnym chaosom s naliehavou myšlienkou „vráťme sa tam, kde sme sa stratili“. Týmto posolstvom Vám chceme vyjadriť hlbokú úctu a túžbu našej mládeže, ale aj celého Slovenska, ktoré by Vás rado privítalo na Slovensku v srdci Európy.

Výrečné gesto pápeža Františka nad výkonom účastníkov cyklotúry, organizovanej Slovenským Orlom. Ing. J. Gálik uprostred v pozadí.

tov boli napríklad dva manželské páry – starší, skúsení manželia Koleníkovci, a druhí benjaminkovia – mladomanželia na svadobnej ceste. Najmladší cyklista mal iba štrnásť rokov, najstarší šesťdesiatštyri. V peletóne, ktorý viedol náš duchovný Marián Ondrejka, skúsený cyklista, bolo vidieť aj páry otec – syn, kamarátsku partiu, dlhoročných priateľov a rodinných známych. To sa dnes len tak nevidí.

• **Aj z týchto konštatovaní možno usúdiť, že členovia peletónu mali rôznu výkonnosť. Ako zvládali takú dlhú a náročnú cestu?**

Boli v ňom dve skupiny. Jedna výkonnejšia, ktorá po prejdení dohodnutého úseku čakala druhú, menej zdatnú skupinu. Defektov bolo neúrekom, napriek tomu 160-kilometrové denné trate cyklisti zvládali. Našťastie, cesta prebehla bez vážnejších problémov a niesla v sebe asketický náboj – spánok v telocvični na zemi, provizórnu sprchu či kuchyňu.

• **Zdá sa, že zloženie peletónu bolo v súlade s pápežovým posolstvom: Nevychleňovať...**

Iste. Pestré, až rôznorodé členenie nášho peletónu len zvýrazňovalo zámer dať každému možnosť a vytvárať pohodu a dobré vzťahy.

• **Môžete nám prezradiť aspoň časť posolstva, ktoré takto smerovalo do Ríma?**

Slovenský orol nemá z hľadiska diplomatických zvyklostí právo pozývať Svätého Otca na Slovensko, ale ak ste pozornejšie čítali náš

kovat veľvyslancovi SR pri Svätej stolici J. E. Petrovi Sopkovi a radkyni Marianne Pilátovej za prijatie cyklistov a vytvorenie podmienok na vstup na audienciu, a taktiež, ako vidno aj z fotografií, za čestné miesto pri Svätom Otcovi. Boli to úžasné, nadštandardné podmienky a stretnutie so Svätým Otcom bolo obrovským duchovným zážitkom. Do posolstva sme vložili aj aktuálnu spoločnú fotografiu pred Chrámom sv. Petra s bicyklami nad hlavou. Pápež upriamil pozornosť aj na darček – postrehovú loptičku, a povedal: „Hlavy sú kockaté alebo guľaté. Postrehová loptička nie je ani guľatá, ani kockatá. Služi na postreh, rýchlosť reakcie.“ Toto sú slová Svätého Otca a náš darček k jeho filozofii bol názornou technickou interpretáciou.

• **V tejto súvislosti padlo aj slovo „polyedro“. Čo to znamená a akú to má súvislosť?**

Priznám sa, nevedel som, čo to je, až kým mi to nevysvetlil Jozef Bartkovjak, redaktor Vatikánskeho rozhlasu. Polyedro znamená v preklade mnohosten, ktorý pápež zvolil ako príklad pre pochopenie globalizácie. Je to vážna filozofická interpretácia súčasných trendov, ktorú si dovoľím citovať z jeho vystúpenia: „Ak sa globalizácia usiluje všetkých zrovnať, ako by to bola guľa, takáto globalizácia ničí bohatstvo a osobitosť každej osoby a každého národa; ak sa globalizácia usiluje zjednotiť všetkých, rešpektujúc každú osobu s jej osobitosťou, jej bohatstvom, jej zvláštnosťou, je dobrá a umožňuje

vijsť, všetkým ľuďom dáva dôstojnosť a uznáva ich práva.

• **Svätému Otcovi ste priniesli aj cyklo-dres s dizajnom podobným tomu, ktorý mali na sebe počas audiencie naši cyklisti. Na prsiach boli tri kopce – Tatra, Matra, Fatra, z ktorých vychádzali piktogramy cyklistov a dvojkríž. Na prsiach sa vynímal pápežský znak a celý výjav lemoval slogan Slovenského orla v taliančine: Keď nemôžeš letieť, bež za svojim zdravím. My však letíme za vencom neporušiteľným. (sv. Pavol) Na druhej strane dresu bol ďalší bonmot: Pohybom proti neduhom. Cyklopúť taktiež pripomínal nápis Bratislava – Rím 2016 so siluetou cyklistu. Dres odovzdal pápežovi vodca peletónu Marián Ondrejka. Ako zareagoval Pápež František na takýto originálny dar?**

Pápež ho ocenil veľavravným gestom, palcom vztýčeným hore, čo je pre nás veľkou čťou. Musím povedať, že to bol pre mňa veľký, ale príjemný šok. Až keď som precitol, pochopil som, čo sa vlastne stalo. Premohol ma pocit vďaky k Všemohúcemu, Svätému Otcovi, celému peletónu, pomocníkovi, ale aj celému Orlu. Potvrdilo sa mi, že bez dlhodobej a systematickej práce na kresťanskom a národnom poli nemožno dosiahnuť úspech.

• **Zmeňme tému a upriamme pozornosť na ďalšiu významnú udalosť – na svetový Inauguračný kongres o športe a kresťanstve v anglickom Yorku. Čo**

Rok svätogorazdovských podujatí uzavreli XXI. Gorazdove organové dni

Laureáti hry na kráľovský nástroj

Zhováral sa Maroš M. BANČEJ – Foto: Miroslav HOLEČKO

Záver tretej dekády tohoročného septembra bol v znamení ojedinelého podujatia svätogorazdovskej tradície – Gorazdových organových dní, Zvolen 2016. Už XXI. ročník celoslovenskej prehliadky amatérskych organistov trval od štvrtka 22. do soboty 24. septembra. V meste pod Pustým hradom opäť zneli vznešené tóny kráľovského hudobného nástroja. Bližšie nám o podujatí porozprával predseda Spoločnosti svätého Gorazda a predseda prezidia Matice slovenskej Miroslav HOLEČKO.

• Aké sú ciele a ambície súťaže Gorazdove organové dni?

Poslaním podujatia je zvyšovať umeleckú, interpretačnú úroveň neprofesionálnych organistov, vytvárať priestor pre ich vzájomné stretnutia, výmenu skúseností a prezentáciu. Tiež majú ambície konfrontovať výkony organistov i z pohľadu odborníkov, usmerniť ich tvorivú činnosť a umelecký rast. Na tohoročnej nesúťažnej prehliadke sa zúčastnilo deväť interpretov z Michaloviec, Nitry, Prešova, Lemešian, Vinohradov nad Váhom, Bábu, Alekšínec a Banskej Štiavnice. Podujatie má sice nesúťažný charakter, no vystúpenia zúčastnených organistov sledovala odborná porota – zároveň lektorský zbor, tak ako počas všetkých doterajších ročníkov, vo všetkých fázach ich interpretačných opusov, najmä však na prehliadkovom koncerte. Členmi odbornej komisie a lektormi podujatia boli profesionálni organisti, vysokoškolskí a stredoškolskí pedagógovia Mgr. Milan Hric z Univerzity Mateja Bela, Mgr. art. Marek Vrábek, ArtD., vedúci odboru Cirkev-

Účastníci XXI. Gorazdovských organových dní.

nej a organovej hudby na Cirkevnom konzervatóriu v Bratislave, pedagóg Vysoké školy múzických umení dlhodobo a mimoriadne úspešne reprezentujúci Slovensko v hre na tento kráľovský hudobný nástroj aj na medzinárodnej scéne

a Mgr. art. Peter Sochulák z Konzervatória Jána Levoslava Bellu v Banskej Bystrici.

• Každá súťažná prehliadka má svoje pravidlá. Aké sú v prípade Gorazdovských organových dní?

Zúčastnení organisti sa predstavili s programovým blokom skladieb výlučne z originálnej organovej literatúry. Podmienkou účasti na prehliadke bolo uviesť minimálne dve skladby rôznych štýlových období, z toho jedno dielo J. S. Bacha. Svoje interpretačné umenie mohli prezentovať aj vo voľnej improvizácii, ktorá však podľa štatútu podujatia nie je povinná. Každoročným umelecko-spoločenským vyvrcholením Gorazdovských organových dní je prehliadkový koncert organistov za účasti verejnosti. Najdôležitejšou súčasťou aj XXI.GOD vo vzťahu k účastníkom zvolenského organového podujatia boli edukačno-vzdelávacie aktivity – tvorivé dielne, rozhrávky za pedagogických „vstupov“ lektorov a tiež odborné semináre s ich úvodnými prednáškami. Témy tohoročných prednášok boli – Metodika rozboru organových skladieb a Vybrané kapitoly z organovej školy. Završením odbornej časti podujatia a celých – tretiu kapitolu otvárajúcich Gorazdovských organových dní, Zvolen 2016 bol odborný hodnotiaci seminár, na ktorom členovia odbornej poroty v dialógu s účinkujúcimi a ich pedagógmi či „umeleckými vedúcimi“ zhodnotili ich interpretačné výkony, predvedené predovšetkým na piatkovom verejnom koncerte.

• Aké boli teda výsledky tohoročných Gorazdovských organových dní?

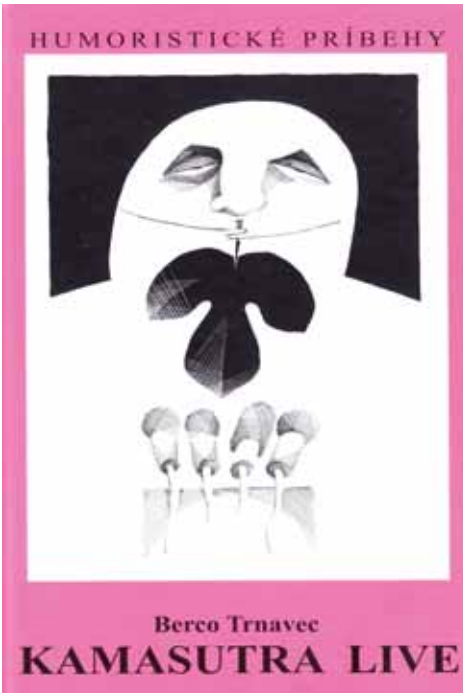
Podľa propozícií prehliadky odborná porota navrhla najlepšiemu interpretovi udeliť titul

Laureát Gorazdových organových dní, Zvolen 2016. Organizátori mu k titulu „pridelili“ umelecké ocenenie – Plastiku svätého Gorazda, autorom ktorého je Branislav Petrinec. O priebehu a výsledkoch XXI. GOD sa vyjadril aj predseda poroty Mgr. art. Peter Sochulák, ktorý sa na podujatí zúčastnil prvýkrát: „S potešením som sa tento rok zúčastnil XXI. ročníka GOD vo Zvolene, a ako porotca a lektor som mal možnosť oboznámiť sa s týmito podujatím a pracovať s nadanými a so zanietnými žiakmi základných umeleckých škôl v odbore hra na organe. Konštatujem, že podujatie malo vysokú organizačnú a najmä umeleckú úroveň. Laureátom tohto ročníka sa vo vysokej konkurencii deviatich účastníkov z celého Slovenska stal Matúš Piroh z Cemjaty. Jeho program bol zostavený z diela J. S. Bacha – Prelúdium a fúga C dur, BWV 531 a Caesara Francka – Piéce Symphonique. Vo svojom výkone preukázal vysoké technické a muzikálne schopnosti, vynikajúcu artikulačnú prácu a zmysel pre stvárnenie a celkovú výstavbu umeleckého diela. Vybrať jedného laureáta však pre porotu nebola ľahká úloha, pretože výkony mnohých účastníkov spĺňali vysoké interpretačné kritériá... Podujatie bolo pre mňa veľmi podnetné a inšpirujúce, vysoko oceňujem žičlivú atmosféru a vzácné ľudské stretnutia. Pre študentov je to bohatá skúsenosť, ktorá by mohla mať vplyv na ich ďalšie hudobné smerovanie“.

Majster slovnnej skratky

Berco Trnavec: Kamasutra live, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2016

KNiha TÝŽDŇA

Na Slovensku je málo takto plodných humoristov a aforistov, akým bol Berco Trnavec, navyše oddaných rozhlasovému médiu. Jedenásť kníh, plných ironického humoru, desiatky rozhlasových relácií, v ktorých sa často poznali tí, ktorým len satira a humor dokázali nastaviť zrkadlo. Kniha Kamasutra live je, bohužiaľ, posledným opusom tohto významného slovenského humoristu a satirika, ktorý nás opustil 3. augusta tohto roku.

Ako v predslove knihy píše Milan Kenda, znalec tvorby Berca Trnavca, v Kamasutra live prišiel autor s výsostne novým konceptom. Svojím kamasútrovským rámcovaním a v rozčlenení do akoby erotických otázok, kapitoliek či lekcii servíruje mimoriadne vážne témy. Satirikovi totiž dávajú najväčšiu príležitosť na sarkastický výsmech veľkákštvu akéhokoľvek druhu.

„Vzdušné bozky z tribún sú počiatočné zvodné prejavy následného sexuálneho zneuctenia občanov,“ píše Trnavec a následne mrazivo dodáva: „Politici si z celej Biblie osvojili akurát vstávanie z mŕtvych.“

Autor po celý svoj tvorivý život mal jednu vzácnu vlastnosť. Nepoklonkoval sa vkusu ľahkovážnej masy, ktorá uznáva lacné žartíky a pod-pásový humor. Už od svojho pôsobenia v legendárnom časopise Roháč vedel Trnavec uchopiť tému svojím spôsobom. „Púšť na zemeguli sa musí rozširovať, keď ďalší a ďalší politici sa potrebujú hrať na svojom piesočku.“ Kniha Kamasutra live je členená na symbolických trinásť častí. Od prvých Kto koho a Kto prečo až po záverečné Kto s kým a Kto NAJ. Čitateľ sa teda vezie na kolotoči výstižných právd, z ktorých sa mu občas točí hlava, smeje sa, no zároveň ho mrazí z uvedomovania si skrytých tokov a vplyvov moci. Tak ako Berco Trnavec píše v jednom z aforizmov: „Vo voľbách si volíme služobníkov, ktorí si urobia služobníkov z nás... bez volieb.“

(mab)

MEDAILÓN

Herci takpovediac zo starej školy mali vo svojich radoch mnoho charizmatických recitátorov. Dnes táto tradícia akosi vymiera, ako keby sa mladí adepti herectva sústreďovali na kšefty v seriáloch a habili sa za poéziu. Jedným z hercov, ktorí sú doma na javisku, ale aj v básni je Dušan JAMRICH.

Herec stíšených tónov

Dušan Jamrich sa narodil v Bratislave 25. októbra 1946. Po štúdiu na gymnáziu pracoval rok v Polygrafických závodoch. Na štúdium herectva sa dostal na druhý pokus, keď po prvých úspešných prijímacích pohovoroch prijali len dvoch uchádzačov a neotvorili ročník. Po absolvovaní štúdia herectva na VŠMU v Bratislave (1970) sa stal členom našej prvej scény. Ostatne, na scéne činohry SND stvárnil niekoľko postáv už počas štúdia. Stálym členom súboru sa stal po absolvovaní Divadelnej fakulty a ostal ním do roku 1991, keď sa stal riaditeľom SND. Od roku 1999 pôsobil v divadle vo funkcii generálneho riaditeľa a v roku 2002 sa stal viceprezidentom medzinárodnej organizácie ETC (Európska divadelná konvencia). Na doskách, ktoré znamenajú svet, zaujal publikum ako Jochanan (Hviezdoslav, Herodes a Herodias), Richard II. (W. Shakespeare), Orestes (J. W. Goethe, Ifigénia v Tauride), Dosužev (A. N. Ostrovskij, Výnosné miesto), Gelo (Jozef Hollý, Gelo Sebechlebský) či Michael (Brian Friel, Tance na sklonku leta). Svoje herecké a recitátorské skúsenosti popredného znalca napríklad Hviezdoslavovej poézie odovzdáva Dušan Jamrich aj na pôde VŠMU a z filmových úloh si ho diváci môžu pamätať okrem iného aj z filmu Neďaleko do neba (1987), v ktorom si zahral nášho národného buditeľa Ludovíta Štúra. Doslova symbolicky mu v roku 2003 prezident Rudolf Schuster prepožičal štátne vyznamenanie Rad Ludovíta Štúra I. triedy. Herec, recitátor a pedagóg Dušan Jamrich oslavuje v týchto dňoch sedemdesiat rokov. V mene redakcie mu blahozeláme!

(mab)

HUMORESKA

Minule som počul názor nejakého postaršieho mládenca z reklamy, že ľudia už nechcú vtípné reklamné slogany, že teraz sa nosí jednoduchosť a priamy ťah na bránku. Zdôvodňoval to tým, že televízny divák zmenil svoje priority. Ja som si to preložil v tom zmysle, že televízni diváci jednoducho od tej zálahy reklám, ktoré občas prerušuje americký film či slovenský nasprostastý seriál, načisto ohľúpili. Voľajaké vtípné veršované slogany sú im ukradnuté. Ani keby ich robila trojica: Sládkovič, Válek, Lasica...

Mimovoľne som zaveršoval, čo je neklamným príznakom toho,

že televíziu pozerám minimálne, a tak v mojej výplni lebky ešte nezanechala nejaké masívne stopy. Ale aj tak sa reklame nevyhnem, keďže sa v našich podnikoch od

zavedú „letné Vianoce“, čo spolu s neuveriteľne odporným škrekľavým hlasom toho mimozemšťana spoľahlivo otrávil zákazníkov natoľko, že daná reklama suve-

ných látkach. Alebo ďalšia perla. V sobotu zvyčajne nakupujem na neďalekom trhu. S taškou plnou zeleniny a iných zdravých vecí sa zastavím zvyčajne v našej rodnej

najmenšom čudsná. Rovnako ako reklamy v internetových vydaniach novin. Ráno si napríklad otvorím webovú stránku najčítanejšieho českého denníka. Okrem iného je tam správa o tragickej havárii na diaľnici D1. Otvorím článok a hneď pod správou s fotografiou rozmláteného auta mám reklamný oný na istú pohrebnú službu. Verím, že keď tam bude v čiernej kronike správa o chlapovi, čo sa obesil, príčinlivý administrátor nezabudne pridať reklamné okienko na dodávateľa tých najfajnejších povrazov. O čo normálnejší je potom reklamný slogan na novotvorenej bratislavskej krčme s pekným názvom Štartér. Znie: Zabaviť sa viem aj bez nealka...

Marek DANKO

Teda tak sme my, reklama moja

kaviarni po krčmy rozmožol sadistický zvyk púšťať hosťom televízne vysielanie. Stačí hodinku posedieť a svoju dávku propagačných zverstiev máte v podvedomí. Napríklad také zelené čudo, ktoré propaguje nemenovaný zásilkový obchod s elektronikou. Najprv ten kuklík poskakoval s motorovou pílou – akože „masaker cien“. Vzápätí si reklamní mágovia zmysleli, že

rénné vyhrala niekoľko súťaží o najhlúpejší a najotravnější reklamný spot. V tesnom závесе za ňou skončilo „bradaté leto“, propagujúce akýsi nápoj pre deti. Keby som bol veliteľom protidrogovej jednotky, tak nariadim prepádovú kontrolu v dotýčajnej agentúre, lebo stupídnosť s bradatým chlapčatom dokážu vymyslieť len ľudia, ktorí fičia na psychotrop-

krčme na niečo nezdravé. Dopoludnia dávajú v istej komerčnej televízii rozprávky. Ako ináč, zhusta prerušované reklamou. A tam akási sympatická dáma tvrdí, že potrebuje porozumieť svojej vagíne. Samozrejme, prostredníctvom príslušných čapíkov. Nič proti zdravotvede, ale táto forma farmaceutickej osvetly v kombinácii s predpoludňajšími rozprávkami sa mi zdá pri-

Ondrej KRAJŇÁK sa zdiskreditoval, mal by uvažovať o abdikácii Inštitucionálny aj morálny rozvrat ÚPN

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra Andrej MIŠANEK

Až do stredy 12. októbra tohto roku sa parlament nezaoberal situáciou v Ústave pamäti národa, aj keď podnetov mal viac než dost. Správa Tlačovej agentúry SR z toho dňa bola strohá, ale veľavravná: „Situácia v Ústave pamäti národa (ÚPN) je neblahá a pre zamestnancov ústavu neznesiteľná. Na pôde Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny to vyhlásil predseda Dozornej rady ÚPN Juraj Hamulák, ktorý na žiadosť koalície prezentoval závery kontroly. Výbor hlasmi koalície a Milana Mazureka (LSNS) odhlasoval znepokojenie nad týmito závermi.“

Predseda výboru Erika Jurinová (OLaNO-NOVA) dokonca vyhlásila, že k odbornej činnosti ÚPN nemá výhrady, skôr ju chváli a kvituje. Zaujímavé, ústav prišiel o štatút vedeckého pracoviska a Jurinová je spokojná s jeho odbornou činnosťou. Do nástupu Ondreja Krajňáka do funkcie predsedu Správnej rady ÚPN v roku 2013 vydával ústav aj desať kníh ročne, plus nakrútil dva-tri filmy, od jeho nástupu do funkcie publikačná činnosť stagnuje. Tohto roku ústav ešte nevydal ani jednu publikáciu, nevyrobil nijaký film.

■ CITLIVÁ AGENDA

Prvý predseda Správnej rady ÚPN Ján Langoš sa svojej funkcie ujal 1. mája 2003. Ústav sa mal z zákona zaoberať obdobím rokov 1939 – 1945 a 1945 – 1989. Pre obdobie rokov 1939 – 1945 to boli najmä úlohy v oblasti výskumu a dokumentácie, keďže trestnoprávne vyrovnanie sa s touto dobou nastalo bezprostredne po skončení druhej svetovej vojny. Archívne dokumenty z týchto rokov sa dlhodobo nachádzajú v sieti štátnych archívov, kde má verejný voľný prístup. Podstatne väčší rozsah úloh pre ÚPN sa týkal rokov 1945 – 1989. Trestnoprávny postih osôb zodpovedných za zločiny komunistického režimu sa po roku 1989 neuskutočnil. Archívne dokumenty bezpečnostných zložiek štátu sa nachádzali najmä v rukách Slovenskej informačnej služby a Ministerstva vnútra SR, pričom z väčšej časti neboli verejnosti vôbec prístupné. Prioritou sa teda stalo poskytnúť verejnosti čo najskôr maximálne množstvo informácií o činnosti bezpečnostných zložiek komunistického štátu. Že išlo o citlivé materiály, svedčí množstvo medializovaných prípadov, pričom nemožno obísť ani spolitizovanie agendy. Dosiaľ je skôr verejným tajomstvom než výsledkom seriózneho výskumu, že množstvo dokumentov evidovaných Štátnou bezpečnosťou sa stratilo alebo bolo skartovaných. Sotva teda môže vedecká báza dospieť k celistvému zhodnoteniu etapy rokov 1945 – 1989, keď do databázy sa politicky účelovo vstupovalo.

■ CENTRUM VÝSKUMU

Napriek týmto nedostatkom sa

ústav vypracoval na ďalšie centrum historického výskumu slovenských dejín. Prispel k tomu v poradí druhý predseda SR ÚPN Ivan A. Petránský, vo funkcii bol od februára 2007. Za cieľ si stanovil vytvoriť z ÚPN nezávislú inštitúciu, ktorá by odolávala akýmkoľvek politickým či ideologickým tlakom. Ústav čelil návrhom na jeho zrušenie a hrozbou pre nezávislosť ÚPN boli aj snahy vlády Ivety Radičovej zrušiť zákon o pamäti národa a nahradiť ho úplne novým. Listom sa na predsedníčku vlády v roku 2011 obrátili František Mikloško, Ján Čarnogurský, Milan Zemko a Jozef Jablonický, v ktorom ju žiadali, „aby sa zákon o ÚPN nemenil takým spôsobom, ktorý umožní kedykoľvek politicky zasahovať do personálnych otázok ústavu. ÚPN sa vypracoval na ďalšie centrum výskumu najnovších dejín Slovenska. Jeho činnosť a publikácie nemusia vyvolávať všeobecný súhlas, ale zatiaľ obstáli v zásadnom vedeckom hodnotení. Pre pravdivý výskum a publicistiku o dejinách je dôležité, aby boli slobodné a chránené pred politickými tlakmi“. Aj ÚPN sa vo svojom stanovisku zo septembra 2011 zásadne postavil proti návrhu zákona, ktorý „neprijateľným spôsobom likviduje nezávislosť ÚPN“. Pád vlády Radičovej v októbri 2011 znemožnil dokončiť jej zámery v tejto oblasti.

■ ŽIVELNOSŤ V INŠTITÚCII

Po voľbe nového predsedu Správnej rady ÚPN v Národnej rade SR v roku 2013 sa ním stal Ondrej Krajňák. Od jeho nástupu do funkcie nastalo personálne zemetrasenie. Prepúšťal jedného historika po druhom, počnúc svojim predchodcom. Správna rada ÚPN dokonca vo februári 2014 v otvorenom liste žiadala poslancov NR SR, aby „zastavili protiprávne konanie predsedu Správnej rady Ústavu pamäti národa Ondreja Krajňáka“. Text listu odsúhlasili všetci členovia rady, s výnimkou predsedu Krajňáka. Konštatuje sa v ňom: „Po

vyčerpaní zákonných možností v rámci našich kompetencií a vedomí si závažnosti situácie si Vás dovoľujeme upozorniť na mimoriadne nepriaznivú situáciu v Ústave pamäti národa, ktorý sa v dôsledku konania predsedu Správnej rady ÚPN Ondreja Krajňáka dostal do stavu úplného rozvratu.“

Uvedli tiež dva prípady nezákonného odvolania riaditeľov sekcií ústavu, lebo „podľa platného zákona a stanov ÚPN je menovanie a odvolávanie riadiacich pracovníkov ústavu vo výlučnej kompetencii správnej rady. Konsenzuálna zhoda potrebná na menovanie a prípadné odvolávanie riadiacich pracovníkov totiž popri iných opatreniach vytvára mechanizmus, ktorý má eliminovať vznik úplnej závislosti činnosti celého ústavu od ľubovôle predsedu správnej rady“, tvrdili v liste členovia Správnej rady ÚPN a zdôraznili, že „uzurpácia právomocí jednotlivých orgánov ústavu jednotliv-

com by mohla viesť k vzniku nenapraviteľných škôd v budúcnosti“.

List však zostal bez odozvy aj napriek tomu, že sa v ňom konštatovalo, že „Krajňák si neplní elementárne povinnosti voči správnej rade, vyplývajúce z prijatých uznesení, a zároveň na ňu útočí tlačovými správami a vyhláseniami v masmédiách, v ktorých sa sám priznáva, že bude úmyselne porušovať zákon a ignorovať zákonné orgány ústavu“.

■ ŠKANDALÓZNY POSTUP

Po škandalóznom rozviazaní pracovného pomeru s dvoma historikmi Martinom Lackom a Jánom Bobákom nastala v ústave neudržateľná situácia. Krajňák sa so žiadosťou o udeľenie súhlasu so skončením pracovných pomerov Lacka a Bobáka obrátil na odborovú organizáciu (Nezávislé kresťanské odbory Slovenska), o ktorej Dozorná rada ÚPN v správe pre parlamentný výbor uvádza: „V súvislosti s pracovnoprávnymi vzťahmi dospela dozorná rada k ďalším zisteniam, ktoré sa podľa jej záverov priečia príslušným ustanoveniam právnych predpisov. Pri kontrole hospodárenia a s tým súvisiacich fakturácií dozorná rada zistila, že ústavu boli zo strany advokátskej kancelárie fakturované úkony smerujúce k založeniu a evidencii novej odborovej organizácie, čo je nielen v rozpore s hospodárnym nakladaním finančných prostriedkov štátu, keďže odborová organizácia je samostatná právnická osoba, ktorej vznik nemôže byť financovaný z prostriedkov rozpočtu ÚPN, a teda štátu, ale zároveň jej založením si predseda Správnej rady vytvoril vlastný odborový orgán, s ktorým ako jediným podpísal Kolektívnu zmluvu, pričom ignoroval zákonné postavenie ostatných zástupcov zamestnancov.“ Aj na tomto zistení dozornej rady je evidentné úsilie Krajňáka o absolútne ovládnutie ústavu. S akým cieľom, o tom už svedčia jeho ďalšie rozhodnutia.

J. Hamulák predniesol zistenia kontroly dozornej rady v štyroch oblastiach. Prvá sa týka pracovnoprávných vzťahov. Predseda Dozornej rady ÚPN spomenul Etický kódex a vnútorné predpisy prijaté Krajňákom bez súhlasu správnej rady, ktoré sa javia značne diskriminačné. „Zamestnanci boli často perzekvovaní za svoje názory, je tam atmosféra strachu, si-

tuácia je neznesiteľná. Tí, čo nesúhlasia s Krajňákom, sú označovaní za travičov studní, za nepriateľov a dostávajú upozornenia za porušenie pracovnej disciplíny. Spôsobuje to ochromenie najmä vedeckej časti činnosti ÚPN. Ústav už prišiel o štatút vedeckého pracoviska,“ povedal J. Hamulák.

Druhá časť správy sa týka zistení, že O. Krajňák nerešpektuje závery parlamentného výboru k výročnej správe o činnosti ÚPN za rok 2014, ktorý ho žiadal o nápravu. V tretej časti je opísané zapojenie sa ústavu do predvolebnej kampane na prospech KDH. Posledná časť zistení sa týka nedostatkov pri hospodárení a organizovaní verejných obstarávaní. Podľa Hamuláka sa našli mnohé nedostatky vo fakturáciách, keď faktúry neboli úplné a boli bez vecných plnení.

„Niektoré boli označené ako prísne tajné, nemohli sme sa k nim dostať. Podarilo sa to až na piaty pokus,“ uviedol šéf dozornej rady pred parlamentným výborom. Zároveň poznamenal, že sa našli aj zmluvy, ktoré boli vyfakturované a zaplatené skôr, ako boli zverejnené na internete. J. Hamulák hovoril aj o umelom rozdeľovaní objednávok tak, aby nebolo potrebné robiť verejné obstarávanie, aj keď išlo o jednu službu.

O. Krajňák sa bránil a pripomenul, že pred tromi rokmi preberal ústav v hlbokoj morálnej kríze: „ÚPN bol najmä zásluhou historika Martina Lacka napádaný pre nekritický postoj k ľudáckemu režimu,“ povedal na margo prepusteného historika. Zdôraznil, že závery kontroly ani zápisnicu doteraz nedostal. „Personálne vzťahy patria výlučne do kompetencie štatutára. Podozrenia ekonomického charakteru je možné riešiť prostredníctvom orgánov činných v trestnom konaní,“ povedal. Údajné politické zneužívanie ústavu označil za nespravodlivé obvinenie.

So situáciou v ÚPN nie sú spokojní poslanci Smeru-SD. „Naša iniciatíva nepochádza z toho, že ÚPN sa súdi s bývalými zamestnancami. To ma nezaujima. Zaráža ma nesúčinnosť pána Krajňáka s dozornou radou, ktorá sa musí doprosovať, aby sa dostala k dokladom,“ povedal Martin Glváč (Smer-SD) a za vrchol drzosti označil spojenie ústavu s politickou stranou. Podľa Ľubomíra Želiezku (Smer-SD) by mal Krajňák zväziť zotrvanie vo funkcii.

Poslanci tiež odporučili Dozornej rade ÚPN bezodkladne požiadať Najvyšší kontrolný úrad SR o kontrolu hospodárenia a účelnosti vynakladania finančných prostriedkov v ústave a vyzvali Správnu radu ÚPN zaujať stanovisko k situácii v ústave a k zisteným nedostatkom.

Ako Slovákov vykreslila maďarská kniha z roku 1898 Zakríknutí ľudkovia v ubiedenej krajine

Stará je táto objemná maďarská kniha, veru stará. Má názov Felső Magyarországi (Horné Uhorsko) a z budapeštianskej kráľovskej tlačiarne vyšla pred sto osemnástimi rokmi. Stať o hornouhorských Slovákoch (podľa autora Tótoch) napísal Alfréd Pechány, ilavský rodák a publicista v službách maďarskej iredenty. O našom národe sa vyslovuje ako o etniku nesiahajúcom Maďarom ani po kolená. Ved' – ako poznamenáva ironicky – ešte všetci muži nosia dlhé vlasy, ktoré každú nedeľu ozdobiaj hojnou dávkou masti, aby sa na slnku leskli.

František BUDA – Foto: archív

Pechány svoju rozpravu začína štatistikou, podľa ktorej pri sčítaní ľudu v roku 1890 si slovenskú materskú reč priznalo 1 896 614 osôb, čo predstavovalo 12,53 percenta obyvateľov Uhorska. Za prevažne slovenské označil iba štyri župy – Trenčiansku, Turčiansku, Liptovskú a Spišskú.

■ SKROMNÍ A PRACOVITÍ

Aki teda boli naši predkovia? Pechány ich opisuje takto: „Krušný zápas o každodenné prežitie vypestoval v nich pracovitosť a usilovnosť. Slováci pracujú sice pomaly, ale vytrvalo,“ konštatuje autor. „Vyhľadávajú najmä jednotvárne činnosti, ktoré dokážu vykonať

mechanicky, bez použitia rozumu, čiže ako stroje. Ich pomalosť a ťažkopádnosť možno pripísať na vrub vysokej spotreby pálenky a málo výživnej stravy. Tieto vlastnosti sú znásobované intenzívnym pocitom svojej chudoby, čo vyúsťuje až k zakríknutosti a zbabelosti ľudí.“

A ďalej tento znalec, veď vyšiel spomedzi tohto ľudu, pokračuje: „Slovák nie je impulzívny, skôr bojzlivý a ustráchaný. Opatrne sa vyhýba aj najmenším nehodám a nešťastiam. Väčšie previnenia pácha málokedy, a keď sa ocitne na lavici obžalovaných, veľmi úprimne sa ku všetkému prizná. Jeho až sluhovská ochota prameni z všadeprítomnej biedy. Voči

nadriadenému sa správa ponížene a úctivo. Kto získa jeho dôveru, ten môže byť istý neotrasiteľnou slovenskou vernosťou. Je pritom zaujímavé, že sa riadi zásadou podľa ktorej neradno pohnevať pánbožka, ale aj s čertom našim byť zadobre.“

■ Z JEDNEJ MISY...

Autor článku uvádza, že strava Slovákov je jednotvárna a málo výživná nielen u chudobných, ale aj v majetnejších rodinách. Hovädzie mäso sa dostáva na stoly iba počas veľkých sviatkov. Na raňajky sa podáva zápražková polievka s chlebom, na obed kaša, cestovina alebo omáčka. Pálenka chýba málokedy,

Idylické obrazy Jozefa HANULU nadlho ovplyvnili predstavu o slovenskom vidieku.

ba často nahrádza aj sýtejšie jedlo. Jedenie býva rodinné, teda spoločné. Všetci dospeli a dospievajúci sa postavajú okolo stola a lyžičkou si jedlo naberajú z jedinej misy. Iba deti sú výnimkou – im potravu podávajú na tanieroch. Prvý hlt jedla patrí najstaršiemu príslušníkovi rodiny: on si aj ako prvý uhrne pálenky z dlhokrkej fľaše, ktorá potom putuje z ruky do ruky, presnejšie – od úst k ústam. Peceň chleba domáci obyčajne

nechávajú na stole, aby si z neho mohol ukrojiť nielen hladný člen rodiny, ale aj príležitostný návštevník.

Starú knihu zatvárame vo vedomí, že opísané veci a udalosti z čias svätoštefanskej koruny patria iba do arzenálu dávnej, pre náš národ nežičlivej histórie. Od vydania nami pootvorenej knihy Slováci zmužneli, Slovensko povyrástlo. Aj keď – ruku na srdce! – mohli sme byť aspoň o piad' ďalej.

Český prezident Miloš Zeman je svojrázny, ale nie je servilný Keď verejne vystupuje osobnosť

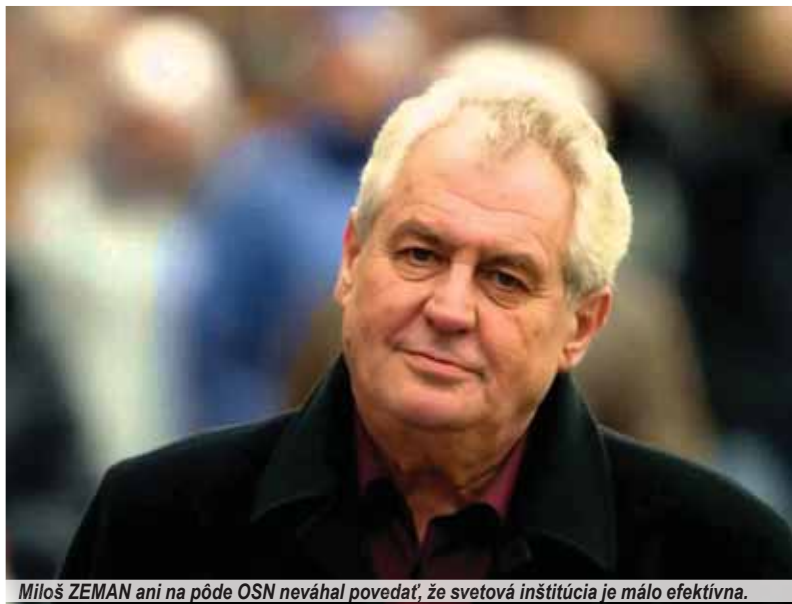
Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

Patrí to asi k nášmu geopolitickému folklóru, že ak niekto neprezentuje „jedine správne“ myšlienky, nezakopne o neho ani len verejnoprávne médium. A tak sa prejav prezidenta Českej republiky Miloša Zemana v OSN v New Yorku 21. septembra 2016 šíri iba po sociálnych sieťach. Časť z neho vám sprostredkujeme.

„Pred rokom som na tejto istej pôde varoval pred nárastom terorizmu,“ hovorí Zeman a pokračuje: „A čo sa za ten rok stalo? Paríž, Brusel, Dháka, Istanbul, Orlando, Mníchov a opäť New York. Pred niekoľkými rokmi bolo pod vplyvom islamského terorizmu šesť krajín. Dnes ich je tridsaťpäť! Islamský štát je teda niečo ako rakovina. Ale nejde iba o ten nádor. Mnohé druhy rakoviny metastazujú, a to je štádium ochorenia, ktoré je oveľa zhubnejšie ako samotný nádor. Ako šírenie metastáz pozorujeme šírenie radikalizmu, terorizmu a fanatizmu. Pýtame sa – ako dlho budeme ešte čakať? Ako dlho si budeme posieľať iba kondolencie? Ako dlho ešte zostaneme iba pri vyjadreniach vzájomnej podpory a solidarity?“

OHROZENIA SVETA

Miloš Zeman v prejave definuje tri hlavné celospoločenské riziká: „Prvým z nich je fakt, že čoskoro vznikne nový (ďalší) islamský štát v Afganistane. Ak NATO začne obmedzovať svoju prítomnosť v tejto krajine, víťazstvo Talibanu je takmer isté. A ak sa to stane, potom príde krutosť Talibanu, ktorá je porovnateľná s krutosťou Al-Káidy, Islamského štátu, Boko Haramu, Al-Nusry a ďalších. Druhé riziko je prítomnosť extrémizácie, alebo, ak chcete, radikalizácie populácie, ktorá je nateraz pokojná a stabilná. Vezmite si však príklad – v tridsiatych rokoch

Miloš ZEMAN ani na pôde OSN neváhal povedať, že svetová inštitúcia je málo efektívna.

minulého storočia žilo v Nemecku tiež pokojné a stabilné obyvateľstvo a bolo to naozaj veľmi kultivované obyvateľstvo, bol to národ Goetheho a Schillera. Lenže počas iba niekoľkých rokov sa z tohto kultivovaného národa stala horda fanatických nacistov. Stačilo iba pár rokov na tú premenu. Musíme teda pripustiť, že taká rýchla radikalizácia a extrémizácia je možná aj dnes. Nuž a tretím rizikom je naša váhavosť a nedostatok odvahy, aby sme sa odhodlali k nejakému konečne už rozhodnému činu... Potrebujeme medzinárodnú

koordinovanú akciu s účasťou prakticky všetkých stálych členov OSN. Taký návrh formulovala India už v roku 2000! A my ešte ďalších šesťnásť rokov hľadáme v nekonečných diskusiách definíciu medzinárodného terorizmu! Pre mňa je terorista každý, kto zabije nevinného človeka. To je všetko! Aké jednoduché, milý Watson! Preto pochybujem (trochu) o efektívnosti tejto organizácie.“

STRATÉGIA JE JASNÁ

Prezident Miloš Zeman v prejave v OSN pripomenul svoj už

skorší návrh stratégie boja proti terorizmu formou nasadenia „osích žihadiel“. „Nepotrebujeme celé krajiny okupovať, ničť, my ich musíme budovať! Musíme zaútočiť na citlivý nervový systém medzinárodného terorizmu, a nie okupovať obrovské územia. Musíme zaútočiť na mozog, nie na telo... Čítal som prvý návrh rezolúcie, ktorú predložila Ruská federácia. Ale my stále žiadnu nemáme. A bohužiaľ, nevyužívame ani články Charty OSN, článkom 39 počnúc až po článok 51. Alebo článok 47 – hovorí o najvyššom vojenskom velení. Voláme ho „spiaci“ článok. Tak sa teda prebudíme!“

CATO JE MEMENTO

Hlava štátu Českej republiky končila svoj prejav prirovnaním: „Rímsky učenec Cato kedysi povedal: Ceterum autem censeo Carthaginem esse delendam – teda Kartágo musí byť zničené. Hlboko vo svojom srdci verím a dúfam, že jedného dňa zničíme medzinárodný terorizmus, a nie to Kartágo.“

Aký je teda odkaz prezidenta Miloša Zemana z pôdy OSN pre medzinárodné spoločenstvo? Svet ničia pohromy jedna za druhou, obávame sa ďalších a ďalších teroristických akcií, a tie naozaj prichádzajú. Úradníci OSN pritom nie sú schopní domyslieť ani tie najzákladnejšie témy. A zatiaľ čo strácajú drahocenný čas, stovky ľudí umierajú po celom svete.

Každý má právo myslieť si o ktoromkoľvek politikovi doma či na svete, čo len chce. A taktiež ho aj podľa vlastného úsudku hodnotiť. Nikto však nemá právo hodnotenia a úsudky podsúvať, prefabrikovať, šíriť ako svätý grál a ako jedinú vysvetliteľnú pravdu. Aj nad prejavom Miloša Zemana stačí – bohato – pouvažovať. Ak sa čo i len to stane, bol užitočný.

JAZYK A DOROZUMIEVANIE

Spisovateľ Pavel Hruz (1941 – 2008) napísal desať prozaických prác. Jednou z nich bola kniha *Hore pupkom, pupkom sveta* (1998), ktorú tvorí pätnásť príbehov. *Spojenie (ležať) hore pupkom má frazeologický charakter a označuje ničnerobenie, zaháľanie. Spojenie pupok sveta pomenúva dôležité miesto, stred nejakej oblasti, krajiny či sveta. Časopriestorový výklad literárnyma prózy Hore pupkom, pupkom sveta ako súboru poviedok preto súvisí s činnosťou či nečinnosťou človeka ako jeho existenciou v určitom čase a priestore.*

Literárnyma v Hruzovej próze

Všetky príbehy v čase a priestore prebiehajú na území Slovenska. Národný prvok sa viaže na priezvisko, ktoré funguje v modifikovanej podobe v každej poviedke. Je to Kazarah, Kazara, Handzo Kacerius (archivár), Vavro Katsura (lovec), Johan Kaetzer (konský handliar), Huba Keczerai (drabant), Kácsera (sluha), Kaiser (richtár), Kácera (pekár dôchodca), Aladár Kacsera (dôchodca), Kacsura (eštebák). V poslednej poviedke vystupuje obyvateľ Kocúrkova, kazaťel z vlaku, s prezývkou Kristus podhrbský (Kristus spod hrba), ktorý mal priezvisko Kacera.

Inonárodné prvky sú prezentované menami nededičného charakteru. V poviedke z rímskych čias sa stretávame s egyptským kňazom Arnufixom, s germánskym Vartalom a gréckym Archimedom. V poviedke z čias lovcov sa nachádzajú indiánske mená Zúrivý byk (náčelník) a Jemný vlas (jeho žena). Dedičné mená reprezentujú mená typické pre dvojmený systém pomenovania osôb ako Vavro Brezula či Melánia Kohlbaumová aj mená charakteristické pre trojmený systém pomenovania osôb ako Lucillus Terentius Gamba alebo Josif Visarionovič Stalin.

Hruzova próza je postmoderné dielo, v ktorom sa relativizujú predchádzajúce hodnoty a predkladajú alternatívne riešenia aj v rámci jazyka.

Niektoré mená majú karnevalový charakter, napr. rímsky stotník Lucillus Terentius Gamba má popri latinských zložkách v mene slovenské slovo gamba s významom pera, no meno funguje aj v skrátenej ruskej podobe Lucilus Terentievč. Postmodernosť karnevalových mien vysvetľujeme na základe analógie s karnevalom, ktorý hýri farbami, pričom aj v postmoderných literárnych hybridných charakteru sa spájajú v mene zložky bežne navzájom nesúvisiace, pretože jedna časť patrí do jednej, kým druhá časť zase do inej kultúry.

Ďalšie mená obsahujú humorné prvky súvisiace práve s literárnymi. Šéf pandúrov Huba Keczerai veľa hovoril, čo sa v jeho mene signalizovalo špecifickým rodným menom Huba (mal veľkú hubu, veľa hovoril) aj netypickým priezviskom Keczerai (kecal). Zbojnicky kapitán Hrajnoha sa uvádza aj v podobe Frajnoha v tom zmysle, že pôsobí na voľnej nohe. Humorne je vysvetľovaný aj pôvod mien, keď autor knihy vykladal vlastné meno Uhry zo všeobecného mena úhory (neobrobená zem), rodné meno Vlado zo slova vládnem a pôvod mena Rieky sv. Vavrinca z mena Slovák Vavra Katsuru.

Postmoderný systém literárnym Banskobystričana Pavla Hruza v próze *Hore pupkom, pupkom sveta* je nielen originálny, ale aj systematicky vytvorený a premyslene predstavovaný na ploche celej prózy.

Pavol ODALOŠ, Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici

Ad.: Realitný biznis a hypotekárna eufória, SNN č. 28 – 29 Nežiť život s ťažobou hypoték

Načo kupovať byty len na hypotéky? Načo krmieť pijavice, parazitov, banky? Treba obnoviť družstevnú bytovú výstavbu. Tak ako v Českej republike. Prečo to nejde na Slovensku?

Podľa informácií českého denníka Právo z 2. 6. 2016 družstevné bývanie zďaleka nie je minulosťou. Môže byť aj v súčasnosti dobrou investíciou. Pri starších bytových domoch je cena podielu spravidla nižšia, akoby záujemca zaplatil za porovnateľný byt v osobnom vlastníctve. V ponukách realitných kancelárií je družstevné bývanie stále dosť zastúpené. A ak si človek nezakladá na tom, že musí byť vlastníť, môže mu kúpenie družstevného bytu priniesť rad výhod. Družstevný byt

môže byť v porovnaní s bytom v osobnom vlastníctve výhodnejší nielen z hľadiska kúpnej ceny. Jeho zaobstaranie je tiež menej časovo aj administratívne

POLEMIKA

náročné. Nie je potrebné robiť zmeny v katastrálnej nehnuteľnosti, a keďže nejde o prevod vlastníctva, ale len o členstvo v družstve, predávajúci nemusí platiť daň z prevodu nehnuteľnosti.

V súčasnosti vznikajú aj nové družstevné domy. Sú dielom developerov a fungujú na princípe vytvorenia výstavbového bytového družstva, ktorého členmi sa stanú klienti po zaplatení rezervačného poplatku. Každý člen

bytového družstva sa podieľa 25 – 30 percentami na vstupnej cene svojho bytu. Zvyšnú časť ceny kryje úverom bytové výstavbové družstvo.

Cenu bytu spláca každý člen družstva prostredníctvom nájomného, spravidla dvadsať až dvadsaťpäť rokov. Potom sa byt previede do osobného vlastníctva a je možné vystúpiť z družstva. Hlavnou výhodou družstevného bývania je, že človek na jeho získanie nemusí preukazovať príjmy a ani si nemusí brať hypotéku.

Nie je nám to trochu povedomé? Treba sa vrátiť pred rok 1989 v tom, čo bolo dobré. Aby naši mladí nežili takmer celý život s ťažobou hypoték. (lk)

BESEDNICA

V rodine sa narodíme, s rodinou žijeme, v rodine by sme mali aj zomrieť. Nejde mi o definíciu rodiny, pretože nie je problém cez Google sa k definícii dopracovať. Treba skôr poukázať na to, že na jednej strane sa existujúce rodiny rozpadajú a nové sa skoro netvoria. Pravdu mal nemecký filozof Martin Heidegger, ktorý povedal, že moderná doba prekonala všetky vzdialenosti, ale nevytvorila nijakú blízkosť. Mnohí rodičia vedia, čo sa deje na druhom konci planéty, ale nevedia, čo sa deje v duši ich detí vo vedľajšej izbe.

Nárast kriminality mládeže a sociálno-patologických javov sú toho čiastočným následkom. Súhlasím s názorom profesora psychiatrie, ktorý tvrdí, že pýcha sa zmenila na zdravé sebavedomie, vulgarizmus na slobodu

Hodnota tradičnej rodiny

prejavu, okrádanie na slobodný trh, zanedbaná výchova sa zmenila na tvorbu vlastného názoru, neúcta k tradícii vo víťazstvo zdravého rozumu – a pokračovať by sme mohli ďalej. Možno niet elit, a tak nemá kto obrátiť tento vývoj. Zdá sa mi, že sa vyprázdňujú kresťanské chrámy

a vzrastá počet kartárok, vykladačov snov, horoskopov a pod. Dúfam, že samozvaní šamani nenahradia kňazov, psychológov a lekárov.

Je potrebné si uvedomiť, že rodina je stále miestom efektívneho riešenia tých najťažších sociálnych problémov. Fungujúca rodina nepro-

dukuje bezdomovcov, nešíri sa v nej AIDS a iné podobné infekcie. Dobrá rodina vychováva človeka k tomu, aby využíval svoj talent, aby sa vzdelával, pretože vzdelanie je zdrojom ekonomickej prosperity a dáva lepšie predpoklady na zamestnanosť.

Ešte by som rád poznamenal dôležitú vec súvisiacu s výchovou, a to sa týka rodičov, učiteľov, ale aj politikov vo vzťahu k občanom. Podľa odborníka sa má vychovávať „cez oko, a nie cez ucho!“, to znamená, že nie je dôležité, čo učiteľ, rodič, politik rozpráva, ale dôležité je to, ako sa vníma ich vlastný životný štýl.

Rodina je dôležitá aj z ekonomickeho pohľadu, pretože kúpna sila obyvateľstva „je nesená“ najmä kúpnu silou rodín. Je relatívne stabilná, čo do objemu. Uživiť rodinu je totiž silnou motiváciou pre ekonomicke činnosť občanov, pre rozvoj podnikania a pod.

Dušan PIRŠEL
Ilustračné foto. Emil SEMANCO

Jubileum prvého podpredsedu Matice slovenskej K. Kuzmányho

Nech mu i dnes pieseň slávou zazvoní

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

Vieme, že bol zakladateľom Matice slovenskej a jej prvým podpredsedom, mnohí si zo školy aj čosi viac pamätajú, ak je však príležitosť – 210. výročie narodenia národovca, básnika, filozofa, encyklopedistu a teológa Karola Kuzmányho, pripomeňme si ho v širších súvislostiach.

Narodil sa 16. novembra 1806 v Brezne, kde bol jeho otec farárom. Brezno bolo síce ďaleko od známejších miest severného Uhorska, ale nebola to zápač, v čase priprav založenia Matice slovenskej sa hovorilo aj o Brezne ako budúcom sídle, dokonca sa uvažovalo, že Brezno raz bude hlavným mestom Slovenska. Ležalo v srdci krajiny, pár desiatok kilometrov ponad a popod mesto išli hlavné trasy z východných končín k západným a dokonca cezeň šla najschodnejšia spojnice medzi južným a severným Slovenskom cez priesmyk Čertovica. Takže nijaké úškrny, Bratislavčania! Brezno nebolo zabudnutým kútom, ale jedno z kultúrnych centier. A istá izolácia mu bola len na prospech: maďarizácia sa ho dotkla menej ako veľkej časti Slovenska, nezasiahla miestnu inteligenciu a zemianstvo. A okolie pod južnými svahmi Dumbiera a Chopku bolo rýdzo slovenské.

■ ROMANTICKÉ ROKY

Po gymnáziu v Dobšinej v roku 1822 mladý Kuzmány absolvoval evanjelické lýceum v Bratislave. V ovzduší národného zápalu a tvorivej energie sa jeho vlastenectvo spevnilo znalosťami o dejinách Slovanov a Slovenov. Očarený ľudovou tvorivosťou pátral po historických podkladoch vzniku povestí. Podľa nich písal balady ako vychovávateľ, keď si zarábala ďalšie štúdiá. Vysokoškolské štúdium teológie, filozofie a dejín absolvoval v rokoch 1827 – 1829 na univerzite v Jene. Krátky čas ešte pôsobil ako domáci

K. KUZMÁNY patrí do matičného panteónu.

učiteľ, kým nedostal miesto profesora na evanjelickom lýceu v Kežmarku. Učil tam však iba rok, lebo sa mu ponúkla fara vo Zvolene a onedlho v Banskej Bystrici. Tie roky boli najtvorivejším obdobím básnika, estéta i publicistu.

■ PÍŠAL VEĽA

Písal poéziu, povesti, úvahy o estetike, problémoch vzdelanostnej zaostalosti Slovákov i knižne vydávané kázne, ladené sociálne a blízke mysleniu jednoduchých ľudí.

Prispieval do pražských Květov, Pešťbudinských vedomostí, jeho texty nachádzame v almanachoch Lipa a Zora..., máliho sa mu to, a tak v roku 1836 začal vydávať vlastný almanach Hronka. Udržal ho pri živote síce iba tri roky, ale to bol na vtedajšie slovenské pomery úspech. Hronkou kriesil najmä úradmi potlá-

čané národné snahy. Na veľkú škodu ju však vydával ešte v biblickej češtine – a to mu obmedzovalo čitateľský okruh. Pravda, na vznik spisovnej slovenčiny bolo treba ešte počkať takmer desaťročie.

■ NOVÁTORSKÁ HRONKA

Ako sa z Kuzmányho tvorby vytratil klasicizmus, kollárovská časomiera a temný tón balád, bolo cítiť práve na Hronke. Literárna história ju často uvádza ako vývojový stupeň k literárnemu romantizmu a štúrovskému obdobiu. Dokonca ešte v čase svojho bansko-bystrického pôsobenia v jednej svojej eseji nazvanej O kráse podáva Karol Kuzmány aj prvý náš náčrt romantickej estetiky, podľa ktorej má umenie budiť v človeku hlbší cit ľudskosti.

Profesor Milan Pišút tento prelomový bod vývinu slovenského myslenia vyjadril pred rokmi veľmi presvedčivo: „Ak Kollár zameral svoju poéziu na celé Slovanstvo, Kuzmány sa obracia predovšetkým k Slovanom, ku svojej ‚milej vlasti podtatranskej‘, k svojmu ‚chudobnému rodu‘, jeho srdce ‚žiaľom horí‘, že jeho rod je bez vodcu, že má byť počvora zničený. Postoj nešťastného česka, ktorý spieva nemým horám a hluchým dolinám, ktorý v zúfalstve rozbíja svoju harfu o skaly, to je citový postoj, z ktorého vyšla celá štúrovská romantika, kým neprešla k aktívnemu bojovému romantizmu.“

■ OČARENIE ŠTÚROVCOV

Karol Kuzmány upozornil, že nastal čas nového myslenia. Oznamoval, že je predvečer veľkých

udalostí v národe. Aj keď Hronka vychádzala iba krátko, Kuzmány v nej – dnes by sme povedali – nabudil štúrovských básnikov. V žalospeve nad smrťou českého básnika Karla Hynka Máchu bránil jeho poéziu proti českej literárnej kritike, ktorá básnikom opovrhovala. Nazval ju hviezdou, nebeskou, logicky vysvetlil romantický žiaľ ako výraz rozporu medzi túžbou po ľudskosti v ľudskej spoločnosti a medzi skutočnosťou – tým aj upozornil mladých štúrovských básnikov na vrcholy českej romantickej poézie. Vo svojich esejach a príhovoroch podobne zameriaval pozornosť mladej inteligencie a začínajúcich básnikov na ruskú a poľskú literatúru, najmä na Puškina a Mickiewicza, na slovenskú romantickú tvorbu vôbec, a sám jej autorov aj prekladal (z Puškina napríklad Medeného jazdca, z Mickiewicza baladu Switezianka a Návrat otca). Veľký vplyv na mládež mala Kuzmányho novela Ladislav, napísaná v podobe listov. Ešte raz použijeme názor už nebožehého pána profesora Pištúta: „... Vložil do nej všetko, čo hýbalo jeho srdcom a myslou: spomienky, skúsenosti z ciest, zo štúdií, svoje filozofické a politické náhľady, svoju kritiku súčasnej Európy, svoje názory na umenie a najmä svoju vieru v budúcnosť národa.“

■ NESTRATENÝ MEDZIČAS

Keď Kuzmány skončil uverejňovanie svojho Ladislava, zanikla aj Hronka. Autor sa tiež literárne odmičal na celé desaťročie. Venoval sa duchovnej tvorbe, prispieval do evanjelických cirkevných novín, študoval a spracoval rad hesiel do Riegerovho českého Náučného slovníka. V nemčine napísal dielo Život dr. Martina Luthera, zostavil Evanjelický funebrál a o dva roky aj veľký spevník, v ktorom je z vyše dvesto piesní deväťdesiatštyri jeho textov, niekoľko odborných prác o cirkevnom práve... V polovici štyridsiatych rokov založil ústav pre nevládných

a opustených, stal sa predsedom Spolku všeobecnej vzdelanosti a v revolučných časoch bol členom slovenskej deputácie v marci 1949 u cisára vo Viedni. Krátky čas pôsobil ako župan Zvolenskej stolice.

Literárne ho prebudili až noviny, ktoré držíte v rukách: začal písať do Štúrových Slovenských národných novín. Žiaľ, iba krátky čas. Ešte mu stihla vyjsť básnická zbierka, z ktorej báseň Sláva šfachtetným sa stala národnou hymnickou piesňou. Spoločenská klíma ho potom vyhnala z vlasti: od roku 1849 sa na dvanásť rokov stal profesorom viedenskej univerzity a členom štátnej komisie pre Terminologický slovník. V roku 1856 za jeho vedeckú činnosť a najmä účasť na nemeckej odbornej terminológii mu pruský kráľ udelil Zlatú medailu za vedu a umenie.

■ NÁVRAT K MATICI

Kuzmány sa vrátil do vlasti až v roku 1860 už ako biskup evanjelickej cirkvi –superintendent. O tri roky ho Banská Bystrica uctila titulom Čestný občan mesta – v čase postupujúcej maďarizácie to bola odvaha radných pánov. A viedenská univerzita mu udelila titul Doktor honoris causa.

Básne z tohto obdobia sú na ten čas neobyčajne tvrdé už aj zo sociálneho pohľadu. Proti biele a utlačániu má dovtedy v poézii najsilnejšie výrazy. Už len názov zbierky z roku 1863 veľa hovorí: Hnev svätý.

Na prvom valnom zhromaždení Matice slovenskej Dr. h. c. Karol Kuzmány sa stáva prvým podpredsedom Matice slovenskej. Do vena jej prináša konfesijnú znášanlivosť a pre národ zapálené srdce, ktoré cítiť z jeho tvorby, a krásny básnický odkaz:

*Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva práva život posväť,
kto nad krivdou biednych slzu
vyroní,
tomu moja pieseň slávou zazvoní!*

Storočnica významného slovenského architekta prof. Martina Kusého

Príkazom bol súlad tvaru a úžitku

V týchto dňoch si pripomínáme sto rokov od narodenia univ. prof. Dr. techn. vied Ing. arch. Martina KUSÉHO, jednej z najvýraznejších postáv slovenského staviteľstva druhej polovice minulého storočia.

Ján ČOMAJ – Foto: archív autora

Vďaka tomuto architektovi aj autorovi máme knižne zaznamenané pozoruhodné obdobie architektonickej tvorby na Slovensku od začiatku 20. storočia po jej úpadok v čase tzv. sorely, ako architekti nazvali socialistický realizmus. Mimochodom – sorela bola v tých časoch aj značka prípravku proti všiam.

■ Z DOBROČA DO VIEDNE

Martin Kusý sa narodil v Dobroči 14. novembra 1916 (zomrel v roku 1989) v Bratislave. Už na gymnáziu prejavil náklonnosť k výtvarnému umeniu, deskriptíve a matematike a po maturite sa rozhodol študovať architektúru. Na Slovensku taká škola nebola, musel do Prahy, ako aj iní jeho budúci kolegovia, povedzme Eugen Kramár alebo Štefan Svetko. Po dvoch rokoch však nemecké okupačné úrady zavreli české vysoké školy, Kusému sa podarilo prejsť na viedenskú fakultu architektúry, ktorá ho prijala do tretieho ročníka. V roku 1942 školu absolvoval a o rok vo Viedni obhájil dizertačnú prácu – k titulu inžiniera architekta získal doktorát technických vied.

■ HARMINCOV ASISTENT

Na Slovensku sme v tom čase mali už zreľú generáciu architektonickej moderny – aj dve osobnosti európskeho formátu – Milana Michala Harminca a Dušana Jurkoviča. Prvý z nich

Autorský rukopis M. KUSÉHO má aj Múzeum Slovenských národných rád v Myjave.

si v roku 1942 vzal viedenského absolventa do svojho ateliéru. O dva roky, keď sa mladík dostával k samostatnej práci, zutekal do povstania. Za rysovacia doska sa dostal až na jar v roku 1945. S medailami, aj s Radom SNP, ale bez skúseností zo samostatnej tvorby. Tie nadobúdal pri obnove zničených obcí na východnom Slovensku.

Akosi samočinne – priznával sa neskôr – ho táto práca rýchlo doviedla k neporovnateľne väčším dielam. Začalo sa to architektúrou súčasť veľkých vodných diel – Oravskej priehrady a hydroelektrárne pri Novom Meste nad Váhom. Bol to práve Kusý, kto na veľa rokov určil ich vzhľad. Tvrdil, že zariadenia priehrady (turbíny,

strojovňa, dispečing a pod.) nie sú len organickou súčasťou múra, ale aj jeho zložkou v statike a pevnosti a zároveň tvoria s priehradou jeden architektonický celok, jedno – nebojme sa toho slova!, prízvukoval – výtvarné dielo.

■ KOŠATÉ DIELO

S nezabudnuteľným profesorom Danišovičom ako architekt projektovateľ iba tie dve priehrady, ale na desaťročia určil postoj všetkých tvorcov k vodným stavbám na Slovensku až po Čunovo a Gabčíkovo.

Nechcime robiť výpočet Kusého realizovaných projektov, štúdií, súťažných prác a diel vytvorených v spolupráci so sochármi. Pokúsme

Hronka maliara Ludovít FULLU na ružomerskom cintoríne je tiež dielo arch. M. KUSÉHO.

sa aspoň o výberový prehľad. S kolegom Svetkom projektovali dostavbu areálu Českého vysokého učení technického v Prahe, postavil čs. veľvyslanectvo v Pchjongjangu (so sochou Tibora Bartfaya pred budovou), projektovateľ novú obytnú štvrť pri hlavnej bansko-bystrickej stanici – v najhorších rokoch tzv. socialistického realizmu, a predsa sa dokázal ubrániť presile dekoratívnej, navrhol hrobku národného umelca Ludovíta Fullu v Ružomberku, projektovateľ obytný blok na Gayovej ulici v Bratislave, na Dunajskej riešil jednu stavbu na dotvorenie priestoru – budovu Omnie, navrhol Múzeum SNR na Myjave, pracoval na urbanizme areálu STU a sám je autorom pavilónu Strojníckej fakulty STU – budova s predsadenými posluchárňami, vystupujúcimi z telesa stavby, veľkoryso uzatvára námestie, vytvárané zhora historickou budovou Úradu vlády, na západnej strane Bellušovú Fakultou architektúry, na východnej výškovou dominantou – niekdajším Poštovým palácom prof. Kramára

a prof. Lukačoviča, dnes ministerstvom dopravy. Nad týmto nevšedným súborom sa vypína Národná banka Slovenska – dielo Kusého syna.

■ PEDAGOGICKÉ PÔSOBENIE

Nezabudnime ani na jeho účinkovanie ako profesora architektúry na Vysokej škole výtvarných umení a na zásluhu v spracovaní dejín slovenskej architektonickej moderny – o. i. vydal dva zväzky dejín slovenskej architektúry 20. storočia, veľkú monografiu o Emilovi Bellušovi a dnes sa za diela z teórie a dejín architektúry udeľuje Cena Martina Kusého.

Martin Kusý bol majster porcií, hľadač harmónie hmoty a priestoru – tak sa prejavoval v každom diele. Zasiahol do všetkých odvetví architektúry – od urbanizmu sídiel a parkov cez projektovanie obytných budov, škôl, úradov, technických stavieb a solitérov po rekonštrukcie historických budov a návrhy pamätníkov. Nesporne si zasluhuje aspoň malé pripomenutie.

Po dlhých dvanástich rokoch stojí busta znovu na pôvodnom mieste Ján Straka opäť v Košiciach

Daniela HREHOVÁ – Foto: Miloslav SLÁVIK

So širiaci sa tónmi slovenskej hymny sa schádzali v metropole východoslovenského regiónu v Košiciach významní predstavitelia kultúrneho, politického a spoločenského života i národno-vedomeli občania pri príležitosti znovuodhalenia busty Jána Straku, významnej osobnosti slovenských dejín.

Jána Straku na pôvodnom mieste v metropole východu

Národovec J. Straka sa vrátil do Košíc.

Prvý pamätník Jána Straku postihol dramatický osud. Od roku 1993 stála busta na tom istom mieste na kamennom podstavci s nápisom: Ján Straka, národovec a matičiar (1858 – 1934), vytvorená umeleckou rukou akademického sochára Richarda Wagnera z Trebišova. V roku 2004 však zmizla bez akejkoľvek stopy.

Matičiar Michal Matečka, dnes riaditeľ Domu MS v Košiciach, patrilo k tým, ktorí sa nedokázali

bezmocne prizerať, ako kus dejín zapadá prachom. Z jeho iniciatívy sa zrodila myšlienka odkryť zabudnuté a prinavrútiť Jána Straku Košiciam.

■ ZA SPEVU MATIČIAROK

V tomto duchu odznelo jeho úvodné slovo, ktoré slávnostným príhovorom rozšíril predseda dozorného výboru MS JUDr. Štefan Martinkovič. Následne sa spoločne ujali aktu slávnostného

odhalenia busty Jána Straku za asistencie duchovného Petra Fottu, ktorý pristúpil k jej posväteniu. Slávnostná atmosféra aktu odhalenia busty slovenskej osobnosti, ktorá už počas života budila obdiv a úctu, sa znásobila priamou účasťou piatich potomkov Jána Straku z Prahy a na chvíľu tiež spevnými tónmi matičiarok MO v Košiciach s podmanivými textami pod vedením Heleny Kalinovej a Anny Naštovej.

Predseda Kongresu slovenskej inteligencie P. Štrelinger v Brezne Salakúzy a tie ďalšie... knihy a činy

Mária MACULOVÁ, MO MS Brezno

Známeho publicistu a spisovateľa privítali na besede v Hotelovej akadémii v Brezne a jej pedagogický zbor i študenti ho prijali skutočne srdečne. Určite to tak cítil aj samotný Peter Štrelinger, ktorý v tomto roku oslávil sedemdesiat rokov a životné jubileum si pripomenul naozaj štýlovo – vydaním nového románu, o ktorom, ale aj o jeho ďalších životných činoch a plánoch bola zaujímavá beseda.

O spisovateľoch sa hovorí, a určite je to i pravda, že nikdy nie sú dôchodcami, kým dokážu

pisat' a svojou tvorbou oslovovať čitateľa. A tak je to i u tohto nášho slovenského spisovateľa, ktorého tvorivé portfólio je bohaté a stále sa utešene rozrastá. Na besede predstavil viaceré svoje knihy i publicistickú tvorbu a rozhovoril sa o rokoch po novembri 1989, keď bol prvým redaktorom SNN. Skromne pripomenul svoju účasť na mnohých významných dejoch, ktoré viedli k vzniku samostatnej Slovenskej republiky aj Kongresu slovenskej inteligencie, na čele ktorého od tohto roku stojí.

V odpoludňajších hodinách v obnovej synagóge hrou na fujare P. Štrelinger otvoril stretnutie so staršou generáciou, kde uviedol do života svoj doplnený román Salakúzy. Jeho prvé vydanie v roku 1988 bolo cenzurované, a preto až o sto strán kratšie. Teraz toto dielo vyšlo celé, tak ako bolo pôvodne napísané. Krsťili ho ústrižkami z novín, čo bolo pre autora publicistu blízke jeho práci. Symbolickým pohárom vína popriali sme jeho knihe dobrý štart na pulty knižkupectiev.

Spisovateľ Peter ŠTRELINGER.

Divadelný odbor Matice patrí medzi najaktívnejšie záujmové odbory Odštartoval nový divadelný festival

Text a foto: Peter VRLÍK

Liptovský Mikuláš sa považuje za mekku slovenského ochotníckeho divadla. Práve tu z podnetu Gašpara Fejéropatakyho-Belopotockého sa pred 185 rokmi začalo hrať prvé slovenské ochotnícke divadlo. Mikulášski ochotníci zahrali hru Jána Chalupku Kocúrko.

V Dome MS v Liptovskom Mikuláši sídli Divadelný odbor Matice slovenskej, ktorý združuje dvadsaťšesť divadelných súborov z celého Slovenska. Jeho členská základňa je tristošesťdesiat členov. To rozhodlo, aby sa prvý matičný divadelný festival konal práve v našom meste. Na podnet riaditeľa Domu MS a podpredsedu Mladej Matice Mareka Nemca bolo rozhodnuté, že festival sa uskutoční v zrekonštruovanom kultúrnom dome v mestskej časti Palúdzka.

■ FESTIVAL IVANA STODOLU

Festival niesol názov Divadelný festival Ivana Stodolu. Ivan Stodola bol nielen vynikajúci lekár, ale predovšetkým zakladateľ slovenskej spoločenskej komédie. Festival sa uskutočnil 30. septembra až 1. októbra 2016. Prvý deň v podvečerných hodinách ako prvý vystúpil Divadelný súbor Miestneho odboru Matice slovenskej z Trenčianskych Stankoviec. Predsta-

Z predstavenia liptovských divadelníkov.

vili sa hrou N. V. Gogola Ženba. Divadelný festival I. Stodolu moderoval Marek Nemeč, ktorý privítal aj hostí – viceprimátora mesta Jána Bonka, vedúcu Odboru kultúry MsZ Danu Guráňovú a predsedu Divadelného odboru MS Mariána Lacka. Osobitne privítal jedného z najstarších divadelníkov na Slovensku 93-ročného Karola Komanderu. S činnosťou a kritériami festivalu oboznámil prítomných Marián Lacko. Festival otvoril poslanec mestského

zastupiteľstva za Palúdzku a riaditeľ Domu MS Marek Nemeč. Potom sa predstavil ďalší súbor, a to Divadelný ochotnícky súbor Terézie Vansovej z Zvolenskej Slatiny. Zahrali hru svojho domáceho autora Štefana Jombika z dedinského prostredia pod názvom Čas smutný, prežalostný. Hra ukázala, že aj smutná udalosť, akou je pohreb, sa môže zmeniť na frašku.

■ VÍTAZOV URČILA ANKETA

Druhý deň festivalu patrilo domácejmu súboru – Matičnej divadelnej ochotníckej scéne (MADOS), ktorý zahral frašku Pltnické prekáračky. V populudňajších hodinách kultúrny dom v Palúdzke patrilo deťom. S rozprávkovou hrou od I. Stanislava Hop sa, hor sa, zem otvor sa sa predstavil mladý divadelný súbor Divadlo JURTA zo Svätého Jura. Potom divadelné dosky obsadilo Divadlo Havan z Rimavskej Soboty. Predseda DO MS Marián Lacko sa predstavil v monodrame na motívy novely Stanislava Rakúsa Žobráci. Zlatým klin-

com programu však bolo vystúpenie prvej dámy slovenskej monodrámy Milky Zimkovej. Vystúpila so svojou hrou Veľo nás idze, neveľo nám treba. Večer nakoniec vystúpil domáci súbor ŠAPO Ploštín. Predstavil sa hrou D. Mitanu Koniec hry. Táto dráma s detektívnou zápletkou upútala pozornosť divákov. Vo večerných hodinách boli vyhlásené výsledky festivalu. Bodovanie bolo zaujímavé, na lístky diváci písali známky od 1 do 5. Najlepší priemer výsledkov sčítania určil, že víťazom festivalu sa stal domáci súbor ŠAPO Ploštín. Víťaz dostal drevenú plastiku s portrétom Ivana Stodolu od zanieteneho matičiara Ivana Líšku. Cenu odovzdala pani Milka Zimková.

■ ÚSPECH PODUJATIA

Na festivale sa zúčastnilo päťdesiat tri účinkujúcich, organizátorov bolo päťdesiat. Počas dvoch dní navštívilo sedem predstavení takmer šesťsto divákov. Je potešiteľné, že Palúdzka po dva dni žila matičným divadlom a do kultúrneho domu sa vrátila skutočná kultúra. Riaditeľ Domu MS Marek Nemeč na záver povedal: „Som rád, že sa nám podarilo uskutočniť tento prvý ročník festivalu, naše mesto s takou dlhou divadelnou tradíciou sa stáva skutočnou mekkou slovenského ochotníckeho divadla a som rád, že matičiari v tejto slávnej tradícii pokračujú.“

MATIČNÉ DEPEŠE

■ **Popularizovať slovenské rozprávky** a ich zberateľa Pavla Dobšinského je cieľom súťaže v prednese rozprávok Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas, ktorej 13. regionálny a 11. celoslovenský ročník sa konal 18. a 19. októbra v Drienčanoch v okrese Rimavská Sobota. Organizátorom podujatia je Gemersko-malohontské osvetové stredisko (GMOS), obec Drienčany, občianske združenie Valgata, Evanjelická cirkev augsburského vyznania Drienčany a Dom MS v Rimavskej Sobotě.

■ **Hornonitrianska knižnica v Prievidzi** a Miestny odbor Matice slovenskej v Prievidzi vyhlásili prvý ročník celoslovenskej literárnej súťaže v písaní poézie a prózy s názvom Domov, srdce, rodina – žena. Súťaž bola určená pre študentov gymnázií, stredných škôl, dospelých, seniorov. Debutový ročník bol venovaný Európskemu roku boja proti násilii páchanému na ženách. Do finále postúpilo štrnásť prác od piatich autorov. Vyhodnotenie súťaže sa uskutočnilo 25. septembra.

■ **Literárny klub BERNOLÁK** pri Miestnom odbore Matice slovenskej v Trnave v spolupráci s mestom Trnava, Divadlom Janka Palárika, Knižnicou Juraja Fándlyho v Trnave, Bernolákovou spoločnosťou v Bratislave a redakciou dvojtyždenníka KULTÚRA v Bratislave vyhlasujú XIX. ročník celoslovenskej literárnej súťaže o Cenu Slovenského učeného tovaristva v Trnave 2016/2017. Viac informácií o súťaži poskytnú organizátori.

MATIČNÉ JUBILEUM V LEVOČI

Vo štvrtok 22. septembra sa uskutočnila v levočskom divadle oslava 95. výročia vzniku MO MS v Levoči. Po kultúrnom programe, v ktorom vystupoval detský folklórny súbor Venček a dievčenský spevácky ľudový súbor SPgŠ, zaslužilým matičiarom odovzdali ocenenia predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča. Ocenenia odovzdávali podpredseda MS Marián Gešper a riaditeľ D MS v Spišskej Novej Vsi Rastislav Zacher. Zlatými medailami ocenili Helenu Biringerovú a Máriu Bariakovú a pamätné listy dostali predsedníčka MO MS Anna Petreková, Anna Furinová (členky Klubu žien Marina), Ludmila Grichová, Miroslav Kellner, Peter Pitoňák a predseda OR SNS Miroslav Brincko, ktorý zároveň pri tejto príležitosti odovzdal s venovanim knihu Vznik slovenskej politiky a vznik SNS zaslužilým členkám MO MS H. Biringerovej a A. Petrekovej. Slávnosť ukončila hymna Matice Kto za pravdu horí a slávnostná recepcia.

(mb)

NIE POLITICKEJ KOREKTNOSTI

Som veľmi rád, že si Slovenské národné noviny zachovali nezávislosť od „politickéj korektnosti“ – od množstva lží, ktorými sa skoro všetky noviny hemžia, a tak ohlupujú tento národ – aspoň z vašich článkov sa človek dozvie niečo iné a pravdivé.

Čo sa týka Slovenských národných novin, tak obvyčajne prvé, čo čítam, je pod titulom:

Marián TKÁČ, predseda Matice slovenskej. Ďalšie články, ktoré ma veľmi oslovili, sú z pera pani Evy Zelenayovej, pani Emilie Hrabovcov a iných, ktorí píše nie tak, ako sa píše skoro vo všetkých novinách.

Vojtech ZEMAN, Bratislava

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Národ
a štát

Aj počas predošlého týždňa zúčastnil som sa na niekoľkých akciách po Slovensku. V Helpe sa stretli regionálni pedagógovia, ktorí propagujú históriu a pamätihodnosti svojho okolia, čo je pri biednej úrovni výučby dejepisu veľmi vzácna vec. V Lopeji sme vedno s prezidentom slovenskej Route 66 (Cesta 66) Jurajom Smrečanom odhaľovali pamätnú tabuľu Jozefovi Murgašovi, kňazovi, umelcovi a vedcovi, ktorého podpis aj s Masarykovým je na Pittsburskej dohode z roku 1918, no napriek tomu jeho „stará vlasť“ ho nechala odísť umrieť do Ameriky. V roku 1920 napriek Masarykovmu osobnému príslubu preňho na Slovensku učiteľské miesto nezvyšilo, keď podľa princípu „nelze vyhověti“ Slovákov učili pedagógovia spoza Moravy. Cenu predsedu som odovzdal jubilanke, dlhoročnej vzácnej maticiarke z Trnavy PhDr. Adriene Horváthovej. Všade tam sa tleskalo Matici, ktorá sa evidentne „odrazila odo dna“ a na budúci rok ju čaká valné zhromaždenie. Zároveň sa viedli reči o veľkej politike. Zdá sa, že tento národ jej prestáva rozumieť. A už vôbec nerozumie páňovi prezidentovi, ktorý sa postavil proti „zvyšku“ V4 a vlastne aj proti slovenským záujmom, keď sa stretáva s kontroverznými osobnosťami. V sobotných dialógoch v dvojbodkovom rozhlasu to nazval – parafrázujem – predseda vlády „cestou do pekla“.

Potvrdzujú sa veru slová našich duchovných veľkánov o tom, že národ je viac ako štát. Niežby náš národ štát nepotreboval, naša súčasnosť, teda rýchly vzostup Slovenska po línií „HDP na hlavu“ medzi štátmi Európy to len potvrdzuje. Dobrý hospodár si dokáže lepšie spracovať svoje veci, ako keď to namiesto neho robí jeho sused. Náš národ prežil tisícročie bez vlastného štátu – pozor, nie však bez vlastných dejín, tie sme si statočne písali, len sa o tom naše deti neučia a nám o tom nenakrúcajú filmy ani TV-inscenácie, žiaľ! Rozdiel medzi národom a štátom je, jednoducho povedané, v peniazoch. O „to“ sa starajú politické strany. Matica je tu však preto, aby v národe udržiavala idey a ideály. Ja vidím, že sa to tak vďaka našim maticiarom deje na celom Slovensku.

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
.tasr.

Aleja dejateľov v Rimavskej Sobote sa rozrástla o tri osobnosti

Neohrození zástancovia práv Slovákov

Elena NEBUSOVÁ, predsedníčka MO MS v Rimavskej Sobote

V Rimavskej Sobote na Námestí Š. M. Daxnera odhalili členovia MO MS začiatkom októbra tri ďalšie busty významných národných dejateľov 18. a 19. storočia v rámci projektu Historické osobnosti Gemera-Malohontu. K už inštalovaným pribudli Pavol Jozefi, Jonatán Dobroslav Čipka a August Horislav Škultéty.

V rimavskosobotskej Aleji dejateľov pribudli v minulých dňoch ďalšie tri busty národovcov.

J. D. Čipka písal a publikoval básne, bol veľmi tvorivý. So Škultéty a Š. M. Daxnerom zapísal mnoho zozbieraných ľudových rozprávok. Vydával aj „zábavník pre detky“ – Zornička. Narodil sa v Tisovci, pôsobil ako kaplán v Ratkovej, v Drienčanoch, kde aj zomrel.

P. Jozefi sa narodil v obci Vrbovce na Myjave. Po štúdiách bol domácim učiteľom a vychovávateľom na Dolnej zemi. Dvadsaťosem rokov pôsobil ako farár a superintendent v Tisovci, kde aj zomrel. Učil ľud ovinárstvu, zúrodňovaniu pôdy, zavádzal pestovanie nových odrôd plodín,

propagoval všestranné vzdelávanie. A. H. Škultéty sa narodil vo Veľkom Krtiši. Bol žiakom Ľudovíta Štúra a jedným z účastníkov vychádzky štúrovcov na Devín 24. 4. 1836. Dal si meno Horislav a svoj život venoval buditelskej, osvetovej a kultúrnej práci. Sedem rokov bol kaplánom v Tisovci a patril k zakladateľom verejnej čítárne a cirkevnej knižnice. Stál pri založení Prvého slovenského gymnázia v Revúcej 16. 9. 1862 a pôsobil ako profesor slovenského jazyka a dejepisu.

Na slávnostnom akte odhalenia búst sa zúčastnil primátor a predstaviteľia mesta, predseda Matice

slovenskej, zástupca BBSK, autor projektu, zástupcovia Spoločnosti Škultétyho z Veľkého Krtiša, predstavitelia ECAV, predsedovia MO MS z okresu, zástupcovia spoločenských organizácií, deti v krojoch z FS Lieskovček, študenti a občania. V príhovoroch zaznela chvála na aktivitu maticiarov, ktorí sa už desať rokov usilujú o propagáciu národnej histórie prostredníctvom jej dejateľov. Ako sa vyjadril autor projektu MUDr. Peter Dragijský, „jeho cieľom je propagácia osobností, ktoré sa tu narodili alebo pôsobili a na ktoré je tento región bohatý. Galéria dejateľov môže pomáhať pedagógom ako doplnok regionálnej výchovy“. Úcta a láska k národu, materskej reči, jej národnej minulosti vedú predstaviteľov Miestneho odboru Matice slovenskej k tomu, aby kultúrne dedičstvo bolo zachované aj pre ďalšie generácie, a tiež k zvyšovaniu národného povedomia. Vďaka za finančnú pomoc patrí Ministerstvu kultúry SR, BBSK, Matici slovenskej z Martina, mestu Rimavská Sobota, cirkvi ECAV, Vodárenskej spoločnosti, a. s., Banská Bystrica, sponzorom, školám a občanom.

Matej Tóth aj v TV MATICA

Irena BERKOVIČOVÁ

Psiarsky nadšenec Peter Valo, známy aj zo stránok Slovenských národných novín, je duchovným otcom už tradičného veselého stretnutia a udeľovania titulu DoktorHororuSkaza známym osobnostiam. V sobotu 8. októbra 2016 ho

udeľovali nášmu úspešnému atlétovi, olympijskému víťazovi v chôdzi na 50 kilometrov Matejovi Tóthovi. V rámci bohatého programu, vrátane chodeckých pretekov pre deti, odovzdal Matejovi Tóthovi predsedu Matice slovenskej M. Tkáč

zlátú maticnú medailu, ktorá nášho úspešného športovca úprimne potešila. O tomto podujatí sme už v SNN písali. TV MATICA pripravila z neho reportáž Pozrite si ju na linku.
https://youtu.be/m9S0_4MdByY

Rok Svetozára Hurbana Vajanského si pripomenuli v Trenčíne

Obsiahnuť svet, slúžiť domovine

Jana POLÁKOVÁ, MO MS v Trenčíne

Básnik, dramatik, autor literatúry pre deti, maticiar Jaroslav Rezník na besede v Trenčíne potvrdil, že je skvelý rozprávač, znalec problematiky aj človek so zmyslom pre humor. Dokázal zaujať nielen dospelých, ale i študentov Piaristického gymnázia Jozefa Braneckého, ktoré s miestnou odbočkou Spolku slovenských spisovateľov v Trenčíne bolo spoluorganizátorom besedy. Prítomní si mohli pozrieť aj výstavku z literárnej tvorby Svetozára Hurbana Vajanského a súbor dobových fotografií zo jeho života i rodiny.

Svetozár Hurban Vajanský je Rezníkovi blízky, životné osudy a jeho tvorivé skutky podrobne preskúmal. Prítomných na besede zaujal faktmi a skutočnosťami životného príbehu človeka, ktorý sa stal neodmysliteľným symbolom Turčianskeho Svätého Martina. Priblížil jeho študentské roky, prvé básnické zbierky, prozaickú tvorbu, publikačnú činnosť, ktorá bola rozsiahla zvlášť

v Národných novinách (takmer šesťtisíc článkov). Pripomenul Vajanského ako jedného zo zakladateľov modernej výtvarnej kritiky. Zdôraznil, že ako publicista bol vášnivým vyznávačom pravdy a spravodlivosti a dostával sa do sporu s vládnou mocou, za čo bol aj väznený.

Po Rezníkovom vystúpení v priestoroch knižnice spomenutého gymnázia sa rozvi-

nula plodná beseda, podujatie trvalo skoro dve hodiny. Referujúci dokázal pútavo odpovedať na mnohé otázky a pridal aj to, čo účastníci dovtedy nevedeli. Ako majster hovoreného slova v krátkom časovom limite priblížil mnohostrannosť literárneho diela S. H. Vajanského, ktorý svoj život naplnil činom a prácou – ako samotný J. Rezník.

AKO NA TO?

Množiac sa telefonáty a dopyty záujemcov o maticný týždenník chceme uspokojiť uverejnením týchto údajov o možnostiach objednaní a predplatnom SNN. Slovenské národné noviny
Ročné predplatné: 26,- €
Polročné predplatné: 13,- €
Štvrtročné predplatné: 6,50 €
objednávajú telefonicky:
043 / 3812 838, 0918 / 904 925
emailom: snnredakcia@matica.sk
cez formulár: www.snn.sk/index.php/predplatne
poštou: Slovenské národné noviny
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V ostatných vydaniach SNN sme sa častejšie vracali k historickému a pre dejiny nielen slovenskej literatúry dôležitému stretnutiu spisovateľov v kúpeľoch Trenčianske Teplice. Povedľa seba tu sedeli a konštruktívne rokovali literáti z rôznych ideových a duchovných prúdov vtedajšej spoločnosti, ba aj ich zahraniční kolegovia. A dokázali nájsť spoločnú reč a zdvihnúť hlas proti ohrozeniu sveta vojnou. Tento inšpirujúci príklad dal dovedna aj tvorcov literatúry súčasnosti, keď potrebu ich rozhodného hlasu vyvolal stav rozdelenej a neúnosne rozhašterenej politickej scény, ale aj spoločensko-sociálna situácia a stála hrozba vojnového požiaru.

• V ktorom roku sa uskutočnil pamätný kongres literátov v spomínaných kúpeľoch?

Svoje odpovede nám posielajte do redakcie na známu adresu našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do 15. novembra t. r. Troch z vás odmeníme knižnými darčekom.

PRIPOMÍNAME SI

30. októbra

– medzinárodný šachový veľmajster Ľubomír Ftáčnik má šesťdesiat rokov

– slovenský futbalový reprezentant Peter Pekarik oslavuje tridsiatku

31. októbra

– deň reformácie európskeho kresťanstva

– tridsaťpäť rokov od smrti košickej osobnosti, básnika, diplomata a historika Jána Bocatia (1621); jeho život a dielo literárne spracoval Rudolf Schuster

1. novembra

– dvestošesťdesiatpäť rokov, čo panovníčka Mária Terézia novým vojenským poriadkom zrušila povinnosť poddaných poskytovať vojsku bezplatne svoje kone a povozy (Regulamentum militare, 1751)

– pred sto sedemdesiatimi rokmi sa začala pravidelná premávka koneskej železnice na trati Trnava – Sereď (1846)

– dvadsaťpäť rokov, čo sa odohral najväčší finančný podvod na národe: kupónová privatizácia (1991)

2. novembra

– pred sto sedemdesiatimi rokmi delegácia vedená Ľ. Štúrom požiadala arciknieža Ľudovíta Habsburského o povolenie činnosti spolku Tatrin, odkiaľ ich na uhorské úrady, kde nepochodili (1846)

3. novembra

– pred šesťdesiatimi rokmi sa začalo vysielanie bratislavského štúdia Čs. televízie (1956); vysielalo sa v stredu, sobotu a nedeľu; na Slovensku bolo vtedy asi päťsto televízorov

4. novembra

– storočnica slovenského architekta prof. Martina Kusého (1916 – 1989), autora komplexných dejín slovenského staviteľstva a mnohých skvelých budov (napr. Strojnícka fakulta STU, budovy vážskych priehrad a i.)

– pred päťdesiatimi rokmi pápež Ján Pavol II. vyhlásil za blahoslavených dvoch slovenských mučeníkov Pavla Gojdiča a Dominika Trčku (2001)

5. novembra

– pred dvesto tridsiatimi rokmi (1786) odsúdili na mučenie a smrť za vraždu otca, matky, manžela a dieťaťa Teréziu Škodovú (1762 – 1848) z Trenčína; cisár Jozef II. jej trest zmenil na doživotný žalár v okovách

7. novembra

– pred tristo päťdesiatimi rokmi ušiel z rakúskeho väzenia magnát František II. Rákoci (1701); napriek odmene desaťtisíc zlatých za dola-penie sa mu podarilo ujsť do Poľska – diplomat a spisovateľ Marián Servátka má šesťdesiatpäť rokov

8. novembra

– deväťdesiatpäť rokov od smrti barda našej poézie Pavla Országha Hviezdoslava (1849 – 1921)

9. novembra

– pred dvesto štyridsiatimi rokmi otvorili v Bratislave Mestské divadlo na mieste dnešnej historickej budovy SND (1776)

10. novembra

– stodvadsaťpäť rokov, čo v USA vznikol prvý slovenský ženský spolok Živena (1891)

– pred sedemdesiatimi rokmi slovenské úrady vydali pre Židov zákaz cestovať (1941)

11. novembra

– pred štyristo desiatimi rokmi pri ústí rieky Žitavy podpísali zástupcovia Habsburgovcov a tureckého sultána mier (1606); trval iba krátky čas, Turci mier nerespektovali, cez Slovensko sa však ďalej do Európy aj tak nedostali

(jč)